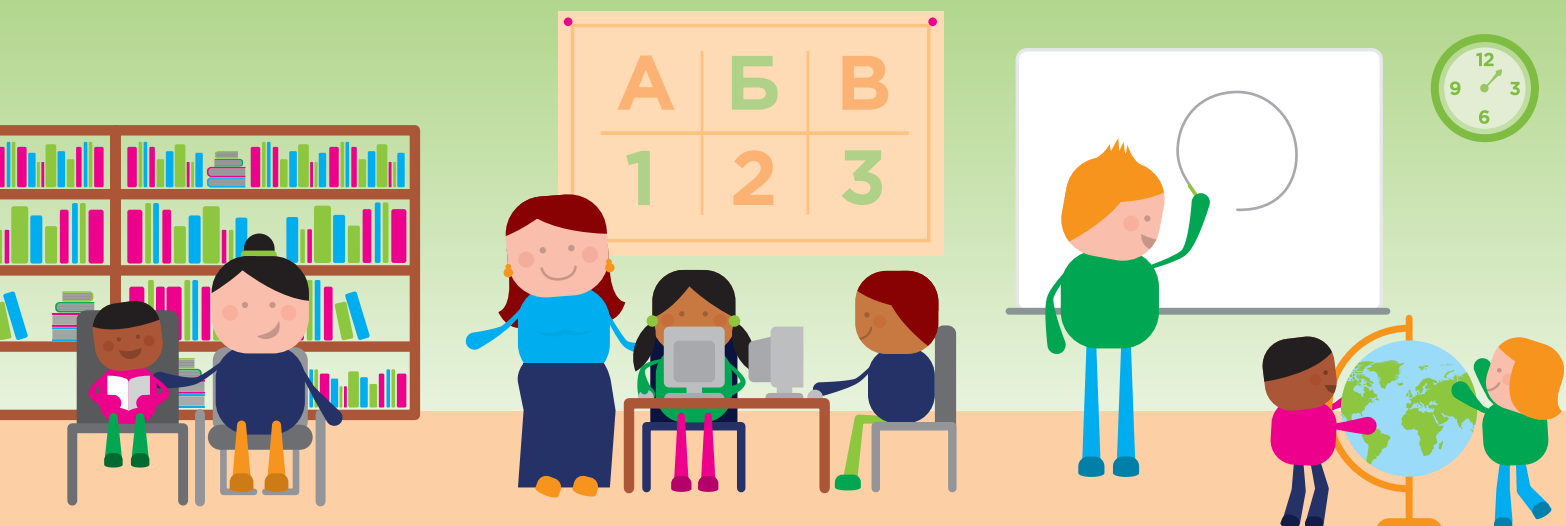

БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕ
МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ИНКЛУЗИВНО ОБРАЗОВАНИЕ

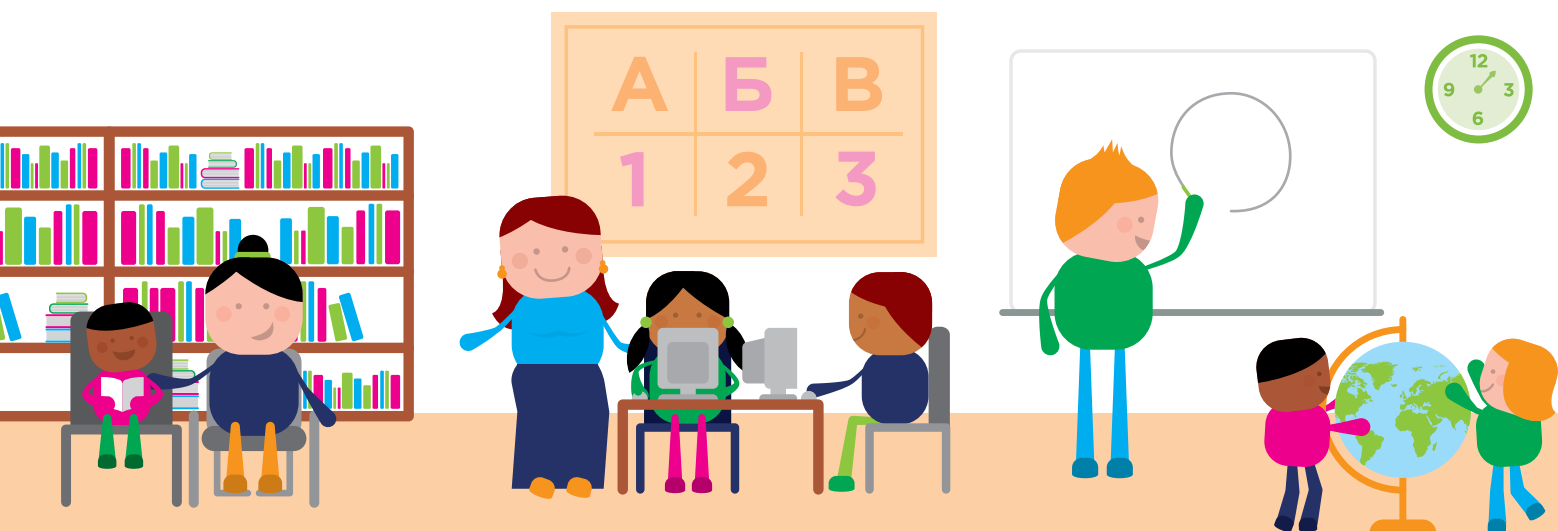
• • • Водич ЗА РАБОТА НА УЧИЛИШНИОТ ИНКЛУЗИВЕН ТИМ

Водич

за работа на
училищниот инклузивен тим

Издавач

Биро за развој на образованието

Автори

м-р Бошковска Розалија

Ивановска Милка

м-р Мицковска Горица

Мојаноска Вангелина

м-р Панкова Душанка

Петровиќ Елизабета

Пешевска Митановска Александра

м-р Трпевска Снежана

м-р Чонтева Жанета

Училишта што ја пилотираа работната верзија на водичот

ОУ „Коле Канински“ – Битола

ОУ „Васил Главинов“ – Велес

ОУ „Манчу Матак“ – Кривогаштани

ОУ „Григор Прличев“ – Охрид

ОУ „Јоаким Крчоски“ – Скопје

ОУ „Круме Кепески“ – Скопје

Стручна редакција

м-р Аница Алексова

Лектура

Катица Трајкова

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

376.3:373.3(036)

ИНКЛУЗИВНО училиште : водич за работа на училишниот инклузивен тим / [автори Бошковска Розалија ... и др.]. - Скопје : Биро за развој на образованието, 2018. - 190 стр. : илустр. ; 20 см

Фусноти кон текстот. - Автори: Бошковска Розалија, Ивановска Милка, Мицковска Горица, Мојаноска Вангелина, Панкова Душанка, Петровиќ Елизабета, Пешевска Митановска Александра, Трпевска Снежана, Чонтева Жанета. - Содржи и: Прилог

ISBN 978-608-206-060-6

1. Бошковска, Розалија [автор]

а) Инклузивно образование - Водичи

COBISS.MK-ID 105908234

Авторите им се заблагодаруваат на инклузивните тимови од основните училишта, кои во текот на учебната 2016/2017 година ги применуваа предложените постапки и инструменти. Нивните рефлексивни дневници и повратната информација овозможиле да се подготви финалната верзија на овој прирачник.

Ставовите изнесени во овој прирачник се на авторите и не мора да се совпаѓаат со ставовите и политиките на УНИЦЕФ.

Изданието е изготвено со поддршка на Канцеларијата на УНИЦЕФ во Скопје и Македонскиот центар за граѓанско образование.

СОДРЖИНА

ЛИСТА НА СКРАТЕНИЦИ	4
ВОВЕД	5
ИНКЛУЗИВНО ОБРАЗОВАНИЕ И УЧИЛИШТЕН ИНКЛУЗИВЕН ТИМ	7
1. Што е инклузивно образование	7
2. Инклузивното образование низ нормативните акти	9
3. Училиштен инклузивен тим	10
ПРОТОКОЛИ И ИНСТРУМЕНТИ ЗА РАБОТА НА УЧИЛИШТЕН ИНКЛУЗИВЕН ТИМ	13
Подрачје 1. Опфат и вклученост на учениците	13
1.1. Опфат на учениците	13
1.2. Вклученост и учество на учениците во наставата, во воннаставните и слободните ученички активности	15
ПРИМЕРИ НА ИНСТРУМЕНТИ И МОДЕЛИ НА ДОКУМЕНТИ ЗА ПОДРАЧЈЕТО 1	16
Подрачје 2. Планирање на воспитно-образовната работа	34
2.1. Развојни и годишни планирања на училиштето	34
2.2. Поддршка на планирањето на наставата	35
ПРИМЕРИ НА ИНСТРУМЕНТИ И МОДЕЛИ НА ДОКУМЕНТИ ЗА ПОДРАЧЈЕТО 2	37
Подрачје 3. Поддршка на наставата и учењето	88
3.1. Поддршка на наставата	88
3.2. Поддршка на учењето	89
ПРИМЕРИ НА ИНСТРУМЕНТИ И МОДЕЛИ НА ДОКУМЕНТИ ЗА ПОДРАЧЈЕТО 3	90
Подрачје 4. Поддршка на учениците	107
4.1. Свкупна грижа за учениците	107
4.2. Следење на напредокот	108
ПРИМЕРИ НА ИНСТРУМЕНТИ И МОДЕЛИ НА ДОКУМЕНТИ ЗА ПОДРАЧЈЕТО 4	109
Подрачје 5. Партнерски однос со родителите, со локалната и деловната заедница	163
5.1. Соработка со родителите	163
5.2. Соработка со локалната заедница	164
5.3. Соработка со деловната заедница и со невладиниот сектор	165
ПРИМЕРИ НА ИНСТРУМЕНТИ И МОДЕЛИ НА ДОКУМЕНТИ ЗА ПОДРАЧЈЕТО 5	166
Подрачје 6. Прибирање информации, анализа и евалуација на инклузивноста	173
6.1. Прибирање информации	173
6.2. Анализа и евалуација на инклузивноста	174
ПРИМЕРИ НА ИНСТРУМЕНТИ И МОДЕЛИ НА ДОКУМЕНТИ ЗА ПОДРАЧЈЕТО 6	176

ЛИСТА НА СКРАТЕНИЦИ

УИТ	Училиштен инклузивен тим
ИТУ	Инклузивен тим за ученик
ПОП	Посебни образовни потреби
ПП	Попреченост
ТУ	Тешкотии во учењето
НТ	Надарени и талентирани
ИО	Инклузивно образование

ВОВЕД

Водичот за работа на училишниот инклузивен тим е изготвен во рамките на програмата *Инклузивно образование во основното училиште* што е финансирана од канцеларијата на УНИЦЕФ. Програмата ги поддржува активностите на Министерството за образование насочени кон остварување на правата на децата за пристап и вклученост во образованието, како и подобрување на постигањата преку обезбедување на повисок квалитет на образование за сите деца. Новите законски решенија што се однесуваат на запишување на ученици со посебни образовни потреби (ПОП) во редовните основни училишта налагаат за овие ученици училиштето да формира инклузивен тим¹. Со оглед што тоа е нова обврска и училиштата немаат претходни искуства, речиси сите училишта се соочија со прашањето: **Како ефективно да се организира работата на инклузивниот/инклузивните тим/тимови во училиштето?**

Училиштата што се вклучени во програмата *Инклузивно образование во основното училиште* се во извесна предност затоа што веќе имаа обуки и различни активности во училиштата насочени кон подобро разбирање на инклузивното образование и јакнење на капацитетите на училиштата за „работење со различни групи ученици... обезбедување учество и поттикнување на учењето“². Дел од обуките и активностите се однесуваа на формирање тимови и развивање заедници за инклузија. Овие училишта формираа училишни инклузивни тимови (УИТ), стекнаа искуства во нивното работење и се подготвени да ги споделат искуствата со други училишта. Дел од тие искуства и материјали се содржани во овој Водич.

Од практичари – за практичари. Водичот е изготвен од практичари – членови на инклузивни тимови од училиштата вклучени во Програмата³. Првенствено е наменет за членовите на училишните инклузивни тимови. Тој треба да им помогне во планирањето, реализирањето и документирањето на работата на УИТ.

Водичот може да придонесе вработените во училиштето подобро да ја разберат улогата на УИТ, а на раководниот кадар може да му помогне во создавање добар систем за поддршка на учениците со ПОП и во создавање инклузивна училишна култура. Водичот, исто така, може да помогне и при самоевалуација и промоција на инклузивноста на училиштето.

Авторите на Водичот поаѓаат од идејата дека секој може да учи и да ги подобрува своите компетенции и работа. Тоа би сакале да биде идеја водилка на сите што работат во инклузивните тимови. Со таа цел ги споделуваат своите досегашни знаења и идеи за работата на училишниот инклузивен тим и истовремено се отворени за искуства и предлози на колегите. Првата верзија на Водичот беше пробно користена во шест основни училишта во период од речиси една учебна година. Согледувањата и сугестиите на инклузивните тимови од овие училишта се разгледани заедно со авторите на Водичот, а како резултат на тоа произлезе оваа верзија. Водичот и понатаму може да се дополнува и да се подобрува како резултат на искуствата од практиката.

¹ Закон за основното образование, консолидиран текст, чл. 51, став 2.
<http://www.mon.gov.mk/index.php/2014-07-24-06-34-40/zakoni>

² Холенвергер Џ., со учество на Паула Фредерика Хант и Нора Шабани, Скопје : Биро за развој на образованието, 2015. Прирачник за инклузивно образование, Биро за развој на образованието, 2015, стр. 7, <https://www.unicef.org/tfyrmacedonia/resources.html>

³ Во понатамошниот текст зборот Програма се однесува на програмата *Инклузивно образование во основното училиште*.

Што е, а што не е Водичот

Водичот содржи збирка на протоколи⁴ што ја насочуваат работата на УИТ и инструменти што ја олеснуваат и ја документираат работата. Тие се подредени по подрачја што, од една страна, ја следат логиката на редоследот на активностите на УИТ во текот на учебната година, а од друга страна, во голема мерка, се усогласени со подрачјата на развојното планирање на училиштето. Групираани се во следниве 6 подрачја:

1. Опфат и вклученост на учениците;
2. Планирање на воспитно-образовната работа;
3. Поддршка на наставата и учењето;
4. Поддршка на учениците;
5. Партнерски однос со родителите, локалната и со деловната заедница;
6. Анализа и евалуација на инклузивноста.

Протоколите во секое подрачје се групирани во потподрачја. На почетокот од секое подрачје и потподрачје е даден кус осврт на важноста на активностите на УИТ во рамките на тоа подрачје.

Секаде каде што авторите сметаа дека може да се понудат инструменти⁵ што ќе ја олеснат/насочат работата на УИТ, тие се дадени во прилог. Понекогаш се дадени повеќе од една верзија на инструмент со иста/слична намена за да можат корисниците да одберат верзија што ја сметаат за најсоодветна или да добијат идеи за изготвување на сопствени инструменти.

Ниту протоколите ниту инструментите не треба да се сфатат како единствено можни и единствено добри начини за работа на УИТ. Тие се само „прва помош“ на новоформирани и недоволно искусни УИТ. Во текот на работењето секој УИТ, во зависност од училишните развојни политики, стекнатите искуства, условите во коишто работи, ресурсите со коишто располага, може да ги прилагоди предложените протоколи и инструменти.

Водичот не е прирачник за инклузивно образование. Се претпоставува дека членовите на УИТ треба да имаат знаења за концептот на социјална инклузија и дека познаваат и, во делокругот на својата работа, корисители поширок репертоар на постапки што обезбедуваат учество и учење на сите деца, особено на оние со ПОП.

⁴ Протоколот во овој Водич се однесува на договорена постапка што треба да се следи во определена ситуација.

⁵ Инструментите се изработени во училиштата во коишто работат авторите или се преземени/адаптирани од други автори.

ИНКЛУЗИВНО ОБРАЗОВАНИЕ И УЧИЛИШТЕН ИНКЛУЗИВЕН ТИМ

1. Што е инклузивно образование

Синтагмата *инклузивно образование* е една од многу употребуваните во последно време, при што се среќаваат различни дефиниции и сфаќања за нејзиното значење. Во контекстот на овој Водич нема детално да се задржуваме на објаснувањето што е инклузивно образование, но за изедначено разбирање ќе се раководиме од следново⁶:

- Инклузивното образование е процес со кој се излегува во пресрет и се одговара на различните потреби на децата, младите и возрасните преку зголемување на учеството во учењето, во училиштето и во заедницата.
- Тоа вклучува модифицирање на образовните содржини, приоди, организација и стратегии за да се овозможи квалитетно образование за сите.

- Инклузивното образование подразбира дека сите деца, без оглед на нивните посебности, се вклучени и се прифатени.
- Инклузивното образование посебно внимание обрнува на вклучување на оние деца што може да бидат маргинализирани, дискриминирани или исклучени од образовниот систем⁷. Тие, без оглед на нивните потенцијали или слабости во некои области, се вклучуваат во редовните одделенија и им се обезбедуваат соодветни услови за учење, напредување и учество во животот на училиштето.

Потребата од инклузија во образованието и барањето начини како таа најдобро да се реализира, особено се актуелни во последните 20-тина години и се видливи во усвоените меѓународни документи што се залагаат за

⁶ Засновано на: UNESCO 2009, Policy Guidelines on Inclusion in Education, стр. 8–9, <http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001778/177849e.pdf> и UNICEF, 2012, The Right of Children with Disabilities to Education: A Rights-Based Approach to Inclusive Education, стр. 10–11, https://www.unicef.org/ceecis/IEPositionPaper_ENGLISH.pdf

⁷ Според оперативната дефиниција на УНЕСКО тоа се следниве категории ученици:
 „А/Попреченост: Ученици со попреченост или нарушувања во медицинска смисла или органски нарушувања што може да се поврзат со органска патологија (на пр. поврзано со сензорни, моторни или невролошки недостатоци). Посебните образовни потреби произлегуваат од овие попречености;
 Б/Тешкотии: Ученици со нарушувања во однесувањето или емоциите или специфични тешкотии во учењето. Посебните образовни потреби произлегуваат првенствено од интеракцијата меѓу ученикот и образовниот контекст;
 В/Депривираниост: Ученици чии тешкотии произлегуваат од социокономски, културолошки и/или јазични фактори. Посебните образовни потреби се однесуваат на надоместување на неповолностите што произлегуваат од споменатите фактори“ (Policy Guidelines on Inclusion in Education, UNESCO 2009), <http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001778/177849e.pdf>

квалитетно образование за сите⁸ и различните стручни движења за нивно оживотворување во практиката. Традиционалното образование, „еднакво“ за сите, се покажа дека не може да обезбеди квалитетно образование за сите. Затоа е потребно тоа да се прилагоди на потребите на различните групи и поединци. Според сознанијата од практиката може да зборуваме за најмалку три нивоа на прилагодување на воспитно-образовната работа:

- **Ниво I** – пропишаните програми и препорачаните методи се соодветни за најголемиот број ученици (околу 80 %) и за нив не се потребни посебни прилагодувања за да можат успешно да ја следат наставата.
- **Ниво II** – диференцираните и индивидуализираните приоди се потребни за дел од учениците (околу 15 %) што имаат тешкотии во учењето (ТУ), како и за ученици што можат да ги совладаат наставните програми на повисоко ниво од пропишаното.
- **Ниво III** – интензивна поддршка и работа според индивидуален образовен план е потребна за мал дел од учениците (околу 5 %), кои имаат посебни образовни потреби заради попреченост (ПП), како и за тие што имаат исклучителна надареност или талент (НТ)⁹.

Слика 1. Нивоа на прилагодување на воспитно-образовната работа

Адаптирано од: http://www.ncmcs.org/cms/lib7/NC01001076/Centricity/Domain/16/Leadership/SST/Complete_Manual_docx__21.doc9.18.pdf

Според определбите во концепциските документи за основното образование во Република Македонија, наставниците и училиштето имаат посебна одговорност кон учениците што од различни причини имаат тешкотии во учењето и постигнувањето на образовните цели, што доаѓа до израз со прилагодување на содржините и методите во наставата кон различното темпо на напредување на учениците.¹⁰

Инклузивната педагогија што се промовира во проектот *Инклузивно образование во основното училиште* е заснована на следниве стручни и вредносни определби:

⁸ – Salamanca Statement and Framework for Action on Special-Needs Education (1994),

http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF

– Council of Europe, Political Declaration (2003) and Action Plan (2006),

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805af657

– United Nations International Convention on the Rights of Persons with Disabilities

(2006), <http://www.un.org/esa/socdev/enable/rights/ahc8adart.htm>

⁹ Во овој Водич за различни групи ученици на кои им е потребна поддршка ќе се користат следниве дефиниции:

– Ученици со попреченост (ПП) – ученици со значително намалена способност да разберат нови или

комплексни информации или да научат нови вештини; намалена способност да се справат независно со оштетување што има траен ефект врз развојот на ученикот.

– Ученици со тешкотии во учењето (ТУ) – ученици што имаат големи пропусти во знаењето што не се должат на намалени интелектуални способности или имаат емоционални проблеми што влијаат врз способноста да научат, да следат и да се вклопат заедно со другите во наставата (ниво II од горе прикажаните нивоа на прилагодување).

– Надарени и талентирани ученици (НТ) – ученици со извонредни способности, способни за високи перформанси во споредба со другите на слична возраст, искуство и животна средина. Тоа се ученици со докажано постигнување и способности за општи интелектуални или специфични наставни знаења и вештини, креативност, лидерство, визуелни и изведувачки уметности.

¹⁰ Концепција за деветгодишно основно воспитание и образование, стр. 67, МОН, БРО, 2007,

<http://www.bro.gov.mk/index.php?q=mk/search/node/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0#>

- Вистинско учество е предуслов за учење.
- Секое дете може да научи.
- Наставниот план и наставната програма се алатки за развивање на способностите – не за акумулација на информации и факти.
- Наставниците и училиштата се приспособуваат на учениците – а не обратно.
- Разноликоста се разбира како можност за учење, а не како пречка за наставата.
- Особено внимание се посветува за спречување на:
  - дискриминацијата,
  - маргинализацијата,
  - исклучувањето,
  - слабите резултати кај учениците.
- Учењето во иста паралелка не значи учење на иста работа во исто време.

(според Џудит Холенвегер)

Училишниот инклузивен тим, иако се грижи за вклучување на сите ученици, работата ја фокусира на учениците на кои им е потребна поддршка од ниво III и ниво II.

2. Инклузивното образование низ нормативните акти

Република Македонија е потписник на клучните меѓународни документи врз кои се базира концептот на образовна инклузија. Одредени членови од Конвенцијата на правата на детето, како и од други документи и конвенции што се однесуваат на правата на децата со посебни образовни потреби, се составен дел од Законот за основно образование¹¹.

Во законите на Република Македонија се води грижа за децата со посебни образовни потреби, па така во членот 2 од Законот за основно образование се наведува дека: „Секое дете има право на основно образование“, додека пак во членот 3 од истиот Закон, покрај другото, се наведува и дека улогата на основното образование е „вклучување и водење грижа за развојот на учениците со посебните образовни потреби.“

Со членот 42 точка 9 од Законот за основно образование се утврдува правото на училиштето да ангажира дефектолог за работа со учениците со посебни образовни потреби.

Согласно со членот 51 од Законот за основно образование, родителот има право детето со посебни образовни потреби да го запише во основно училиште, од каде произлегува и правото на детето со посебни образовни потреби да биде прифатено и третирано подеднакво со другите деца, согласно важечките закони и прописи.

Во членот 24 од Конвенцијата на ООН за правата на лицата со инвалидност¹¹, земјите потписнички го признаваат правото на образование на овие лица без дискриминација и врз основа на еднакви можности, обезбедуваат образование на сите нивоа и доживотно учење.

При реализирањето на ова право, земјите потписнички на оваа Конвенција, меѓу другото, обезбедуваат лицата со инвалидност да ја добијат потребната поддршка во рамките на општиот образовен систем за да се поедностави нивното ефикасно образование.

Членот 26 од Универзалната декларација за правата на човекот го содржи начелото дека секој има право на образование, а родителите имаат првенствено право да го изберат видот на образованието за своите деца.

Вклучувањето на децата со посебни образовни потреби во редовниот образовен систем подразбира целосна инклузија во работата и севкупниот живот во училиштето.

Овој процес претпочита овозможување на повеќе услови за успешна инклузија, меѓу кои и можноста за обезбедување тимски приод при разрешување на проблемите и задоволување на потребите во училиштето.

За таа цел, согласно со членот 51 точка 2 од Законот за основно образование, за учениците со посебни образовни потреби, запишани во редовните основни училишта, училиштето формира инклузивен тим составен од педагогот, односно психологот во училиштето, наставникот на ученикот, родителот, однос-

¹¹ „Службен весник на Република Македонија“ бр. 103/2008, 33/2010, 116/2010, 156/2010, 18/2011, 42/2011, 51/2011, 6/2012, 100/2012, 24/2013, 41/2014, 116/2014, 135/2014, 10/2015, 98/2015, 145/2015, 30/2016 и 127/16, http://mon.gov.mk/images/Закон_за_основното_образование.pdf

но старателот на ученикот, дефектологот, до колку има во училиштето и по потреба може да се вклучи и лекарот на ученикот.

Во Република Македонија регулативата на процесот на инклузија на учениците со посебни образовни потреби е базирана врз позитивните светски искуства, адаптирани на нашиот национален контекст. Во таа насока, а во полза на оживотворување на општата демократизација и хуманизација, сè повеќе се истакнува општата заложба „образование за сите“, односно примена на фундаменталното право на образование.

Принципот на образование за сите го признава правото на соодветно образование согласно можностите на децата и младинците без оглед на степенот на нивниот хендикеп или специјална потреба.

Заложбата „образование за сите“ не подразбира вклучување на децата со умерени и тешки пречки во развојот кои не поседуваат способности за школско учење во редовните училишта, но предвидува можност и потреба од организирање на соодветни модели на учење во функција на социјализација, што претставува општествена обврска и неприкосновено природно право на овие лица.

Една од мерките што е содржана во делот Образование од Националната стратегија за изедначување на правата со инвалидност (2010 – 2018), се однесува на непосредната воспитно-образовна работа со учениците со посебни потреби, која треба да биде индивидуализирана, насочена од дефектолозите и стручниот тим во училиштето. Се посочува дека за таа цел е потребно задолжително вклучување на дефектолози во редовниот систем на образованието, како и во одделенијата за образование во локалната самоуправа.

Во документот „Индикатори за квалитет на работата на училиштата“¹², на Државниот просветен инспекторат, има повеќе индикатори што се однесуваат на инклузивното образование.

Во основните професионални компетенции на наставниците во основните и средните училишта во подрачјето Социјална и образовна инклузија е даден опис на компетенции што се однесуваат на познавањата на

наставникот за различни концепти и модели за инклузивно образование, конвенциите за правата на децата и за антидискриминација, различните видови ученици на кои им е потребна дополнителна поддршка во образованието: посебни образовни потреби, тешкотии во учењето и заостанување од социоекономски причини, како и разбирањето на социјалните и културните фактори и начинот на коишто тие влијаат врз образованието и врз социјалната кохезија.

И во основните професионални компетенции и стандарди за стручни соработници¹³ се содржани компетенции за инклузивно образование во различни подрачја на работата на стручните соработници, а еднаквост, инклузија и социјална правда се дел од вредностите од кои се водат во својата професионална работа.

Училиштата може да изготват и интерни акти со подетални инструкции за утврдување на правата на индивидуален образовен план и негова имплементација.

3. Училиштен инклузивен тим

Формирањето на инклузивен тим е пропишано во Законот за основно образование. Меѓутоа, не постојат подетални определби за организацијата и подрачјето на работа на тимот. При формулирањето на препораките што се дадени понатаму се користени искуства од други земји, искуства од работата на инклузивните тимови во пилот-училиштата во програмата *Инклузивно образование во основното училиште*, како и искуствата од пилотирањето на првата верзија на Водичот.

Училиштен инклузивен тим (УИТ) и инклузивен тим за ученик (ИТУ)

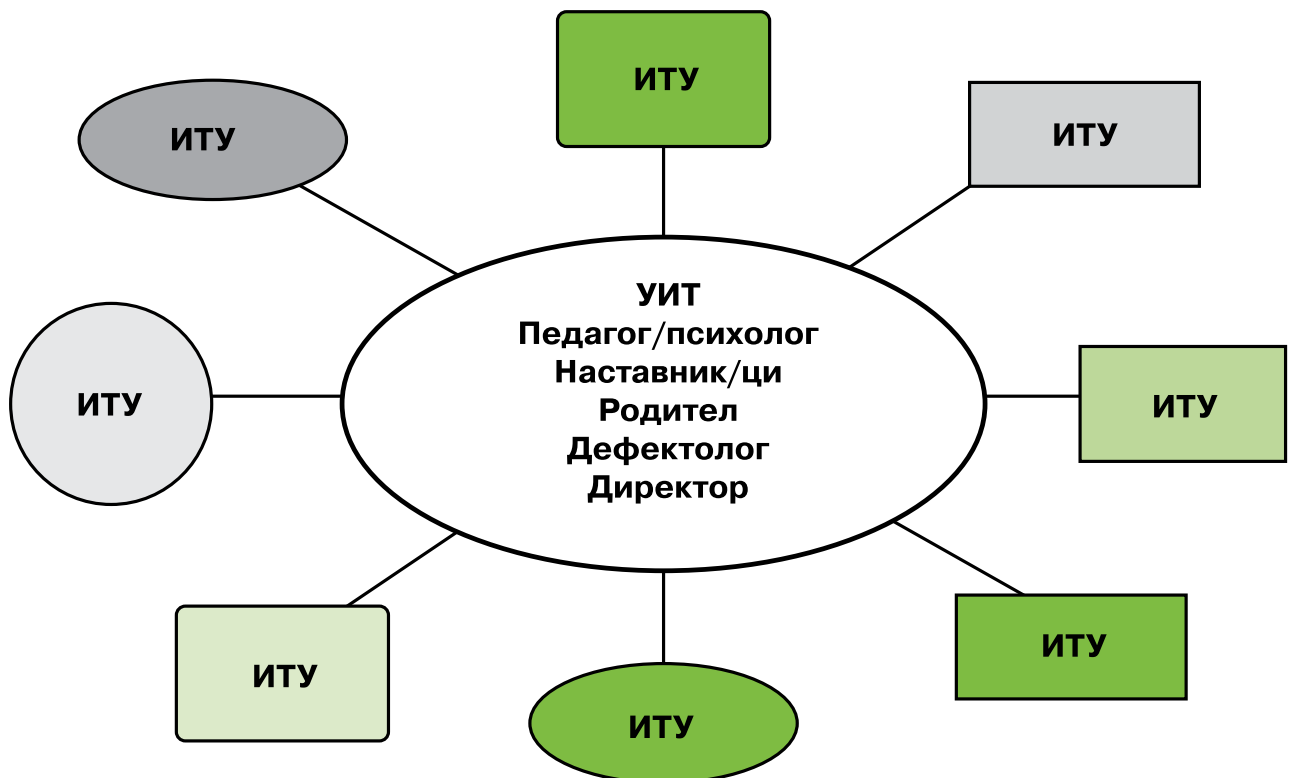
Во училиштето се формираат училиштен инклузивен тим, кој се грижи за инклузивните политики и практики на ниво на целото училиште, и инклузивен тим за ученик, кој работи по индивидуален образовен план (ИОП). Тие се меѓусебно поврзани на два начина: УИТ ги осмислува и ги спроведува актив-

¹² <http://www.mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/Konvencija%20za%20pravata%20na%20licata%20so%20invalidnost.pdf>

¹³ Универзалната декларација за правата на човекот (Службен весник на РМ бр. 57/93).

ностите на ниво на целото училиште и води грижа тие да бидат усогласени и применувани во работата, а инклузивните тимови за учениците (ИТУ) во фокусот на својата работа ги имаат конкретните ученици, изготвувањето и реализирањето на нивните ИОП-и. Член на УИТ е и член на определен ИТУ или е одговорен за врквата со конкретни ИТУ.

учениците со посебни образовни потреби во училиштето, што ќе им бидат познати на сите во училиштето. Конкретната содржина на работа на секој училиштен инклузивен тим ќе зависи од спецификите на училиштето. Училишниот инклузивен тим тесно соработува со раководството на училиштето, со стручните соработници и со други тимови/

Слика 2. Училиштен инклузивен тим и инклузивни тимови за ученици

Протоколите опишани во овој Водич се однесуваат првенствено на работата на УИТ. Училишниот инклузивен тим формално е новина во нашите училишта, меѓутоа училишните тимови за различни подрачја не се нови, како што и подрачјето инклузија на различни основи на сите деца не е ново во добрите училишта. Покрај насоките за работата на УИТ што се дадени во овој Водич, училиштата, доколку сметаат за потребно, може да изготват интерни акти за регулирање на работата на УИТ.

Улогата на училишниот инклузивен тим е систематски да работи на прашања поврзани со инклузијата и на воспоставување на процедури во решавање на проблемите на

комисии во училиштето, чија работа, на некој начин, е поврзана со инклузијата (на пр. со тим за меѓуетничка интеграција, за работа со надарени, самоевалуација, за развојно планирање и сл.).

Составот на училишниот инклузивен тим генерално е определен со закон и се однесува на конкретен ученик: „... училиштето формира инклузивен тим составен од педагогот, односно психологот во училиштето, наставникот на ученикот, родителот, односно старателот на ученикот, дефектологот, доколку има во училиштето и, по потреба, може да се вклучи и лекарот на ученикот.“¹⁴ Меѓутоа, тоа треба да се сфати како минимален состав на УИТ.

¹⁴ Индикатори за квалитет на работата на училиштата, <http://dpi.mon.gov.mk/index.php/regulations/pravilnici/119-2016-01-26-12-38-42>

Во зависност од големината и организацијата на другите тимови во училиштето, во составот на УИТ може да се вклучи и директорот/заменикот на училиштето, повеќе од еден наставник, надворешен стручњак за работа со деца со ПОП (доколку училиштето нема дефектолог), повеќе од еден родител. Значи, бројноста и составот на тимот што би функционирал во едно училиште може да не е соодветен за друго училиште. При изборот на членови на УИТ треба во прв план да бидат нивните позитивни ставови во врска со инклузијата и компетенциите за инклузивни практики. Така ќе се обезбеди УИТ да биде сензитивен за сите прашања поврзани со инклузијата, компетентен и подготвен за соработка со наставниците и благовремено да реагира на тешкотиите со кои се соочуваат учениците и заеднички да наоѓаат решенија.

Организацијата на работата на УИТ е битна за ефикасноста на работењето. Во таа насока УИТ треба да воспостави процедури за својата работа, на пр. кои активности ги има на редовна основа, како до тимот доаѓаат информации за ученици со ПОП, како се комуницира со раководството на училиштето и со колегите (формални и неформални начини, електронска комуникација и сл.). УИТ треба да има утврдено место за состаноци и определено време за редовни состаноци.

За поефективна работа УИТ треба да определи раководител/координатор (којшто ќе ги свикнува состаноците), записничар (којшто ќе води белешки и друга евиденција од средбите), а добро е, ако е можно, членовите да бидат специјализирани/одговорни за определени прашања од областа на инклузијата (пр. работа со ученици со попреченост, со надарени, со проблеми во однесувањето и сл.).

Вработените во училиштето треба благовремено да бидат запознати со информациите за начинот на работење на УИТ што се релевантни за нив, со што ќе се подобри соработката.

Составот на УИТ може да се определува за 3 години (еден циклус од развојното планирање) или за една година. Некои членови на УИТ се постојани (на пр. дефектологот или другите стручни соработници), додека другите се променливи, но и тие може, и добро е, во УИТ да работат повеќе години. Училиштето треба да одбере мандат на еден состав на УИТ што одговара на севкупната организација на работата во училиштето.

ДЕЛ II

ПРОТОКОЛИ И ИНСТРУМЕНТИ ЗА РАБОТА НА УЧИЛИШТЕН ИНКЛУЗИВЕН ТИМ

Подрачје 1. Опфат и вклученост на учениците

Да се обезбеди опфат и вклученост на учениците во наставните и воннаставните активности е основа за инклузивно образование.

Согласно законската регулатива и инклузивните политики на училиштето, УИТ треба да се вклучи во воспоставување механизми и во преземање активности што ќе обезбедат опфат на сите училишни обврзници. Тие се однесуваат на уписот на учениците во прво одделение, задржување на учениците во училиштето во текот на целото основно образование, обезбедување соодветен премин во друго училиште или прифаќање на ученици од друго училиште, како и на поддршка во продолжување на образованието во средно училиште.

За да биде инклузивно образованието, следен услов е обезбедување на вклученост и учеството во наставните и воннаставните активности согласно потребите, можностите и интересите на учениците. УИТ изготвува протоколи со кои се обезбедува првична вклученост и следење на учеството на учениците во сите активности во кои се вклучени.

1.1. Опфат на учениците

Инклузивниот тим во училиштето учествува во изготвување на попис на активности што треба да се преземат за да се обезбеди максимален опфат на учениците од реонот и прифаќање на учениците од други реони, доколку има услови за тоа. Заедно со чле-

новите на комисиите и училишните работни групи (на пр. со комисијата за упис на ученици) и со стручните соработници ги разработува постапките што се спроведуваат и обрасците што се водат за евиденција (прилог 1/1).

1. Протокол за запишување на учениците во I одделение

Претставници од УИТ се членови на комисијата за запишување во I одделение и учествуваат во детектирање на подготвеноста за поаѓање во училиште, како и во идентификација на ученици со ПОП (прилози 1/4-а, 1/4-б, 1/5).

На интервјуто/средбата на родителот со стручната служба или комисијата за запишување на ученици, родителот пополнува доверлив формулар за родители за развојната историја на ученикот (прилози 1/2, 1/3-а, 1/3-б).

- 1.1. УИТ, во соработка со стручните соработници, презема различни активности (посети на семејствата, кампањи, соработка со надлежните институции, локалната заедница и др.) за да ги опфати сите ученици од својот реон. За нив се водат анегдотски белешки за преземени активности за упис на незапишан ученик во основно училиште.
- 1.2. За учениците што не се запишани во училиштето, а според реонизацијата припаѓаат на реонот на училиштето, стручните соработници собираат по-

датоци дали и во кое училиште се запишани, преку телефонско јавување или посета на домови. По потреба се бараат информации од надлежните институции. На родителите на овие деца им даваат поддршка да ги надминат пречките за запишување и да ги запишат децата.

- 1.3. Комисијата за упис изготвува извештај за уписот на ученици во I одделение, којшто треба да содржи: број на училишни обврзници во реонот на училиштето, податоци за запишани ученици според пол, етничка припадност, образование на родителите и сл. Членот во комисијата од УИТ се грижи за делот во извештајот што се однесува на учениците со ПОП.

2. Протокол за формирање на паралелките од I одделение

- 2.1. УИТ учествува во изготвување правила за формирање паралелки, при што води грижа за инклузија на сите ученици. Правилата ги разгледува и ги прифаќа наставничкиот совет.
  - Членови на УИТ задолжително се вклучени во формирањето на паралелки во I одделение. Тие особено водат грижа учениците со ПОП да се вклучени согласно нормативната регулатива и педагошко-психолошките препораки.

3. Протокол за следење и намалување на напуштањето на училиштето

- 3.1. УИТ од различни извори (стручни соработници, одделенски раководители, извештаи од одделенски совети и слично) добива информации за учениците што го напуштиле училиштето.
- 3.2. УИТ, во соработка со стручните соработници, прави анализа на причините за напуштање на училиштето, а особено за учениците со ПОП и презема активности за враќање на учениците во училиштето.

4. Протокол за преместување во друга паралелка

- 4.1. Како дел од постапката за преместување во друга паралелка, УИТ ги разгледува предлозите/барањата за преместување

во друга паралелка и дава препорака во најдобар интерес на детето.

5. Протокол за премин на ученици од едно училиште во друго училиште

- 5.1. УИТ настојува учениците со ПОП да не се префрлаат во друго училиште поради тешкотиите во работата со нив, освен кога ќе процени дека тоа е во најдобар интерес на ученикот.
- 5.2. УИТ за учениците со ПОП ги доставува значајните информации за образовниот развој на ученикот и е отворен за натамошна соработка со училиштето во кое преминува ученикот.
- 5.3. При прием на ученик со ПОП од друго училиште, УИТ бара информации за дотогашниот образовен развој на ученикот и ги зема предвид при понатамошната работа со ученикот.

6. Протокол за обезбедување редовност на учениците во наставата

- 6.1. УИТ соработува со стручните соработници во изготвување на процедура за следење на редовноста на учениците и предлага стратегии за зголемување на редовноста. Процедурата опфаќа:
  - евиденција на редовноста според: одделенија/паралелки, наставни предмети, ученици со ПОП, социјален и образовен статус на родителите;
  - анализа на редовноста и предлог-мерки за зголемување на редовноста (кога и што презема одделенскиот раководител, кога се вклучуваат стручните соработници, при што водат грижа за реализација на програмата за советување на родители на ученици во основни училишта), (прилог 1/6);
  - информирање на родителите за обезбедување на редовност во наставата (прилог 1/7).
- 6.2. Анализа на причините за отсуство од наставата, која може да вклучи прибирање на дополнителни информации (разговор со ученик, родител, одделенски раководител, соученици). Училиштето треба да изготви интерна процедура за постапување со учениците што отсуствуваат подолг период од наставата (прилог 1/8).

- 6.3. Преземање конкретни активности што овозможуваат зголемување на редовноста:
- известување за родителите;
  - јавна пофалба на редовните ученици;
  - разговори на учениците со психологот на училиштето;
  - задолжителна дополнителна настава;
  - соработка со надлежни институции и локална самоуправа.

1.2. Вклученост и учество на учениците во наставата, во воннаставните и слободните ученички активности

Инклузивното училиште настојува, покрај вклученоста во наставата, сите ученици да бидат вклучени и во воннаставните и слободните ученички активности, согласно нивните потенцијали и интереси.

1. Протокол за обезбедување на вклученост на учениците во воннаставните активности

- 1.1. УИТ учествува во изготвување процедури за информирање и советување на учениците за нивно вклучување во воннаставните и слободните активности, особено за надарените ученици, учениците со ПОП и учениците од маргинализираните групи.
- 1.2. УИТ прави анализа, врз основа на увид во прибраните податоци, за вклученоста во воннаставните и слободните активности на надарените ученици, учениците со ПОП и учениците од маргинализираните групи, најмалку два пати годишно (на почетокот на секое полугодие) и презема активности, доколку не е обезбедена соодветна вклученост (секој ученик да биде вклучен во најмалку една вонучилишна активност), (прилог 1/9).

2. Протокол за следење на учеството на учениците со ПОП и учениците од маргинализираните групи во наставата и воннаставните активности

- 2.1. По потреба, членови на УИТ, заедно со стручните соработници, ја следат активноста на учениците со ПОП и учениците од маргинализираните групи во наставата. За таа цел може да се користат постојни инструменти за следење на наставата или да се изготват специфични, зависно од целта на следењето. Сознанијата се бележат и се споделуваат со ИТУ (прилог 1/10).

ПРИМЕРИ НА ИНСТРУМЕНТИ И МОДЕЛИ НА ДОКУМЕНТИ ЗА ПОДРАЧЈЕТО 1

Прилог 1/1. ПРОЦЕДУРА ЗА ЗАПИШУВАЊЕ НА УЧЕНИЦИ ВО ПРВО ОДДЕЛЕНИЕ

1. Во прво одделение се запишуваат деца што до крајот на календарската година ќе наполнат шест години.
2. По писмено барање на родителот и мислење од педагогот или психологот, детето може да се запише во прво одделение и ако наполни шест години до 31 јануари.
3. Запишувањето на детето во прво одделение за една година може да го одложи здравствена установа на барање на родител. Здравствената установа утврдува дали детето е подготвено да оди на училиште.
4. Децата во прво одделение се запишуваат во месец мај за следната учебна година.
5. Запишувањето на децата го врши комисија составена од педагог или психолог и одделенски наставник. Во работата на комисијата учествува и еден претставник од училишниот инклузивен тим.
6. Комисијата за запишување во прво одделение ја формира директорот на училиштето.
7. Комисијата за запишување прави подготовка две недели пред да започне уписот, и тоа:
  - изготвува план за запишување на учениците (ден, време, просторија и дидактички материјал);
  - подготвува инструмент за набљудување на ученикот, прашалник за родителите, покана за родителот, барање за упис од друг реон, барање за упис на родени до 31 јануари, изјава за потврда на местото на живеење, соопштение за упис на првачиња;
  - остварува соработка со блиските установи за грижа на ученици од претшколска возраст и доставува покани на родителите на децата од својот реон;
  - истакнува соопштение за запишување на ученици во прво одделение на видни места во локалната заедница (градинка, здравствена установа, пошта, аптека и сл.);
  - остварува соработка со надлежните служби на општината што водат евиденција на децата од реонот што се за запишување во прво одделение.
8. Комисијата формира групи и ги набљудува децата што се запишуваат во прво одделение.
9. Комисијата води евиденција за запишани ученици и му дава информација на директорот на училиштето, Просветниот инспекторат – МОН и општината.
10. Комисијата го известува родителот што доставил писмено барање за запишување на дете од друг реон, дали детето е примено најдоцна две недели откако ќе заврши уписот.

Прилог 1/2. ПОДАТОЦИ ЗА УЧЕНИКОТ

Име и презиме на ученикот: _____

Датум, место на раѓање: _____, националност: _____

Државјанство: _____, адреса на живеење: _____

ПОДАТОЦИ ЗА РОДИТЕЛИТЕ		МАЈКА	ТАТКО
Име и презиме			
Година, место на раѓање			
Образование			
Тел.	Дома		
	На раб. место		
	Мобилен		

Детето живее со:
 двајца родители, со еден родител (кој) _____, со старател (кој) _____.
Родителите:
 живеат заедно, разведени/разделени се, еден родител е починат (кој) _____.
Станбени услови на семејството:
 сопствена куќа, потстанари, сопствен стан, друго _____.
Детето за учење има:
 сопствена соба за учење, посебно место во заедничка соба.

Дали сте корисници на социјална помош: да, не.

Детето пишува со: лева рака, десна рака, се служи со двете раце.

ЗДРАВСТВЕНА СОСТОЈБА НА ДЕТЕТО	*алергија на
	*хронични болести
	*оперирано
	*друго

 Детето доживеало физичка траума (повреда, незгода). Ако , наведете каква и која година од животот. _____

 Детето доживеало психичка траума (на пр. смрт на блиска личност, семејна караница, агресија меѓу родителите, сообраќајна незгода и сл.). Ако , наведете каква и која година од животот. _____

Говорот кај детето е:

- развиен, има отстапување (пелтечење), неправилен изговор на одредени гласови,
 изоставање на одредени гласови во зборот, замена на одредени гласови.

Слухот кај детето е _____

Дали детето има проблеми со адаптација во нова заедница? ДА НЕ

Дали детето е самостојно при облекување? ДА НЕ

Дали детето е самостојно при јадење? ДА НЕ

Кое дете е по ред? _____

Детето посетуваше детска градинка, во период од _____ години во градинката _____.

Детето не посетувало детска градинка.

Детето ќе посетува: класична настава, продолжен престој (целодневна настава),
 класична настава со дневен престој.

Датум: _____

Родител: _____

Прилог 1/3-а.

ДОВЕРЛИВ ФОРМУЛАР ЗА РОДИТЕЛИ ЗА РАЗВОЈНА ИСТОРИЈА НА УЧЕНИКОТ

Забелешка

При упис на ученикот се бараат само информациите што се означени со *. Другите информации може да се приберат за децата кај кои ќе се јави потреба во текот на нивното школување.

*Име и презиме на ученикот: _____, *пол: _____

*Датум на раѓање: _____, одделение: _____, *формуларот го пополнува: _____, *врска со ученикот: _____

*Адреса: _____, *телефонски број: _____

ИНФОРМАЦИЈА ЗА РОДИТЕЛИТЕ/СТАРАТЕЛИТЕ:***Ученикот живее со:**

мајка, татко, маќеа, очув, друг: _____.

*Родителите се: во брак/вонбрачна заедница, одвоени, разведени
 друго _____.

*Наведете ги СИТЕ возрасни и деца што живеат во истиот дом, како и нивната врска со ученикот:

Име	Возраст	Врска
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

*Наведете го јазикот на кој зборувате дома и какви било навики и правила што може да влијаат врз учењето на ученикот. _____

ОБРАЗОВНИ ИНФОРМАЦИИ

Набројте ги имињата на образовните институции/училишта што ги посетувало вашето дете на секој од наведените образовни стадиуми, како и значајни, важни детали за напредокот на детето во нив (од социјален аспект, од образовен аспект, од здравствен аспект, тестирања, заостанување и слично).

Градинка:
Од прво до трето одделение:
Од четврто до шесто одделение:
Од седмо до деветто одделение:

Дали вашето дете учело според каква било индивидуална образовна програма? Дали имало дополнителна поддршка и помош од други стручни лица надвор од училиштето? Ако работело, со кого и колку време?

- Поддршка во учењето _____,
- емоционална поддршка _____,
- говор и јазик _____,
- приватни часови _____,
- други програми (курсеви) _____.

Дали вашето дете:

- повторувало година, број на повторувања _____, било исклучено од училиште,
- број на исклучувања _____.

Опишете го напредокот што го доживеало вашето дете во училиште.

Набројте ги образовните јаки и слаби страни на ученикот.

Означете ги оние области за кои сметате дека ќе бараат дополнителна образовна поддршка кај ученикот.

Пишани комуникациски вештини:

- слабо фаќа белешки/забележува, има лош ракопис, сиромашна писмена комуникација, бавно ги завршува задачите.

Визуелни вештини:

- тешко чита на глас, тешко пишува текст, се повторува во читањето или пишувањето.

Слуховни вештини:

- тешко следи упатства, има сиромашни вербални вештини, сиромашен говор/артикулација, лесно го губи вниманието, има проблеми со читање.

Организациски вештини за учење:

- слаби работни навики, неорганизираност, не успева да ги заврши задачите, недостиг на мотивација, не може да започне/да се задржи на задача.

Социјални вештини:

- тешкотии во меѓусебните односи, хиперактивност, некултура/невоспитаност,
 нарушено однесување/вознемирен, слаба самодоверба, не соработува.

Означете ги оние образовни области за кои сметате дека вашето дете има потреба од образовна помош.

Јазични вештини:

- слабо изразно пишување, сиромашна граматика и структура на реченицата,
 неправилна употреба на голема буква и интерпункциски знаци.

Читање:

- тешко изговарање на букви и слогови, слабо разбира, тешко учи, слабо препознавање на буквите, избегнува читање списанија, книги.

Математика:

- не ги знае основните операции, не применува математички вештини за време, пари, мерење, не разбира текстуални задачи, има тешкотии со сложени математички задачи.

Општествени науки:

- тешко чита текст и тест, има тешкотии во разбирањето на концепти, слабо помни факти и настани.

Природни науки:

- тешко чита текст и тест, има тешкотии во разбирањето на концепти, слабо помни и применува содржини или научени вештини.

Опишете ги евентуалните тешкотии со домашните задачи.

Имате ли некакви предлози со кои би му помогнале на училиштето да им излезе во пресрет на образовните потреби на вашето дете?

ПРАШАЊА ОД ДОМЕНОТ НА „НЕСООДВЕТНО“ ОДНЕСУВАЊЕ

Наведете какви било специфичности во однесувањето.

**Кои стратегии биле употребувани во однос на овие специфични прашања?
Дали беа успешни?**

- Усни опомени: _____, паузи: _____.
 Отстранување на привилегии: _____, награди: _____.
 Физичко казнување: _____, согласување со детето: _____.
 Избегнување на детето: _____.

Означете што од наведеното се однесува на Вашето дете:

- Често одбива да го направи она што му е кажано.
- Го прави она што му се кажува – вообичаено по првото кажување.
- Треба да се потсети за да направи онака како што му е кажано.
- Треба често да се потсетува за да се натера да го направи она што се бара од него.

Коментари: _____

_____

Набројте, доколку има, причини за загриженост во врска со социјалните вештини на вашето дете: _____**Дали вашето дете досега било подложено на каков било третман во однос на менталното здравје? Ако било, од кого, каде и колку често?**

Коментари: _____

_____

Дали во последните 12 месеци вашето дете било подложено на некоја од следните стресни ситуации?

- Разделба на родителите, смрт во семејството, промена на работно место на родителот, разведени родители, болест во семејството, промена на училиште,
- фамилијарна незгода, преселба на семејството, финансиски проблеми во семејството, друго: _____.

РАЗВОЈНА ИСТОРИЈА**Проценете најблиску што можете, на која возраст вашето дете:**

- седна самостојно _____, лазеше _____, застапа потпирајќи се _____, прооде самостојно _____, ги изговори првите зборови _____,
- изговори едноставни реченици _____.

Дали вашето дете имаше проблеми со хранењето? _____
Спиењето? _____

Ако вашето дете имало или има проблеми со говорот, ве молиме објаснете:

_____

_____

МЕДИЦИНСКА ИСТОРИЈА

Опишете ја моменталната здравствена состојба на вашето дете. _____

_____

Ако вашето дете има каква било физичка попреченост, целосно објаснете. _____

_____

Дали вашето дете боледува(ло) од некоја хронична болест? (На пример астма, дијабетес, напади, срцево заболување). Ако одговорот е ДА – објаснете. _____

_____

Дали вашето дете било изложено на повреди, операции или болести (пример: сипаници, пневмонија, заушки, големи модринки, скршени коски, повреда на глава, операција на крајници, операција на слепо црево и слично). Ако одговорот е ДА – објаснете. _____

Означете каков му е:

Слухот: одличен, добар, слаб.
 Видот: одличен, добар, слаб.

Дали видот и слухот на вашето дете биле неодамна проверени од специјалист? Ако одговорот е да, кога, каде и од кого? _____

Дали знаете или се сомневате за употреба на алкохол, цигари или дрога? Објаснете. _____

Постои ли историја на сексуално злоупотребување? _____

Дали вашето дете има проблеми со спиењето?

Нема, тешко заспива, спие со прекини, станува многу рано, друго: _____

Дали вашето дете има некаква алергија? Ако одговорот е да, објаснете. _____

Дали вашето дете зема редовна терапија? Ако одговорот е да, објаснете за каков вид на лек се работи и која доза ја зема. _____

Дали постои некаква загриженост за фината и крупната моторика на вашето дете? _____

Дали во вашето семејство постои историја на:

визуелни проблеми, проблеми со слухот, проблеми со говорот,
 ментална попреченост, напади или конвулзии, срцеви заболувања,
 емоционални проблеми, тешкотии со читањето.

Објаснете: _____

Датум: _____

Формуларот го примил: _____

Прилог 1/3-б. ПОДАТОЦИ ЗА УЧЕНИКОТ (Доверлив формулар за родител/старател)

Име и презиме на ученикот: _____

Датум и место на раѓање: _____, националност: _____

Државјанство: _____, адреса на живеење: _____

- Детето има проблеми со адаптација во нова средина.
- Детето е самостојно при облекување.
- Детето е самостојно при јадење.
- Детето живее со двајцата родители. (Живее со _____.)
- Кое дете е по ред? _____.
- Детето посетувало детска градинка (колку време и во која градинка). _____.

Детето има проблеми со:

- вид, слух, говор, отежната моторика, алергија на _____,
- дијабетес, епилепсија, хронична болест, прележана тешка болест,
- неодамна е оперирано или нешто друго за кое треба да бидеме известени. _____.

Дали вашето дете ќе посетува дневен престој (заокружете): ДА НЕ

Податоци за мајката

Име и презиме на мајката: _____

Датум и место на раѓање: _____, образование: _____

Мобилен телефон: _____ домашен: _____ раб.: _____

Податоци за таткото

Име и презиме на таткото: _____

Датум и место на раѓање: _____, образование: _____

Мобилен телефон: _____ домашен: _____ раб.: _____

Брачен статусРодителите на детето: живеат заедно, разведени се, друго _____.Социјален статус

Број на членови во семејството _____.

Материјални услови: добри, задоволителни, незадоволителни. Приматели на социјална помош. Детето има своја (детска) соба.

Сметаме дека во интерес на детето за нашето семејство треба да го наведеме и следното (доколку има уште некој податок): _____

Датум _____

Родител: _____

Прилог 1/4-а. ЛИСТА ЗА СЛЕДЕЊЕ НА ОДНЕСУВАЊЕТО НА ДЕТЕТО ПРИ УПИС ВО ПРВО ОДДЕЛЕНИЕ

Име и презиме: _____

I. Комуникација на детето со присутните/одделување од родител

Самостојно, со убедување, не се одвојува/не комуницира.

Забелешка: _____

II. Предзнаења

	Самостојно	Со помош	Не успева	Забелешка
1. Воочува разлики				
2. Реди предмети по големина				
3. Препознава бои				
4. Препознава и подредува годишни времиња				
5. Ориентација во простор за горе и долу				
6. Ориентација во простор за напред и назад				
7. Ориентација во простор за лево и десно				
8. Раскажување по слика	Одговара со да и не	Се искажува со зборови	Не раскажува	Забелешка
9. Препознава букви	Не препознава	До 10 букви		Забелешка

III. Латерализација

Ученикот е: деснорак, леворак, се служи со двете раце.

Забелешка: _____

Прилог 1/4-б. СЛЕДЕЊЕ НА ОДНЕСУВАЊЕТО НА ДЕТЕТО ПРИ УПИС

_____ датум: _____

(Име, татково име и презиме)

Препорака од следењето: _____

ОДНЕСУВАЊЕ ВО СРЕДИНАТА			
		✓	Забелешка
1	Слободно се движи низ просторијата		
2	Седи само кај родителите		
3	Одвреме-навреме оди кај родителите		
4	Седи самото, на страна		
5	Не сака воопшто да седи во просторијата		

ОДНЕСУВАЊЕ КОН ДРУГИТЕ ДЕЦА			
		✓	Забелешка
6	Им приоѓа на другите деца		
7	Разговара со другите деца		
8	Им ги зема играчките, материјалите		
9	Им подава играчки, материјали		
10	Сака да си играат заедно		
11	Сака да си игра сам/а		

ОДНЕСУВАЊЕ КОН ДИДАКТИЧКИТЕ СРЕДСТВА			
		✓	Забелешка
12	Само ги допира, ги разгледува		
13	Ги користи внимателно		
14	Ги фрла, не внимава со нив		
15	Има иницијатива да прави нешто		
16	Не прави ништо		

ОДНЕСУВАЊЕ КОН РОДИТЕЛОТ			
		✓	Забелешка
17	Постојано е со родителот		
18	Не му е потребна поддршка од родителот		
19	Бара заедно да играат, да работат		
20	Бара помош во одговорите		
21	Бара одобрување на одговорите		
22	Ги игнорира (ако му се обратат)		

ОДНЕСУВАЊЕ КОН НЕПОЗНАТИ			
		✓	Забелешка
23	Слободно комуницира		
24	Се срами		
25	Не сака да комуницира		
26	Ги исполнува задачите		
27	Не ги исполнува задачите		
28	Само/а започнува разговор		

ОДНЕСУВАЊЕ НА РОДИТЕЛОТ (кон детето)			
		✓	Забелешка
29	Постојано го набљудува, го следи детето		
30	Го следи повремено		
31	Постојано го поттикнува да игра, да работи		
32	Повремено го поттикнува		
33	Му сугерира одговори		
34	Му ги дополнува одговорите		
35	Ги негира одговорите на детето		
36	По потреба му помага на детето		
37	Не сака да му помогне на детето и кога треба		

ГОВОР			
		✓	Забелешка
38	Правилен изговор на сите гласови		
39	Пелтечи		
40	Правилно склопува реченица		
41	Одговара со малку зборови		
42	Одговара само со да/не		
43	Сиромашен речник		
44	Не го познава јазикот на наставата		
45	Делумно го знае јазикот на наставата		

ПРАШАЊА ЗА ДЕТЕТО		
1	Како се викаш?	
2	Колку години имаш?	
3	Кога ти е роденден?	
4	Имаш ли брат/сестра?	
5	Дали се поголеми/помали од тебе?	
6	Каде живееш?	
7	Со кого најмногу си играш дома?	
8	Кои ти се омилен и игри?	
9	Кои ти се омилен играчки?	
10	Што гледаш најмногу на телевизија?	
11	Дали играш на компјутер?	
12	Што правиш во текот на денот?	
13	Имаш ли баба/дедо? Каде живеат?	
14	Дали си патувал/а со воз? А со авион?	
15	Каде сакаш да одиш на прошетка?	
16	Дали си патувал/а во друго место?	
17	Дали сакаш да одиш на училиште?	

Прилог 1/5. МИСЛЕЊЕ ОД ПЕДАГОГ, ПСИХОЛОГ И ДЕФЕКТОЛОГ ЗА ЗАПИШУВАЊЕ НА ДЕТЕТО

Согласно членот 47 и членот 48 од Законот за основно образование (Сл. весник бр. 103 од 19.8.2008 год.) ООУ „_____“ – дава

МИСЛЕЊЕ

за запишување на детето во прво одделение

Име и презиме на детето: _____

Датум и место на раѓање: _____

Мислењето за детето се дава врз основа на опсервацијата на детето за време на уписот, разговорот со родителот и донесената документација за детето.

Мислењето се дава во однос на следниве подрачја: емоционална и социјална зрелост, комуникација, говор, јазични способности, релации, графомоторика, когнитивен развој и општи познавања.

Мислење од педагог:

Мислење од психолог:

Мислење од дефектолог:

Прилог 1/6. РЕДОВНОСТ ВО НАСТАВАТА

Име и презиме на ученикот	Квалификационен период	Редовност				Преземени мерки				Подобрување на редовноста		
		Оправдани изостаноци	Неоправдани изостаноци	Вкупно	Просек по ден	Разговор со ученик	Разговор со родител	Советувања со родители	Друго	Има	Нема	
	I тримесечје											
	II тримесечје											
	III тримесечје											
	IV тримесечје											
	Вкупно:											
	I тримесечје											
	II тримесечје											
	III тримесечје											
	IV тримесечје											
	Вкупно:											
	I тримесечје											
	II тримесечје											
	III тримесечје											
	IV тримесечје											
	Вкупно:											

Подготвил: _____

Прилог 1/7. ИЗВЕСТУВАЊЕ НА РОДИТЕЛОТ ЗА РЕДОВНОСТ ВО НАСТАВАТА

ООУ _____
 Директор: _____
 Телефон за контакт: _____

ИЗВЕСТУВАЊЕ

До _____, родител/старател на ученикот
 _____ од _____ одделение.

Почитуван/а

Ве известуваме дека Вашето дете во периодот _____ нередовно/ не ја посетува
 ваше наставата.

Ве молиме да дојдете на разговор со одделенскиот раководител и стручните соработници
 во рок од три дена по примањето на ова известување, во период од ___ до ___ часот.

Во спротивно ќе бидеме принудени да постапиме согласно законската регулатива.
(Пријава во Општинската просветна инспекција по што следи пријава до судија за прекршоци и парична казна).

Датум/место:

_____

Стручен соработник:

_____

Прилог 1/8. ПОСТАПКА ЗА РЕГУЛИРАЊЕ НА ОТСУСТВО НА УЧЕНИК

1. Одделенскиот раководител редовно го запишува отсуството на ученикот во одделенскиот дневник.
2. Одделенскиот раководител треба да обезбеди информација зошто и каде е отсутниот ученик – преку лекарска белешка или изјава дадена од родител или близок роднина на ученикот.
3. За ученикот што има направено повеќе од десет неоправдани или сто оправдани изостаноци се спроведува постапка за советување на родители и постапка за советување на ученици, според Законот за основното образование.
4. Доколку ученикот отсуствува последователно 30 работни дена, одделенскиот раководител пред навршувањето на триесетиот ден од ненајавеното отсуство го информира (усно или писмено) родителот на ученикот дека ќе биде пријавен до просветен инспектор.
5. Одделенскиот наставник и одделенскиот раководител го информира стручниот соработник за отсуството и му доставува целосни податоци за ученикот и родителот.
6. Стручниот соработник доставува пријава за родителот до надлежниот просветен инспекторат и го известува одделенскиот раководител за датумот на пријавувањето.
7. Одделенскиот раководител го запишува датумот на пријавување кај соодветниот ученик (во именикот и прозивникот).
8. Од датумот на пријавување на родителот до просветен инспектор, ученикот се запишува како отсутен само еднаш неделно (секој понеделник, во забелешка).
  - * На отсутен ученик за кој има информација дека е заминат во странство или бил осипан и претходната учебна година, не му се изрекува педагошка мерка.
  - * Оној ученик што не ја посетува наставата најмалку една третина од фондот на наставни часови поради болест или оправдани и неоправдани причини се води како неоценет и на крајот на годината полага одделенски испит.
  - * На ученикот што навршил 16 години му престанува обврската за редовно основно образование со истекот на учебната година. Наставничкиот совет донесува одлука за престанок на обврската на ученикот за редовно основно образование. Одделенскиот наставник и одделенскиот раководител е должен да го информира родителот за донесената одлука (усно или писмено) и притоа да го упати родителот да го запише детето во основно училиште за возрасни заради продолжување на неговото образование како возрасен ученик.

Прилог 1/9. ВКЛУЧЕНОСТ НА УЧЕНИЦИТЕ СО ПОП ВО ВОННАСТАВНИ АКТИВНОСТИ И СЛОБОДНИ УЧЕНИЧКИ АКТИВНОСТИ

Реализирани воннаставни активности во училиштето: _____

(Наведете ги сите активности во училиштето: училишни приредби, работна акција, еколошка акција, ТВ-емисија, проектни активности и други активности, како на пр.: спорт, посети, работилници, хуманитарни акции, изложби...)

Име и презиме на ученикот со ПОП	Одд.	Активности во кои е вклучен ученикот
1.		
2.		
3.		
4.		

Прилог 1/10. ВКЛУЧЕНОСТ И УЧЕСТВО ВО НАСТАВА, ВОННАСТАВНИ АКТИВНОСТИ И СЛОБОДНИ УЧЕНИЧКИ АКТИВНОСТИ НА УЧЕНИЦИТЕ СО ПОП

Период: прво тримесечје, полугодие, трето тримесечје, крај на година.

Реден број	Име и презиме на ученикот	Редовност во настава (изостаноци)	Учество во воннаставни активности (наслов и датум)	Учество во слободни ученички активности (наслов и датум)

Одделенски наставник/раководител (за одделението): _____

Стручен соработник (за сумативна евиденција): _____

Подрачје 2. Планирање на воспитно-образовната работа

Училишниот инклузивен тим се вклучува во сите видови развојни, годишни и краткорочни планирања за да обезбеди, уште во фазата на планирање, инклузивен приод во севкупната работа на училиштето. Инклузивниот тим во училиштето, во партнерство со другиот персонал од училиштето, го користи своето знаење да создаде средина за учење и за обезбедување соодветен материјал за учење и оптимален развој на сите ученици.

2.1. Развојни и годишни планирања на училиштето

1. Протокол за поддршка во изготвување на развојниот план на училиштето

- 1.1. Членови на УИТ ги анализираат наодите од самоевалуацијата од аспект на инклузивност на училиштето и предлагаат среднорочни цели и активности за подобрување на инклузивноста.
- 1.2. Член на УИТ учествува во (ре)формулирање на визијата и мисијата на училиштето за да го одразуваат неговиот инклузивен карактер.

2. Протокол за учество во изготвување на годишната програма за работа

- 2.1. Врз основа на анализата за инклузивност на работата во претходната учебна година, УИТ предлага активности за нејзино подобрување (на пр. обезбедување ресурси, обуки, промена на училишни политики и сл.).
- 2.2. Членови на УИТ им даваат сугестии на директорот и на стручните соработници во нивните планирања да се вклучат активности за обезбедување на инклузивно училиште.
- 2.3. УИТ изготвува сопствена годишна програма за работа и акционен план (прилози 2/1, 2/2). Тие може да ги опфаќаат следниве активности:
  - обезбедување услови за подобра реализација на образовниот процес што ќе одговара на потребите на сите ученици;

- учество во адаптацијата на училишната средина на соодветен начин во задоволување на посебните образовни потреби;
- идентификување на посебните потреби на учениците/изработување педагошки профил на ученикот;
- соработка со инклузивните тимови од други училишта во насока на прибирање податоци и информации за учениците;
- водење досие за учениците со посебни образовни потреби;
- поддршка на наставниците при работа со учениците со посебни образовни потреби;
- обезбедување помош на наставниците за подобрување на условите за непречена работа со учениците со посебни образовни потреби;
- организирање/реализирање интерни обуки за наставниците што работат со ученици со посебни образовни потреби;
- помагање при изработка на индивидуална образовна програма (ИОП) и подготовка на следење на ефектите од ИОП;
- помагање на наставниците и учениците со посебни образовни потреби при реализација на наставата во училиштето и надвор од него;
- соработка со стручни институции, со здруженија, со локалната заедница и со локалната самоуправа;
- изготвување извештаи до родителите за мерките што се преземени и се спроведуваат при реализација на образованието на учениците со посебни образовни потреби;
- соработка со родителите на учениците со ПОП, како и со други лица по предлог на родителите.

2.2. Поддршка на планирањето на наставата

УИТ се залага при планирањата на наставата и на учењето однапред да се има предвид дека поради различните карактеристики на учениците ќе има потреба од диференцијација и индивидуализација и таа во најголема можна мерка треба однапред да биде испланирана.

УИТ се залага уште при планирањето на наставата, воннаставните и на слободните активности да се води грижа за инклузија на сите ученици согласно нивните особености.

При планирањето на наставата целите во наставните програми не се менуваат (освен за учениците со ИОП), додека содржините, препорачаните методи, форми и очекуваните исходи може да се: прошируваат, пролабочуваат, модифицираат, минимизираат, прилагодуваат на предзнаењата и можностите на група ученици или на поединечен ученик. Притоа треба да се почитуваат принципите на диференцијација и индивидуализација на наставниот процес.

1. Протокол за поддршка на планирањата на наставниците

1.1. Член на УИТ учествува на стручни средби на кои се разгледува(ат)/усвојува(ат) модел/и на планирања на наставата и се залага во него да биде видлив диференцираниот приод (диференцијација по задача, по поддршка и/или по исход), како и рефлексивност за постигнатите очекувани исходи за различни групи ученици, која ќе се има предвид при планирањето на следните активности. Тоа особено треба да се однесува на тематско (процесно) – среднорочно планирање и планирање за наставен час (прилози 2/3-а, 2/3-б).

– Инструментите за оценка на квалитетот на планирањата на ниво на училиште што ги користат стручните соработници, исто така, треба да содржат евиденција дали и колку успешно е планирана диференцијацијата (прилог 2/4).

– За наставниците што имаат тешкотии во планирањето на диференциран приод или инклузија по која било осно-

ва (родова, етничка, социјална ...), УИТ во соработка со тимот за професионален развој ќе организира поддршка во вид на консултативни средби – лични или на ниво на актив, работилници, посочување помошна литература и слично (прилог 2/5).

1.2. УИТ се грижи распоредот на часови за настава и распоредот на воннаставни и слободни активности да биде изработен така што ќе овозможува вклучување и учество на сите ученици во наставата, воннаставните и слободните ученички активности.

– Бројот на часови да биде рамномерно распределен во текот на седмицата.

– Распоредот не треба да содржи блок часови (освен за Ликовно образование, Техничко образование и некои изборни предмети).

– Јазичите и природните науки рамномерно да бидат распоредени во текот на седмицата.

– За паралелките во кои учат ученици со пречки во телесниот развој да се направи распоред со најмало можно движење низ училиштето.

– И на учениците што доаѓаат во училиште со организиран превоз да им биде овозможено непречено вклучување во воннаставните и слободните активности.

1.3. За учениците со ПОП, по потреба, се планира скратен престој на настава и се изготвува соодветен распоред на часови, согласно индивидуалните потреби.

2. Протокол за приспособување на наставните програми на децата со посебни образовни потреби

УИТ предлага процедура и образец за изготвување на индивидуален образовен план (ИОП), по еден или по повеќе наставни предмети, за учениците што имаат поголеми тешкотии во учењето поради: интелектуална попреченост, телесна попреченост, пречки во слухот (глуви и наглуви), пречки во видот (слепи и слабовиди), аутизам, говорни пречки, проблеми во однесувањето и

емоционалниот развој, неусвоени наставни содржини во однос на нивната календарска возраст (прилози 2/6 – 2/15).

Се препорачува ИОП да содржи:

- опис на општата состојбата на ученикот;
- опис на функционалности (можности, силни страни, интереси, афинитети) и потреби на ученикот;
- цели, активности и исходи;

- стратегија (методи, форми, пристап);
- ресурси;
- следење и оценување;
- временска рамка.
- УИТ помага во изготвувањето на програма за работа со надарени ученици во училиштето и на наставниците во изготвување на индивидуална програма за работа со надарен ученик (прилози 2/16, 2/17).

ПРИМЕРИ НА ИНСТРУМЕНТИ И МОДЕЛИ НА ДОКУМЕНТИ ЗА ПОДРАЧЈЕТО 2

Прилог 2/1. ПРОГРАМА ЗА РАБОТА НА УЧИЛИШНИОТ ИНКЛУЗИВЕН ТИМ

ПРОГРАМА ЗА РАБОТА НА УЧИЛИШНИОТ ИНКЛУЗИВЕН ТИМ

(пример од училиште)

Учебна година: 2016/2017

Училишниот инклузивен тим во својата работа ќе се залага во училиштето:

- наставната работа да се приспособува кон развојните, заедничките и индивидуалните потреби за напредок на учениците;
- да се применуваат разни техники и стратегии во реализацијата на наставната работа;
- да ја зајакнува самодовербата и самопочитта – интерни обуки, работилници и консултативни средби во училиштето помагаат многу од наставниците да се ослободат од предрасудите и стравот и да се мотивираат да работат со ученици со ПОП;
- да се поттикнува и да се унапредува креативноста;
- да се подобруваат индивидуалниот и креативниот живот и работа;
- да се применуваат техники на креативно мислење;
- да се развива кооперативното учење;
- да се подобруваат личниот и социјалниот развој.

За унапредување на ИО во училиштето, тимот за ИО во училиштето ги планира активностите дадени во следната рамка:

АКТИВНОСТИ	ЦЕЛИ	ЗАДАЧИ	НОСИТЕЛИ	ОЧЕКУВАНИ ИСХОДИ	ВРЕМЕ/ РЕАЛИЗАЦИЈА
1. Подготовки на наставниците – глобално и тематско планирање на наставната програма за реализирање во учебната 2016/2017 година.	* Наставната работа да се приспособи на развојните и индивидуалните потреби и достигнувања на учениците, согласно со научните сознанија за разликите во развојот на децата.	За сите програмски подрачја, по наставните предмети планираме користење и нужно комбинирање на сите интерактивни, актуелни и современи методи, форми и средства на наставна работа, со акцент врз учење преку игра, учење преку решавање проблеми и истражување, на ниво соодветно на учењето кај учениците на актуелната возраст.	Наставници, УИТ.	* Во планирањата, наставната програма е приспособена кон развојните, заедничките и индивидуалните потреби за напредок на учениците. * Се планираат различни техники и стратегии во реализацијата на наставната работа.	Август – септември 2016 година.
2. Идентификување на надарените и талентирани ученици, изготвување на програмата за додатна настава.	* Да се идентификуваат надарени и талентирани ученици/идентификација на типот на успешност. * Да се планира додатна настава согласно потребите и интересите на НТ ученици.	* Идентификување на карактеристиките за учењето. * Идентификување на творечките карактеристики. * Препознавање на мотивационите карактеристики. * Идентификување на социјалните карактеристики. * Изготвување програми за додатна настава.	УИТ, наставници.	* Идентификувани се учениците со општа надареност за одделни области. * Идентификувани се учениците што се талентирани за одделни области. * Изготвени се нацрти на програми за додатна настава	Септември – октомври 2016 год.
3. Планирање на програмата за дополнителна настава.	* Да се обезбеди помош за ученици што имаат тешкотии при совладување на наставниот материјал во редовната настава – помош за надминување на тешкотииите.	* Приспособување на содржините од наставниот материјал за надминување на тешкотииите во учењето. * Приспособување на наставната работа кон индивидуалните потреби на учениците.	Наставници, УИТ.	* Направена е првична идентификација на ученици со тешкотии во учењето. * Изготвени се основи за планирање на дополнителната настава по предмети и по одделенија.	Септември – октомври 2016 год.

АКТИВНОСТИ	ЦЕЛИ	ЗАДАЧИ	НОСИТЕЛИ	ОЧЕКУВАНИ ИСХОДИ	ВРЕМЕ/РЕАЛИЗАЦИЈА
4. Насоки за изготвување на ИОП и пополнување на потребните обрасци.	*Да им се помогне на наставниците во целосно разбирање на инклузивното образование и наставниците да се оспособат за изготвување ИОП.	Консултативни средби, дискусии и интерни обуки.	УИТ, наставници.	*Зголемен е бројот на наставници што знаат да изготвуваат ИОП. * Изготвени се ИОП-и за сите ученици за кои е утврдено дека е потребно. * Подобрено тимско работење на наставниците.	Август – септември 2016 година.
5. Работилници со родители.	*Родителите да бидат информирани за инклузивното образование и за инклузивноста на училиштето.	Одговор на прашањата: *Со кои предизвици за инклузијата треба да се справуваме? *Како треба да работиме за да ја постигнеме целта? *Што претставува тимот за инклузија во училиштето? *Како родителите можат да придонесат за развој на инклузивното образование во заедницата?	УИТ, наставници.	*Зголемен е бројот на родители што го прифаќаат инклузивното образование. *Зголемен е бројот на родители што се обрќаат до УИТ.	Септември – јануари 2017 година.
6. Поддршка на наставниците во идентификување (детектирање) на наставните потреби за децата.	Наставниците да ја сменат парадигмата од идентификување на „посебни потреби“ кон идентификување на потребите на децата за учење и кон пристап што се фокусира на идентификување (детектирање) на тешкотииите при учењето.	Консултативни средби.	УИТ.	*Зголемен е бројот на наставници што умеат да ги идентификуваат и да им излезат во пресрет на специфичните тешкотии во учењето на учениците.	Во текот на учебната година.
7. Поддршка од учениците – работилница со членови на училишната заедница.	*Да се обезбеди ученичка поддршка за учениците со ПОП.	Работилница.	УИТ, наставници.	*Зголемен е бројот на ученици што во наставата и надвор од неа им помагаат на учениците со тешкотии во учењето.	Во текот на учебната година.

АКТИВНОСТИ	ЦЕЛИ	ЗАДАЧИ	НОСИТЕЛИ	ОЧЕКУВАНИ ИСХОДИ	ВРЕМЕ/ РЕАЛИЗАЦИЈА
8. Следење и идентификување на деца што имаат потреба од дополнителна настава.	* Да се користи дијагностичко проверување на почетокот на учебната година. * Учениците формативно да се оценуваат.	Изработка на насоки и инструменти за водење белешки, собирање изработки, за евалуативни и за чек-листи и др.	Наставници, УИТ.	* Навремено се идентификувани учениците со тешкотии при совладување на наставниот материјал во редовната настава. * Зголемен е бројот на ученици што успешно ги совладуваат содржините од приспособената наставна работа кон нивните индивидуални потреби.	Во текот на учебната година.
9. Неформални средби со наставниот и друг кадар и разговор по поединични прашања или тешкотии.	* Да се зголеми соработката помеѓу кадарот во училиштето и да се договараат заеднички и индивидуални активности.	Размена на идеи, предлози, мислења, консултации.	УИТ.	* Зголемен е бројот на наставници што добиле поддршка од УИТ.	Во текот на учебната година.
10. Средби и консултации со стручни лица надвор од училиштето.	* Да се добие дополнителна стручна помош и поддршка. * Да се разменуваат искуства и идеи, како и соработка во активности по определени содржини.	Средби, договарања, консултации и др.	УИТ.	* Унапредување на инклузивното образование и на воспитно-образовниот процес.	Во текот на учебната година.
11. Извештај за работата на УИТ.	Да се сумира реализацијата на активностите и ефектите од работата на УИТ и на инклузивното образование во училиштето.	* Самоевалуација на инклузивноста на училиштето и работењето на УИТ. * Финализирање на инклузивното училишно портфолио за учебната година. * Сумирање на активностите на УИТ. * Рефлексија на работата на УИТ.	УИТ.	* Документирана е работата на УИТ. * Направена е анализа на работата на УИТ. * Формулирани се предлози за работа за наредната година.	Јуни 2017 год.

Програмата е отворена и во текот на учебната година може да бидат вклучени и други активности, доколку има потреба.

Прилог 2/2. Пример на АКЦИОНЕН ПЛАН НА ТИМОТ ЗА ИНКЛУЗИЈА НА УЧЕНИЦИТЕ СО ПОСЕБНИ ОБРАЗОВНИ ПОТРЕБИ

АКЦИОНЕН ПЛАН

Задача	Активност	Време на реализација	Носител	Начин на спроведување (ресурси)	Инструменти	Очекувани резултати	Одговорно лице за следење
Операционализација на политиката за работа со ученици со посебни образовни потреби и емоционални тешкотии.	Изработка на годишна програма за работа и акционен план.	Август.	УИТ.	Насоки за изработка на годишна програма за работа на училиштето.		Во програмите за работа се вклучени активности за инклузивно образование.	Член од УИТ.
Идентификација на ученици со ПОП.	Разговори со наставници и раководител, идентификување на учениците со ПОП запишани во I одделение.	Септември.	Наставници, УИТ.	Дијалог, процедура за следење и изработка на ИОП. Советодавен центар за деца и родители СОС Детско село, патролни социјални работници.		Евиденција на ученици со посебни образовни потреби и изградена соодветна стратегија за работа со нив.	
Запознавање на предметните наставници со учениците со ПОП кои преминуваат од одделенска во предметна настава.	Размена на искуства меѓу одделенските и предметните наставници за работата со овие ученици (со ученичко досие).	Септември.	Стручни работници, одделенски наставници од V одд., предметни наставници од VI одд.	Дискусија.	Евидентен лист за следење, досие на ученик.	Соодветна прифатеност на учениците со ПОП што преминуваат во VI одд.	

Задача	Активност	Време на реализација	Носител	Начин на спроведување (ресурси)	Инструменти	Очекувани резултати	Одговорно лице за следење
Изготвување на индивидуален образовен план.	*Ревидирање на ИОП (форма, содржина...) *Изготвување на ИОП (долгорочен, среднорочен, дневно планирање на диференцирани цели). *Изготвување на ИОП за учениците со ПП од прво одделение.	Континуирано.	Наставници, стручни соработници, родители.	*Годишна програма за соодветното одделение. *Наод и мислење од ЗМЗ, Центар за слух, говор, глас, Клиника за детски болести, Клиника за психијатрија.	Формулар за ИОП.	Успешно. прилагодена наставна програма за учениците со ПП.	
Континуирана поддршка на учениците со ПП.	*Консултативни разговори на стручните соработници со одделенските наставници, раководители и родители. *Советодавно-консултативна работа со учениците со емоционални тешкотии и посебни потреби.	Во текот на учебната година.	Стручни соработници, одделенски наставници, одделенски раководители, родители, ученици.	Консултативно-советодавна работа. Советодавен центар за деца и родители СОС Детско село, патролни социјални работници, ЦСР.	Досие на ученик со ПП.	*Подобрување на постигањата. *Вклучување во животот на паралелката, училиштето и локалната заедница. *Зајакнување на родителските вештини и капацитети.	

Задача	Активност	Време на реализација	Носител	Начин на спроведување (ресурси)	Инструменти	Очекувани резултати	Одговорно лице за следење
Следење на активностите и постигањата на учениците со ПОП.	*Евиденција за успехот, редовноста и однесувањето на учениците со ПОП. *Ревидирање на ИОП.	Квартално, тековно.	Тим за откривање и грижа за ученици со ПОП, стручни соработници одделенски наставници, одделенски раководители.	Евидентни листови за оценување.	Евидентен лист за следење на учениците сред. ИОП	*Процена на постигањата. *Вклучување на овие ученици во групна работа и слободни ученички активности.	
Обезбедување поддршка од соучениците.	Советодавни консултативни разговори со одделенските наставници и раководители со одделението, ученичката заедница, родители.	Во текот на учебната година.	Стручни соработници, одделенски наставници, одделенски раководители, предметни наставници, родители, ученици.	Консултативно-советодавна работа, Советодавен центар за деца и родители СОС детско село, патролни социјални работници, ЦСР.	Досие на ученик со ПП.	Подобрување на постигањата и на социјализацијата на ученици со ПОП.	
Подобрување на социјалната и емоционалната состојба на учениците со ПОП.	*Разговори со учениците. *Советодавни разговори со родителите на родителски и индивидуални средби. *Тестови.	Ноември.	Стручни соработници, одделенски наставници, одделенски раководители, предметни наставници, родители.	Консултативно-советодавна работа.	Соц. тест (Морено), Ханес тест.	Развивање на самоверба и самопочитување кај овие ученици.	
Подобрување на инклузивната практика.	Инструктивна работа со наставници.	Во текот на учебната година.	Стручни соработници, наставници.	Консултативно-советодавна работа.		Постигање на планираните цели во воспитно-образовниот процес на децата со посебни потреби.	

Прилог 2/3-а. ПЛАН ЗА НАСТАВЕН ЧАС

ПЛАН ЗА НАСТАВЕН ЧАС

по _____ во _____ Одд.

Тема бр. _____, час бр. _____

Наставна единица: _____

Цели	
Очекувани исходи/ резултати	
Наставни средства и материјали	
Тек на часот (активности за секој дел од часот со форми и техники)	
Корелација со:	
Критериуми за оценување, начин на следење и оценување на постигањата и напредувањето на учениците	
Домашна задача	
Специфики за ученик/ученичка со ИОП: Очекувани резултати: Активности: Средства и постапки за вреднување:	
Рефлексија:	

Прилог 2/3-б. ОПЕРАТИВЕН ПЛАН ЗА НАСТАВЕН ЧАС

ОПЕРАТИВЕН ПЛАН ЗА НАСТАВЕН ЧАС

			Наставна единица:			Датум:
Време	Цели на учењето	Критериуми за успех	Активности		Ресурси	Доказ за постигнување
			Опис	Ц/Г/П/И		
Специфики за ученик/ученичка со ИОП						
Време	Цели на учењето	Критериуми за успех	Опис на активности	Ц/Г/П/И	Ресурси	Доказ за постигнување
Организација: Детали за диференцијација/групи/улога на возрасен (поврзано со активностите)				Забелешки/можности за проширување/поедноставување на домашна работа		

Прилог 2/4. ПРЕГЛЕД ЗА ПЛАНИРАЊЕ НА ДИФЕРЕНЦИЈАЦИЈАТА

**Сумарен преглед од увидите во дневните планирања на наставниците за диференцијацијата (на целите, исходите и активностите)
во периодот од ___ до ___**

Легенда

- Редовно планира (во повеќе од 70 % од прегледаните планирања)
 – Повремено планира (во 40 – 70 % од прегледаните планирања)
 – Ретко планира (во помалку од 40 % од прегледаните планирања)

Р. бр.	Наставник	Одд.	Број на прегледани дневни планирања*	Диференцирани цели (за ученици со ИОП)	Диференцирани исходи	Диференцирани активности

* Напомена: Треба да се прегледаат најмалку 10 случајно одбрани дневни подготовки.

Прилог 2/5. НЕКОИ НАСОКИ ЗА ДИФЕРЕНЦИЈАЦИЈА

Диференцијација е прилагодување на наставата и учењето кон потребите и можностите на учениците. Таа е процес со кој се планираат активностите во врска со целите од наставната програма, методите на учење и активностите на учење за да се задоволат потребите на секој ученик поединечно. Со неа обезбедуваме задачата да е соодветна на индивидуалните потреби на учениците, вклучувајќи ги и учениците со ПОП.

Зошто е потребна диференцијација?

- Воспитно-образовната работа на наставникот и учењето на учениците се ефикасни кога се приспособени на потребите на учениците.
- Диференцијацијата дава можности за успех на секое дете и овозможува сите деца да бидат активни.

При тоа мора да се обрне внимание за учениците да се обезбеди:

- самостојност во извршувањето на задачите;
- обезбедување на потребните извори, средства, материјали за работа;
- поставување на барања што соодветствуваат на ученичките способности и интереси;
- планирање на потребно време што ќе им се посвети на сите групи;
- оптимално дозирање на задачи (да не се претешки/прелесни).

Диференцијацијата е базирана на дијагноза

- Наставникот мора да знае кого ќе поучува, со кого ќе работи.
- Иницијалната состојба е дел од „влезот“ (инпутот) во образованието и од тоа зависи идниот учинок.
- Дијагностицирањето е почеток (вовед) во поттикнување на процесот на развој на ученикот и во создавање на услови за тоа и е основа за прогноза на можностите и за планирање на работата.

Што треба да се знае за ученикот? (Што да се дијагностицира?)

- Когнитивен развој (предзнаења во најширока смисла на зборот);
- Развој на говорот и јазикот;
- Социјализациски аспект на развојот;
- Емоционален развој;
- Физички развој.

Кај сите компоненти се следат и се спознаваат:

- Резултати, состојба (што знае детето);
- Процеси, активности (како се одвиваат процесите, активностите).

Дијагнозата може да се направи со помош на различни постапки и техники:

- Посредно (инфирмации од други извори):
  - Информации од родителите на ученикот;
  - Информации од училишниот педагог/психолог;
  - Информации од друг наставник, воспитувач во градинка, колега од одделенска настава или продолжен престој;
  - Информации од директор или други субјекти.

- Непосредно прибирање информации:
  - Набљудување;
  - Чек-листи или евидентни листи;
  - Скали на проценка;
  - Оценка на готови трудови (изработки на ученикот);
  - Разговор.

Стратегии за диференцијација

При диференцијацијата може да се користат различни стратегии, како на пример:

- Секој ученик работи на своја задача со свое темпо;
- Се предава на средно ниво (исти материјали, прашања, упатства) за сите ученици, но поспособните добиваат посложена задача, а тие што имаат тешкотии добиваат дополнителна помош;
- Поделба на одделението во групи според способности (секоја група добива различна по сложеност задача, но целите на учење се исти);
- Задачите се подредени по сложеност, така што до најсложените задачи стасуваат само најспособните;
- Се дава иста отворена задача и секој работи со максималниот квалитет што може да го постигне;
- Учениците сами избираат задачи што ќе ги решаваат;
- Сите имаат исти задачи, но во групата учениците си помагаат едни на други;
- Сите добиваат исти работни листови и ги решаваат со сопствено темпо;
- Сите ученици обработуваат одделен аспект на темата, но секој на свој начин.

Видови диференцијација

Диференцијацијата може да се изведе според:

- **Резултатите:** на учениците им се дава иста задача и од неа ќе произлезат различни резултати во зависност од способностите, самодовербата, искуството итн. Оваа диференцијација покажува што направил ученикот.
- **Задачата:** учениците се групираат според нивните потреби и способности и им се даваат различни задачи според нивните потреби, можности и способности. Неколку различни задачи може да им се дадат на помалку способните или надарените. Оваа диференцијација покажува кон што се стреми ученикот.
- **Самостојното учење:** во одделенија со висок степен на независност учениците може сами да ја следат својата линија на учење, истражување или друга активност, индивидуално или во група.

При диференцијацијата размислете:

- Дали потребите на секоја група ученици се задоволени?
- Дали има евалвација на завршените активности/часови?
- Дали се анализирани потребите на секој ученик?
- Има ли проверка на претходно стекнатите вештини, поими, знаења и ставови?
- Размислувајте за поучувањето;
- Вовед на наставникот;
- Задачата е претешка/прелесна?

Прилог 2/6. ПРОЦЕДУРА ЗА ИЗРАБОТКА И СЛЕДЕЊЕ НА ИОП

ПРОЦЕДУРА ЗА ИЗРАБОТКА И СЛЕДЕЊЕ НА ИОП

1. Во текот на месец септември се утврдуваат предзнаењата и способностите на учениците со ПП.
2. За секој ученик со ПП се изготвува долгорочен, среднорочен и краткорочен ИОП.
3. Во изработувањето на **долгорочниот ИОП** учествуваат сите наставници што му предаваат на ученикот со ПП во соработка со дефектологот и родителот на детето под „раководство“ на одделенскиот наставник или раководител.
  - Во долгорочниот ИОП се дефинираат: 1. предметите по кои се планираат диференцирани цели, 2. предметите по кои се работи со диференциран пристап и 3. предметите по кои ученикот не работи според ИОП.
  - Долгорочниот ИОП се изработува и му се доставува на дефектологот во електронска и во печатена форма, најдоцна до октомври.
4. **Среднорочниот (тематски) ИОП** го изготвува наставникот што работи со ученикот со ПП во соработка со родител и дефектолог.
  - Секој наставник што изработува среднорочен ИОП му го доставува на дефектологот во електронска форма.
  - По завршување на темата, наставникот во среднорочниот ИОП го внесува постигнатиот успех на ученикот и му го доставува на дефектологот во печатена форма. Во прилог доставува и минимум три изработки од ученикот.
  - Пред почетокот на секоја следна тема, наставникот изработува среднорочен ИОП за таа тема и му го доставува на дефектологот во електронска форма.
5. По завршувањето на секое тримесечје, одделенскиот раководител му ги доставува оценките (описни/бројчени) на дефектологот за постигнатиот успех на ученикот со ПП.
6. **Краткорочниот ИОП** е инкорпориран во рамките на дневната подготовка.
  - Секој наставник што му предава на ученик со ПП и за кој изработува среднорочен ИОП, во својата дневна подготовка, меѓу другото, планира и диференцирани цели, диференцирани исходи и диференцирани/индивидуализирани активности.
  - Секој наставник што му предава на ученик со ПП и за кој има изработено долгорочен ИОП, а за кој не изработува среднорочен ИОП за својот предмет, треба да користи диференциран пристап во наставата и планира само диференцирани активности.
7. На крајот на првото полугодие и на крајот на учебната година, дефектологот врши увид во реализацијата на долгорочниот, среднорочниот и краткорочниот (имплементиран во дневна подготовка) ИОП и изготвува извештај.

Прилог 2/7. НАСОКИ ЗА ИЗРАБОТКА НА ИОП

НАСОКИ ЗА ИЗРАБОТКА НА ИОП

(пример од училиште)

СТРУКТУРА на индивидуалниот образовен план (ИОП)

Во прилог на основни лични информации во врска со детето, ИОП вклучува:

- опис на сегашното ниво на функционирање на детето/развиен статус во целина, а потоа по области на развојно-когнитивниот, емоционалниот, физичкиот и социјалниот статус;
- индивидуални карактеристики на детето: преференции, способности, потреби, интереси;
- области во кои е потребна поддршка (област во која напредокот оди побавно);
- приказ на сегашно ниво на постигнувања, добиени од податоците собрани во текот на процесот на евалуација;
- целите што треба да се вршат во даден временски период;
- видови, нивоа, содржината и фреквенцијата на поддршката;
- структурата на тимот и нивните задачи во спроведувањето на ИОП;
- место на имплементација на ИОП (училиште, училница...);
- метод на набљудување и евалуација на целите;
- рок во текот на учебната година.

ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ

Целите укажуваат на посакуваните резултати или достигнувања што се очекуваат по планираното време за нивно постигнување. Очекуваните резултати се изразени како позитивни искази што го опишуваат однесувањето, кое претходно се набљудува (она што го постигнува ученикот, отколку она што ќе се постигне), или вештини, или настан што ќе се случи за време на спроведувањето на ИОП или по неговото спроведување.

Целите може да бидат краткорочни (неделни, месечни) или долгорочни (полугодишни, годишни), во зависност од периодот на времето што е дефинирано.

Добро дефинираните цели се јасни, конкретни, остварливи и мерливи. Важно е целите да се дефинирани така што ќе може да се измери нивното постигнување.

Остварливоста на целите се проценува не само во однос на можноста на детето туку и на реалните можности на родителите и на училиштето да се вклучат во стимулирање на детето. Високо поставените цели може да доведат до стагнација или регресија во развојот на детето, да имаат негативно влијание врз самодовербата и мотивацијата.

При поставување на целите многу е важно да се одреди редоследот или приоритетот. Понекогаш е важно прво да се создадат услови за да биде успешно детето во некоја активност, со цел да се подигне нивото на самодоверба, а потоа да се работи за да се постигнат некои повисоки образовни цели.

Задачите се потребните чекори што треба да се преземат за да се постигне конкретната цел и треба добро да се разработат и да се конкретизираат.

Кога ќе се определуваат конкретни активности што ќе доведат до постигнување на целта, не смеете да забораваме да одговориме на прашањата: кој, кога и каде да ги спроведе планираните активности.

ДОКУМЕНТАЦИЈА НА НАПРЕДОКОТ И ЕВАЛУАЦИЈА НА ЕФЕКТИВНОСТА

Составен дел на индивидуалниот образовен план е постојано оценување и собирање податоци што ќе се користат за да се утврди напредокот на детето. Меѓу методите за оценување се: примероци од изработки, забележани шеми на однесување, листи за проверка, анегдотски белешки, тестови врз основа на критериумите за постигнување.

Да се одреди местото на реализација на индивидуалниот образовен план. Најприродната средина и најдоброто место за спроведување на индивидуалниот образовен план е училиштето/училницата. Затоа треба да се создадат услови за негово спроведување во рамките на заедничките активности во училницата, каде што е можно, бидејќи издвојувањето на детето во одделението може да биде обесхрабрувачки. Дел од планираните активности може и треба да се спроведуваат во семејното опкружување со поддршка на родителите, браќата и сестрите. Кога планот ќе ги зацрта индивидуалните вежби (на пример говорот), и тие не можат да се реализираат во училиште, нивната реализација е можна во сервисен центар, здравствен центар или дома.

ПРИНЦИПИ НА ТИМОТ ЗА СЛЕДЕЊЕ НА ДЕТЕТО

- Комплетна, сеопфатна проценка на детето, земајќи ги предвид сите аспекти на неговиот развој и живот.
- Почитување на желбите на родителите и на децата секогаш кога тоа е можно (нашите цели не смее да се наметнуваат, бидејќи тоа ќе води кон отпор и покажување на негативните емоционални реакции што ќе нè вратат назад). Комуникацијата помеѓу членовите на тимот е партнерска, со почитување на мислењата и предлозите на сите во тимот, кои можат да бидат различни, бидејќи однесувањето на детето не се случува во ист социјален контекст или време. Ова е особено важно кога детето доаѓа од културни и социјално загрозените средини.
- Тимот е фокусиран на потенцијалите на детето и тие ги одредуваат активностите и индивидуалните задачи на секој член на тимот. Задоволството на детето е силна основа за создавање и одржување на мотивацијата. Тоа е од суштинско значење дека работата има мали, но остварливи успеси и достигнувања и за нив се свесни сите (родител и дете и членовите на тимот, наставници).
- Главната цел/приоритет е секогаш во најдобар интерес на детето (образование, работа, мотивација, чувство на успех, прифаќање од соучениците) и треба да биде единствен критериум за валидноста на мерките и целите (членовите на тимот може да имаат различни идеи за тоа што е најдобро за детето, различни стимули што даваат резултати).

ОЦЕНУВАЊЕ

Со имплементацијата на индивидуалниот образовен план се поставуваат следниве прашања: Како да се врши оценувањето на детето со попреченост, кое учи во редовните училиште според ИОП? Дали да се врши во однос на државните стандарди за оценување или во однос на целите во ИОП.

Ако детето добро напредува и ако постигнува одредени резултати од индивидуалните образовни планови, но тие достигнувања сè уште се под или на работ на минимум од исходот од планираните активности, ќе го оцениме за постигнатото, а останатото ќе продолжиме да го реализираме. Ќе направиме своја проценка и ќе ја споделиме со членовите на инклузивниот тим и ќе донесеме заедничка одлука.

Оценката треба да биде мотивирачка за детето и секогаш кога е можно треба да се користи описното оценување.

Прилог 2/8. ПРОЦЕДУРА ЗА ИЗРАБОТУВАЊЕ ИОП

ПРОЦЕДУРА ЗА ИЗРАБОТУВАЊЕ ИОП

(пример од училиште)

Чекори за изработка на ИОП

1. Анализа на ситуацијата и собирање податоци и информации за детето.
2. Изработка на педагошки профил за детето.
3. Определување на приоритети за нудење на поддршка.
4. Определување на крајните цели, детален план на активностите и развивање на стратегии за поддршка.

Содржина на документите на ИОП

ИОП е писмен документ на училиштето во кој се планира дополнителна поддршка во образованието и воспитувањето на ученикот.

Образецот за ИОП содржи:

- лични податоци за ученикот/ученичката;
- педагошки профил на ученикот/ученичката – краток опис на развојот и образованието, состојба на ученикот/ученичката;
- проценка на потребите за поддршка – цел на воспитно-образовниот процес, односно потребата од дополнителна поддршка;
- план на активности по наставни предмети/подрачја – операционализиран опис на поддршката со поединечни активности, односно чекори и нивниот редослед во групите и на часовите во одделенијата, како и опис и распоред надвор од паралелката, кога тоа е потребно.

Кој изработува ИОП?

Тимот за изработка на ИОП за ученикот го сочинуваат:

- одделенски/предметни наставници;
- стручен работник во училиштето;
- родител на ученикот;
- надворешно стручно лице (по потреба).

Процедури за изработка на ИОП

- Одделенскиот раководител со УИТ ги прибира потребните податоци и информации, ја анализира ситуацијата и изработува педагошки профил на ученикот/ученичката.
- Се проценуваат потребите за поддршка и приоритетните подрачја за кои е потребно да се изработи ИОП. Се работи тимски, на работна средба на членовите на УИТ.
- УИТ донесува одлука за изработка на ИОП и формира тим за дополнителна поддршка, кој изработува ИОП за ученикот.
- УИТ по донесената одлука за прифаќање на предлогот на директорот на училиштето, предлага членови на тимот за давање помош и дополнителна поддршка на ученикот.
- Директорот на училиштето, по добиената писмена согласност на родителот, односно старателот, формира тим за давање дополнителна поддршка на ученикот.
- Тимот за дополнителна поддршка во училиштето го сочинуваат: наставникот на одделението, односно одделенскиот наставник/раководител; предметен наставник; стручен соработник; родител (односно старател на ученикот), во согласност со по-

требата на ученикот; педагошки асистент (волонтер), односно стручњак надвор од училиштето по предлог на родителот/старателот.

- Родителот потпишува согласност за изработка на ИОП.
- Членови на тимот за дополнителна поддршка и родителот разработуваат стратегии за поддршка и детален план на активности за одделни наставни предмети/подрачја.
- Тимот за давање дополнителна поддршка на ученикот изработува ИОП.
- Родителот, односно старателот, дава согласност за спроведување на ИОП.
- Стручниот тим за инклузивно образование на училиштето го доставува изработениот ИОП до наставничкиот совет на усвојување.

Оценување на ученикот според ИОП

- Оценувањето се врши според поставените цели и очекуваните исходи од ИОП.
- Во процесот на проверување и оценување потребно е да се прилагодат барањата/задачите/прашањата за ученикот со ПОП.
- Очекуваните исходи можат да бидат целосно постигнати (оценки 4 и 5) и делумно постигнати (оценки 2 и 3).
- При оценување на учениците со ПОП потребно е да се избегнува оценката недоволен (1). Се препорачуваат: промена на стратегиите на прилагодување со евентуално ревидирање на очекуваните исходи; дополнителна настава.

Евалуација на детето според ИОП

Евалуацијата (вреднувањето) на ИОП го сочинуваат следните техники:

- Проценка на степенот на постигање (очекувани исходи) што се дефинирани во рамките на планот на активности во ИОП.
- Членови на ИТУ заеднички проценуваат колку ученикот/ученичката ги усвоил/а очекуваните исходи.
- Проценка на степенот на делотворност на одделните видови прилагодувања предвидени со ИОП и применувани во текот на наставата.
- Членови на ИТУ заеднички го проценуваат степенот на делотворност на одделните применувани стратегии. Се проценува успешноста во:
  - прилагодување на содржините, методите, формите и нагледните средства и оценување;
  - прилагодување на просторот/условите во кои се одвива учењето (отстранување на физички бариери, специфична организација и распоред на активностите);
  - прилагодување на содржините на учење и на стандардите на постигање.

Прилог 2/9. ЛИСТ ЗА ОПСЕРВАЦИЈА НА УЧЕНИК НА ЧАС

ОПСЕРВАЦИЈА НА УЧЕНИК НА ЧАС

Име и презиме на ученикот	
Датум на опсервација	
Наставник/предмет	
Дали за ученикот е предвидено да се планираат диференцирани цели	
Дали за ученикот се планирани посебни активности	
Како е планирано времето за реализација на активностите	
Однос на ученикот со наставникот и наставникот со ученикот	
Односот на ученикот кон: <ul style="list-style-type: none"> • задачите што ги добива, • другите ученици, • дидактичкиот материјал. 	
Положба на телото, начинот на седење, умешноста...	
Односот на другите ученици кон ученикот	

Стручен соработник:

_____

Прилог 2/10. ЛИСТА ЗА ПРОЦЕНКА НА УЧЕНИК

ЛИСТА ЗА ПРОЦЕНКА НА УЧЕНИК _____ датум: _____

Семејна или детска перспектива			
Професионална перспектива	Телесни функции и структура	Активност	Учество
Поддршка и врска	Фактори од средината	Лични фактори	Други информации

Прилог 2/11. ПЕДАГОШКИ ПРОФИЛ НА УЧЕНИКОТ/УЧЕНИЧКАТА

ПЕДАГОШКИ ПРОФИЛ НА УЧЕНИКОТ/УЧЕНИЧКАТА

Предности (силни страни) и интереси на ученикот/ученичката	Потреби за поддршка
Учење и како учи (да се издвојат важните факти за досегашните образовни постигања, стилови на учење, ставови кон училиштето, мотивација за учење, интереси, подрачја и како овие аспекти на однесување се манифестираат во различни ситуации).	
Социјални вештини (да се издвојат важните факти за односот со другите, возрасни и врсници, почитување на правилата и реагирање во конкретни ситуации).	
Комуникациски вештини (да се издвојат важните факти за начините на размена на информации со другите, вклучујувајќи го и степенот на познавање на јазикот на кој се образува, како и пречки во користењето на вербалните, визуелните и симболичките средства на комуникација).	
Самостојност и грижа за себе (да се издвојат важните факти за способностите сам да се грижи за себе и да ги исполнува секојдневните обврски во домот и во училиштето).	
Влијание на надворешната средина врз учењето (да се издвојат важните факти за семејните и други услови што може да влијаат врз учењето и напредувањето на ученикот/ученичката).	
Идентификувани приоритетни подрачја и потреби за поддршка во образованието.	Додатна поддршка за која е потребно одобрение.

Прилог 2/12. ДОЛГОРОЧЕН И СРЕДНОРОЧЕН ИНДИВИДУАЛЕН ОБРАЗОВЕН ПЛАН

ДОЛГОРОЧЕН ИНДИВИДУАЛЕН ОБРАЗОВЕН ПЛАН

Име и презиме: _____, датум на раѓање: _____, одделение: _____
 Наставник: _____, датум: _____, помош од родителите: _____

Природа на проблемите	Цели во учењето	Стратегији/дидактички материјали	Ресурси	Успех

СРЕДНОРОЧЕН ИНДИВИДУАЛЕН ОБРАЗОВЕН ПЛАН

Име и презиме: _____, датум на раѓање: _____, одделение: _____
 Наставник: _____, датум: _____
 Наставен предмет: _____, тема: _____

Наставна содржина	Цели	Успех

Прилог 2/13-а. ФОРМАТ НА ИНДИВИДУАЛНИОТ ОБРАЗОВЕН ПЛАН

ПЛАНИРАЊЕ НА РАБОТАТА СО УЧЕНИК ПО ОБЛАСТИ/ПРЕДМЕТИ

ОБЛАСТ/ ПРЕДМЕТ	Ученик:						
	Дали треба да се прилагоди пристапот				Промени		
	Не треба	Простор и услови	Содржини	Методи	Дополнителни мерки за поддршка	Измени во програмата	Вреднување (на кој начин)

Продолжува на следната страница

ПРОЦЕНКА НА ПОТРЕБИТЕ ЗА ПОДДРШКА				
Мерки/вид на поддршка	Потребни мерки/ видови на поддршка (активности, предмети/подрачја)	Краток опис на мерките/ видовите на поддршка и цели	Реализација и евалвација	
Прилагодување на методите, материјалите и нагледните средства (мерки на индивидуализација).				
Прилагодување на просторот/ условите во кој се реализираат активностите/учењето (на пр. отстранување на физичките бариери, специфична организација и распоред на активностите и сл.).				
Измена на содржината на активностите и исходите, односно на содржината на учењето и образовните стандарди.				
Останати мерки на поддршка.				

Прилог 2/13-б. ФОРМАТ НА ИНДИВИДУАЛНИОТ ОБРАЗОВЕН ПЛАН

ИНДИВИДУАЛЕН ОБРАЗОВЕН ПЛАН

ЛИЧНИ ПОДАТОЦИ ЗА УЧЕНИКОТ	
Име и презиме	
Датум на раѓање	
Место и адреса на живеење	
Име и презиме на родителот/старателот	
Место и адреса на живеење на родителот/старателот (доколку не е иста)	
Медицински наоди/документација	
Одделение	
Одделенски/класен раководител/ предметен наставник	
Други соработници/наставници	
Додатна поддршка (помош и помагала/ нагледни средства што ги користи)	
Важни информации за претходното образование, мерките на индивидуализација, рехабилитација и сл.	
Подрачје на поддршка на развојот и учењето (на што треба да се смета при планирањето на учењето и поучувањето)	
Членови на тимот за додатна поддршка на ученикот	
Координатор/и на тимот за додатна поддршка на ученикот	
Учесници во изработката на ИОП	
Кој врши увид на ИОП врз основа на согласност на родителот/старателот	
Согласност на родителот/старателот за спроведување на ИОП – потпис и датум	
Согласност на родителот/старателот за престанок на спроведувањето на ИОП – потпис и датум	

Продолжува на следната страница

ИОП

Способности	Потреби
Општи и конкретни цели	Стратегии
Учесници	Учесници

Датуми на састанок на тимот за ИОП:

1. _____
2. _____
3. _____

Прилог 2/13-в. ФОРМАТ НА ИНДИВИДУАЛНИОТ ОБРАЗОВЕН ПЛАН

ИНДИВИДУАЛНА ОБРАЗОВНА ПРОГРАМА

Учебна _____ година

Идентификациони информации	
Име, татково име и презиме на ученикот:	
Датум на раѓање:	
Место на раѓање:	
Одделение:	
Одделенски раководител:	

ИНИЦИЈАЛНА СОСТОЈБА

Јаки страни и интересирања на ученикот	Потреби за поддршка
1. Учење и како учи	
2. Социјални вештини	
3. Комуникациски вештини	
4. Самостојност и грижа за себе	
5. Влијание на надворешното опкружување врз учењето	
6. Предмети по кои ќе се работи со диференцирани цели	
7. Предмети по кои ученикот нема да работи според ИОП	

Стратегии на прилагодување
1. Приспособување на просторот и условите за работа
2. Приспособувања во однос на материјалот и методско-дидактичките помагала
3. Прилагодување во однос на методите, формите и техниките на работа
4. Следење и оценување
5. Прилагодувања во однос на содржините, целите и исходите на постигање

Наставен предмет:		
Наставник:		
Наставна тема/теми:		
Време на реализација:		
ДИФЕРЕНЦИРАНИ ЦЕЛИ	ДИФЕРЕНЦИРАНИ СТРАТЕГИИ	ИСХОДИ

ЕВАЛУАЦИЈА
ПЕРИОД НА ЕВАЛУАЦИЈА:
ПОСТИГНАТИ ЦЕЛИ:
НЕПОСТИГНАТИ ЦЕЛИ:
ПРЕПОРАКИ ЗА СЛЕДНИОТ ПЕРИОД:

Членови на инклузивниот тим за ученик што ја изработија индивидуалната воспитно-образовна програма:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Прилог 2/13-г. ФОРМАТ НА ИНДИВИДУАЛНИОТ ОБРАЗОВЕН ПЛАН

ИНДИВИДУАЛЕН ОБРАЗОВЕН ПЛАН (име на ученикот)		Профил на ученикот		Објаснување на полињата:
Име и презиме на ученикот		Хоби/интереси: (внеси тука)		Тука се сместени информациите што кажуваат за кој ученик се работи.
Возраст/ датум на раѓање		Омилен предмет: (внеси тука)		
Учебна година		Сака.../му се допаѓа...: (внеси тука)		

Членови на тимот за (име на ученикот):					Објаснување на полињата:
Јас сум ...	Име и презиме	Име и презиме	Име и презиме	Име и презиме	
Мојата улога е ...	Одделенски раководител	Наставник	Родител	Ученик	Бројот на членови не е фиксен. Ако се повеќе, целото ова поле се копира во нов ред. Јас ќе... навратете се тука кога ќе бидат поставени новите цели на ИОП за да напишете кој, што и како во однос на нив. Активности, согласности, одговорности... Тимот се согласува како ќе направи ова да успее; ќе се согласи на заедничко планирање, оценување, ревизија – кога, кој, каде. Кој што ќе прави? Како и кога? Како ќе се комуницира? Како ќе се информираат заемно?
Јас ќе ...					
Присуство					
Активности, согласности, одговорности					
Датум на средба:	Датум на ревизија:	Оправдување:		Оправдувањето е за кое било поле.	

Поглед назад/рефлексивна			
За сегашното постигнување			
Кои беа образовните успеси? (внеси тука)	Кои беа образовните предизвици? (внеси тука)		
Цели	Успешност	Коментар	Акција

Тука се внесуваат искуствата на сите членови на тимот од сите аспекти на животот на ученикот.
Ако ова му е прв ИОП на ученикот, тогаш се зема моменталното постигнување.
Се мисли на целите од претходните ИОП-и на ниво на тим. Да се наведат и да се оцени успешноста. Во полето **Акција** да се внесе што било преземено понатаму.

Поглед напред/идни планови	
Визија/желби/надежи: (внеси тука)	Образовни приоритети на тимот: (внеси тука)

Визија/желби/надежи
Што да планираме во иднина? Дали треба да се воведат промени? Во однос на ученикот? Во однос на тимот?
Образовни приоритети на тимот
Кои се главните области на учење што сакаме да ги развиваме? Во однос на ученик, семејство, тим?

Воспитно-образовна програма за тримесечје				
Наставен предмет	Конкретни цели и активности	Очекувани исходи	Диференцијација/ адаптација	Приоритет
				Конкретните цели се издвојуваат од општите цели од наставната програма. Се наведуваат планираните активности.
				Се наведуваат очекуваните исходи од планираните активности.
				Диференцијација/ адаптација – што и како од оригиналната цел?
				Приоритетен исход од целите внесени во активностите.
Нови цели: (внеси тука)		Очекувани исходи: (внеси тука)	Клучни наставни стратегии: (внеси тука)	Се внесуваат целите кои кои води постигнатоста на поставените цели. Се внесуваат очекуваните исходи, земајќи ја предвид ентузалната диференцијација и адаптација. Со кои наставни стратегии би работеле на постигнување на целите.

Прилог 2/13-д. ФОРМАТ НА ИНДИВИДУАЛНИОТ ОБРАЗОВЕН ПЛАН

Индивидуален образовен план					
Наставен предмет:		Наставник:			
Име и презиме на ученикот:		Датум на почеток:		Датум на проверка на постигнатоста на целите:	
Што знае ученикот и што може да направи:					
Цели: (Содржина)	Како? (Стратеги и форми на работа)	Кој?	Колку често? (Време)	Потребни ресурси:	Што постигнал ученикот? (Продукти)
1.					
2.					
Датум на согласност:			Потпис на родител/старател:		Потпис на стручно лице:

Рефлексија за реализацијата на ИОП:	
Датум на согласност:	Потпис на стручно лице:
Потпис на родител/старател:	Потпис на стручно лице:

Прилог 2/13-ѓ. ФОРМАТ НА ИНДИВИДУАЛНИОТ ОБРАЗОВЕН ПЛАН

ИНДИВИДУАЛЕН ОБРАЗОВЕН ПЛАН

Ученик: _____, датум на раѓање: _____, одделение: _____, наставник _____, датум на ИОП: _____, следна ревизија на ИОП: _____

Јаки страни на ученикот во поглед на когнитивните способности, вештините, мотивацијата, самостојноста, однесувањето, комуникацијата, социјализацијата, начинот на учење.

Слаби страни на ученикот во поглед на когнитивните способности, вештините, мотивацијата, самостојноста, однесувањето, комуникацијата, социјализацијаа, начинот на учење.

Визија за ученикот (долгорочни цели).

Типови на адаптација, модификација на наставната содржина.

Предмети за кои нема да има промени на наставната содржина.

Предмети за кои ќе се прават мали прилагодувања (различно претставување, физички измени на изгледот на содржината, но без значителни скратувања).

Предмети за кои ќе се прават поголеми прилагодувања (преформулирање и алтернативен приказ на комплексни концепти и процеси, издвојување и фокусирање на поважни делови од содржината на лекцијата).

Предмети за кои ќе се изготви значително скратена програма (која на наједноставен начин ќе ги покрие основните теми и цели на предметот).

Наставни методи што ќе се користат (диференцијација на методите, темпо, ритам).

На кој начин ќе биде оценуван ученикот? (Преку портфолија, на компјутер, преку адаптирани тестови, усно/писмено – доколку е потребно прикачете листа на стандарди, критериуми и рубрики за оценување).

Индивидуални цели за ученикот и план за нивно остварување (во контекст на самостојност, вештини за читање/пишување, стекнување работна навика, разбирање на важни концепти итн., а во рамки едно тримесечје или полугодие – овој лист може да се реплицира).

Цел:

Како ќе се работи на нејзино остварување:

Цел:

Како ќе се работи на нејзино остварување:

Дали е потребно адаптирање на времето на престој во училиштето: скратување на часовите, дополнителна работа или повлекување од некои часови? Ако е да, од кои, колку време и со која фреквенција?

Вклучени лица во образовниот процес и поддршка на ученикот (стручен тим, личен асистент, врсник итн.).

Учество на родителите/старателите во процесот на поддршка (на пример помош при домашни задачи)?

За родителот/старателот:

- Се согласувам со вака изработениот ИОП
- Се согласувам со планот, но мислам дека треба да се додадат/одземат/изменат следните работи:

Потпис од родител/старател: _____

Датум: _____

Потпис од наставник: _____

Датум: _____

Потпис од координатор на ИТУ: _____

Датум: _____

Потпис од директор: _____

Датум: _____

Прилог 2/13-е. ФОРМАТ НА ИНДИВИДУАЛНИОТ ОБРАЗОВЕН ПЛАН

ИНДИВИДУАЛЕН ОБРАЗОВЕН ПЛАН

Име на ученикот: _____

Датум на раѓање: _____

Одделение: _____

Основно училиште: _____

Одделенски/класен раководител: _____

Датум на прв состанок за развивање на ИОП: _____

Учесници во процесот:

ПОЗИЦИЈА/ФУНКЦИЈА	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	ПОТПИС

- Моментално ниво на функционирање (опис на когнитивни функции, однесување на час, говор, емоции, разбирање на налози, т.е. перцепција, учење, помнење).**
- Јаки страни.**
- Слаби страни/области каде најмногу му е потребна поддршка.**
- Моментална состојба на академско ниво по предмети.**
- Годишни цели специфични за ученикот** (ги вклучува идеите на родителите и наставникот за поефективно следење на наставата):
  - образовни;
  - во однос на однесувањето, социјализацијата, учество во вонучилишни активности со другите деца.

6. Преглед на програмите и услугите/поддршките што ќе бидат вклучени:

- редовна, со индивидуална адаптација;
- дополнителни услуги што ќе ги добива ученикот.

ПРЕПОРАЧАНА ПОДДРШКА	ШТО ЌЕ БИДЕ ЦЕЛТА НА ПОДДРШКАТА
Дефектолог	
Логопед	
Физикална терапија	
Психолог	
Компјутерска технологија	
Друго	

- Неопходни модификации, адаптации, помагала, вклучително и начин на оценување.
- Предлог-мерки што ќе се преземат во тековниот период.
- Термин за нареден состанок.

Потпис на родителот:

Потпис на учесниците:

Прилог 2/13-ж. ФОРМАТ НА ИНДИВИДУАЛНИОТ ОБРАЗОВЕН ПЛАН

ИНДИВИДУАЛЕН ОБРАЗОВЕН ПЛАН		ИМЕ:	ДАТУМ НА РАЃАЊЕ:
КАРАКТЕР НА ТЕШКОТИТЕ ВО УЧЕЊЕТО		ОДДЕЛЕНИЕ:	ДАТУМ:
ОБРАЗОВНИ ЦЕЛИ	КРИТЕРИУМИ ЗА УСПЕХ	ОБРАЗОВНИ ПРИОРИТЕТИ	ВКЛУЧЕН КАДАР
ФРЕКВЕНЦИЈА НА ПОДДРШКА	РОДИТЕЛСКА ПОДДРШКА	СЛЕДЕЊЕ/ЕВИДЕНТИРАЊЕ	НАСТАВНИ СТРАТЕГИИ/МАТЕРИЈАЛИ
МЕДИЦИНСКИ БАРАЊА		НАДВОРЕШНИ ИНСТИТУЦИИ	ВРЕМЕНСКА РАМКА
		РЕВИДИРАЊЕ КАДАР:	ДАТУМ:

Прилог 2/14. РЕВИЗИЈА НА ИОП

РЕВИЗИЈА НА ИОП

Знаци на напредок:

Проблеми:

Ревидирани општи и конкретни цели:

Ревидирани стратегии:

Учесници:

Прилог 2/15-а. ПРИМЕР НА ПОПОЛНЕТ ДЕЛ ОД ИОП

Име и презиме на ученикот: **А. А.**Главна книга:
Одделение: III 5Одделенски дневник:
Датум: 10.6.2013 год.

Дијагностицирање на предзнаењата	Состојба на ученикот
Читање <ul style="list-style-type: none"> – Разбирање на читањето – Брзина на читањето 	<p>Многу сака да чита. Чита брзо. Го разбира прочитаниот текст. Кога читаат соучениците, обично не ги следи, но брзо се снаоѓа да продолжи со читањето.</p> <p>Честопати на часовите по другите предмети чита сè што ќе најде, поради што не внимава во работата, потешко се вклучува и потребно му е дополнително појаснување и поттикнување да работи на конкретниот наставен предмет. Показува посебен интерес за астрономија.</p>
Пишување <ul style="list-style-type: none"> – Диктат – Препишување – Правопис – Граматика – Латиница 	<p>Ракописот е читлив. Некои букви не ги пишува правилно. Уредноста на ракописот зависи од состојбата со слухот. Поради тоа некогаш со диктатот нема тешкотии, а понекогаш бара повторување и ги следи усните на наставникот. Понекогаш ги почитува правописните знаци. Не сака да препишува, тоа му е досадна активност. Ако препишува, најчесто не ја завршува задачата. Често заборава да употреби интерпункциски знаци и голема буква кај сопствените именки, иако ги знае правилата. Потребно му е потсетување за именки, придавки и глаголи, а потоа самостојно дава примери. Нема тешкотии со читање и пишување со латинични печатни и ракописни букви.</p>
Култура на говорот <ul style="list-style-type: none"> – Рецитирање – Одговарање на прашања – Прераскажување – Раскажување – Опишување – Драматизација 	<p>Стихотворбите ги рецитира во еден здив. Постојано поставува прашања кои се неочекувани и немаат смисла, прашува за различни нешта. Усните одговори на прашања се куси и директни, но по укажување од наставникот дава целосен одговор. Речениците се едноставни и не секогаш со соодветен збороред. Многу често сака само тој да одговара и не им дозволува на соучениците да одговорат. Гласно го кажува одговорот и не ги почитува правилата. Прераскажува и раскажува накусо, со неколку реченици. Опишува надворешни особини, но не употребува живописни зборови и споредби. Во драматизациите учествува само со брзо читање, без соживување со улогата.</p>

<p>Математички знаења</p> <ul style="list-style-type: none"> - Собирање и одземање - Множење и делење - Текстуални задачи - Мерење - Работа со податоци - Геометрија 	<p>Собира и одзема со премин. Таблично множи и дели. При самостојно решавање задачи понекогаш греша кај едноставни задачи, а сложените ги решава без тешкотии. Често на текстуалните задачи кажува точен резултат, понекогаш ја објаснува постапката за доаѓање до резултатот, но потешко ги поставува. Користи линијар за мерење должини, но не е прецизен во цртањето. Користи часовник за мерење време. Подредува и внесува едноставни податоци во табели. Чита податоци од сликовити прикази, табели и графикони и ги интерпретира. Ги препознава и ги именува геометриските поими: права, точка, отсечка и искршена линија и геометриските форми: триаголник, правоаголник и квадрат. Означува и именува страни и темиња на триаголник, правоаголник и квадрат. При цртање на геометриските поими не е прецизен и невешто ракува со линијарот.</p>
<p>Вештини</p> <ul style="list-style-type: none"> - Музичко - Ликовно - Физичко 	<p>Ретко пее и понекогаш учествува во музичките игри. Многу сака да свири на блок флејта. Сака да црта, но на тема по сопствен избор. Во сликањето и моделирањето не е многу вешт. Непрецизен е и ретко кога ја довршува ликовната творба. Честопати трудот на другарчето го инспирира. Потребни му се постојани пофалби во работата. Има тешкотии да се вклопи во спортска екипа. Не ги почитува правилата, се дистанцира и прави нешто друго, или сака да доминира, па влегува во конфликт. Постојано сака топката да е кај него. Во спротивно е груб кон соучениците, вика, се кара со нив, ги удира и ги бутка.</p>
<p>Активности</p> <ul style="list-style-type: none"> - Работа во група/ тим/пар - Домашни задачи - Индивидуална работа 	<p>Со тешкотии се приспособува на нови услови и социјални ситуации и на работа во група или пар. Доколку не се задоволи на неговите барања, се самоповредува, ги гризе ноктите и делот околу нив или си пушта крв од носот. Ги зема работите на соучениците без прашање и предизвикува кавга. Во пар сака да работи само со одделни ученици. Но, и со нив знае да не ги почитува правилата и да е груб. Не ги прифаќа критиките. Неорганизиран е и целиот ученички прибор му е на клупата и на катедрата на наставникот. Често пати вели дека нема нешто од приборот (не проверува дали има). Честопати не ја пишува домашната задача, затоа што заборава да им каже на родителите. Доколку наставникот ги информира, задачата е точно напишана и проверена. Кога има индивидуална писмена задача покажува несигурност и не се потпира на сопствените знаења, туку се снаоѓа со гледање во тетратката на другарчето до себе. При тоа знае да биде и груб. Секогаш сака да е прв, сите задачи да се точни и да нема забелешки од наставникот. Во спротивно реагира бурно со викање и тропање по клупа и стол. Прави гримаси и им се лути на соучениците. Станува без прашање и се шета низ училницата или излегува. Притоа секогаш има изговор.</p>

Проверка на знаењата – Усно – Писмено	Претпочита усно одговарање и разговор со наставникот. При писменото проверување потребно е постојано поттикнување и мотивирање. Ретко кога завршува навреме со писменото проверување. Најчесто му е потребно дополнително време за одговарање на барањата.
Воннаставни активности	Посетува училиште за странски јазици. Тренира кошарка во клубот во училиштето. Оди во Бреинобреин (БОБ).
<p>Напредување (динамика):</p> <p>Тој седи во прва клупа пред наставникот за да може да го следи, но и доколку се сврти може да ги следи и соучениците. Му се овозможува непречено и директно следење на лицето и устата на наставникот. Се елиминираат звуците во позадина (прозорците и вратата на училницата се затворени). Се инсистира учениците во паралелката да зборуваат еден по еден. Дискусијата во училницата се организира во круг за да може да ги следи соучениците. Му се дозволува да го промени местото на седење за да има најдобра можна положба за слушање.</p> <p>Говорот на наставникот е со примерена јачина и брзина, јасен и разбирлив. Наставникот често користи движења како поддршка на говорот, цртежи и слики при поучувањето. Често вниманието му го привлекува со допир по рамо или рака. Му се дава повеќе време за да ги заврши писмените активности или усно да го изрази своето мислење.</p> <p>Не заостанува во усвојување на наставниот материјал. Тоа е резултат на редовната соработка со родителите. Тие се заинтересирани за неговото напредување и отворени се за соработка. Континуирано работат со ученикот и го проверуваат.</p>	
<p>Препораки</p> <ul style="list-style-type: none"> – Почесто да се применува групна работа и работа во пар, при што секогаш треба да има различна улога во групата (одговорен, записничар, известувач, член). – Заедно со учениците да се поставуваат правила на работа и да се инсистира на нивно доследно почитување. – Да се работи на јакнење на самодовербата. – Континуирано да се следат активностите што ги извршува и да се проверуваат домашните задачи. 	

Прилог 2/15-б. ПРИМЕР НА ПОПОЛНЕТ ИОП

ДОЛГОРОЧЕН ИНДИВИДУАЛЕН ОБРАЗОВЕН ПЛАН

Име и презиме на ученикот: Н. Н.

Датум на раѓање:

Одделение: VIII-1

Датум: 1.9.2015 год.

ПРИРОДА НА ПРОБЛЕМОТ

Растројство во поведението со психотични елементи што се карактеризира со промени во однесувањето, незаинтересираност за усвојување на целите, неисполнување на обврските за време на часот, расеано внимание.

СТРАТЕГИЈА (методи, форми, активности)

За надминување на тешкотиите ќе се применува индивидуален пристап, позитивна мотивација и поттикнување од страна на наставникот, соработка со учениците, помош од наставникот и соученикот, метод на работа со награда и пофалба. Ќе се применуваат метод на игра, метод на набљудување, метод на покажување (слика, апликации, предмети, играчки), илустративен метод, дијалогски метод, метод на практична работа.

Предмети по кои ќе се работи со диференцирани цели

Македонски јазик, Математика, Англиски јазик, Француски јазик, Биологија, Историја, Географија, Хемија, Физика, Граѓанско образование

Предмети по кои ќе се работи со диференциран пристап

Музичко образование, Ликовно образование

Предмети по кои ученикот нема да работи според ИОП

Физичко и здравствено образование, Танци и ора

РЕСУРСИ (луѓе, материјал, опрема)

- Наставник, другарчиња, родители, стручни лица од завод за ментално здравје, консултации со педагог, психолог и дефектолог.
- Наставни средства (слики, илустрации, макети, играчки, логички плочки, конструктивен материјал, списанија, учебници, непосредна околина).
- Прибор за работа.

ОЧЕКУВАНИ ЕФЕКТИ

Англиски јазик

1. Module 1 (септември/октомври)

- * поздрави
- * земји и националности
- * извинувања
- * глаголи за дејства.

2. Module 2 (ноември/декември)

- * придавки
- * места
- * предлози.

3. Module 3 (јануари/февруари)

- * спортска облека
- * вокабулар „на маса“
- * оброци.

4. Module 4/5 (март/април)

- * вокабулар за користење машини
- * надворешни активности
- * болести и повреди
- * материјали.

5. Module 6 (мај/јуни)

- * американски англиски
- * фрази за довидување
- * врски.

Француски јазик

Ги/го препознава:

- * futur simple, хипотеза, прилози на -ment, вокабуларот за хороскопски знаци
- * местото на придавките, употреба на C'est/ce sont, Il(elle)est/Il(elles)ont
- * глаголите apprecier/placer
- * вокабуларот за географски поим, опис на место
- * сегашно време од условен начин
- * употребата на сегашно време од условен начин
- * вокабуларот за интернет
- * временски изрази
- * употреба на условен начин
- * удвоени лични заменки за директен и индиректен предмет
- * вокабуларот за емоции и чувства
- * жанрови на книги.

Ги разбира:

- * сегашно време од условен начин
- * употребата на сегашно време од условен начин.

Математика:

- * да го разбира поимот вектор и да ги извршува елементарните операции со вектори
- * да пресликува рамнински фигури при трансляција
- * да одредува вредност на степен со показател природен број, да ги извршува основните операции со степени
- * да разбере што е ирационален број и што значи проширување на бројното подрачје на рационалните броеви со реални броеви
- * да ги осознае целите рационални изрази, да ги извршува аритметичките операции со нив и да разложува цели рационални изрази на прости множители
- * да ги разбира поимите централен и периферен агол и нивнот однос да го користи при решавање на соодветни задачи.

Биологија:

- * да ги усвои основните поими од областа
- * да именува органели во клетка
- * да ги набројува животните процеси кај животните
- * да препознава видови животни и да ги набројува нивните карактеристики
- * да именува органски ситеми и да ги набројува нивните органи, како и нивната функција.

Хемија:

- * да ги усвои основните хемиски поими
- * да го познава основниот лабораториски прибор и да стекне вештини за негово користење
- * да препознава, наведува и да ги разделува чистите супстанции од смеси
- * да умее да ги опишува физичките својства на супстанциите што ги набљудува
- * да се здобие со знаење за градба на супстанциите и хемиските врски во нив
- * да го усвои јазикот на хемијата на најелементарно ниво
- * да се здобие со основни знаења за периодниот систем на елементите
- * да разликува вид на неорганиско соединение (оксид, киселина, хидроксид и сол) ако е дадена хемиската формула
- * да стекнува вештини за експериментална работа
- * да развива вештини за комуникација, соработка и тимско работење.

Физика:

- * да знае што е предмет на изучување на физиката, мерни единици во СИ-системот
- * да набројува: природни појави, мерни инструменти за време, должина и маса, агрегатни состојби на супстанцијата, видови сила, видови термометри, начини за пренесување топлина од едно тело на друго, добри и лоши топлоспроводници
- * да дава примери за: физички појави, деливост на телата, агрегатни состојби, променливо, рамномерно и праволиниско движење, слободно паѓање, сила на енергијата од потенцијална во кинетичка, примери за моќност, пренесување на топлина, заштита на енергија
- * да препознава: симболи за густина, маса и волумен, цврста, течна и гасовита состојба, ознака за сила и систематска единица, прв, втор и трет Њутнов закон, инструменти за мерење температура
- * да ги разликува поимите тело што се движи и тело што мирува и праволиниски и криволиниски движења
- * да опишува градба на термометар и принцип на работа, термос и за што служи.

Географија:

- * да се запознае со местоположбата на Европа и Азија (граница и големина)
- * да ги идентификува и именува поголемите брегови облици (полуострови и острови) на Европа и Азија
- * да ги именува и да ги покажува на карта поголемите планини, низини, реки и езера во Европа и Азија
- * да именува климатски типови
- * да стекнува знаење за вегетацијата и животинскиот свет во Европа и Азија
- * да ги именува државите и главните градови
- * да се запознае со поделбата на населбите
- * да се запознае со народите и јазиците во Европа и Азија
- * да се запознае со целите на ЕУ.

Македонски јазик:

- * знае основни карактеристики на македонскиот јазик во неговиот историски развој
- * знае што е акцент и правила за акцентирање
- * разликува зборови и категории кај видовите зборови
- * разликува подмет и прирок како главни членови на реченицата
- * разликува прости и сложени реченици
- * разликува видови лирски песни според мотивот
- * разликува основни елементи на лирско-епски видови
- * знае што е роман, открива ликови
- * знае што е драма
- * разликува литературно-научни видови дневник, автобиографија
- * пишува текстови за практична примена молба, жалба
- * применува ИКТ во наставата.

Историја:

- * да именува технички пронајдоци во индустриските револуции, реформите на Петар Велики, права на работниците, востанијата на македонскиот народ против османлиската власт, истакнати дејци на МРО
- * да набројува личности од светската, балканската и македонската историја што го обележуваат периодот на новиот век
- * да ги лоцира временски и просторно настаните значајни за светската историја во новиот век
- * да ги лоцира временски и просторно настаните значајни за македонската историја во новиот век: Негушко востание, Разловечко востание, Кресненско востание, Илинденско востание, Крушевска република, Младотурска револуција, Балкански војни
- * да ги познава основните поими (термини) – чифлигари, чифлик-сајбии, чорбаци
- * да ги познава и да ги опишува историските настани и постапки.

Граѓанско образование:

- * да ги познава поимите: идентитет, животен стил, вредности, демократија, права
- * да ги набројува карактеристиките по кои човекот се разликува од животните, видови идентитети, права и обврски на човекот, лични и општествени вредности, документи за заштита на човековите права, сличности помеѓу културите, видови демократија, недемократските форми на државно уредување, карактеристиките на демократијата, трите главни институции на Европската Унија (химна, знаме, евро), права на детето, монархија како недемократско уредување.

Родител/старател:

Одделенски раководител:

Прилог 2/16. ПРОГРАМА ЗА РАБОТА СО ТАЛЕНТИРАНИ УЧЕНИЦИ

ПРОГРАМА ЗА РАБОТА СО ТАЛЕНТИРАНИ УЧЕНИЦИ

(пример од училиште)

Задачи: Креирање политика за работа со надарени и талентирани ученици, стручно усовршување на наставниците, планирање на работата со надарени и талентирани ученици, квалитетна реализација на индивидуалните програми за работа со надарени и талентирани ученици, подобрување на социоемоционалниот статус на надарените и талентираниите ученици и следење на индивидуалните постигања на овие ученици.

Активности: Изготвување на програма и акционен план, информирање и запознавање на наставниците со надареноста и талентираноста, разговори со одд. наставници, раководители, предметните наставници и родители, примена на инструменти за идентификација, изготвување на индивидуални програми за работа со надарени и талентирани ученици во наставните и воннаставните активности, следење на реализацијата на индивидуалните програми за работа со надарени и талентирани ученици, советодавно-консултативна работа со ученици, родители и наставници.

Реализатор: Тимот за работа со надарени и талентирани ученици, составен од стручните соработници и наставници од училиштето, а координатор е психологот на училиштето. При тоа тие работат со учениците и родителите како целна група, ги обезбедуваат потребните ресурси и ја реализираат програмата во однапред утврдена временска рамка.

Очекувани резултати – ефекти од реализацијата на оваа програма се: поддршка на напредокот на надарени и талентирани ученици, подобрување на пристапот во работата со надарени и талентирани ученици, овозможување на индивидуален напредок во согласност со надареноста или талентираноста, развивање на позитивен став кај учениците кон надарените и талентираниите ученици.

Координатор:

ЕВАЛУАЦИЈА НА АКЦИОНЕН ПЛАН

Критериум за успех: Освојување награди на општински, регионални и државни натпревари; учество во проекти; учество во додатна настава и училишни секции; учество во воннаставните активности организирани од општествената средина; учество на конкурси.

Инструменти: Листа за евиденција на реализација на активности планирани со акционен план.

Индикатор за успешност: Одржани КСР; применет инструмент за идентификација на надарени и талентирани ученици; изготвени и реализирани индивидуални програми за работа со надарени и талентирани ученици; досие за надарен или талентиран ученик; прифаќање и индивидуален напредок на надарените и талентираниите ученици.

Одговорен за следење: Тим за надарени и талентирани ученици.

Повратна информација: Месечни, полугодишни и годишни извештаи за работата со надарените и талентираниите ученици со насоки за подобрување на работата на наставниците со надарените и талентираниите ученици, кои се презентираат пред наставнички совет и советот на родители.

АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА РАБОТА СО ТАЛЕНТИРАНИ УЧЕНИЦИ – учебна 2015/2016 год.									
Задача	Активност	Временска рамка (месец)	Носител	Начин на спроведување (ресурси)	Инструменти	Следење			Потребен буџет
						Очекувани резултати	Одговорно лице	☐ ☒	
1. Креирање политика за работа со надарени и талентирани ученици	Изготвување на програма и акционен план	Август	Тим	Насоки за изготвување на годишна програма за работа на училиштето	/	Поддршка на напредокот на надарените и талентираниите ученици	Тим	☐ ☒	
2. Стручно усовршување на наставниците	Информирање и запознавање на наставниците со надареноста и талентираноста	Септември	Тим	Консултативни стручни разговори засновани на стручниот материјал од ланската работилница	X	Подобрување на пристапот во работата со надарени и талентирани ученици	Тим		
3. Идентификација на надарени и талентирани ученици	– Разговори со одделенски наставници, раководители, предмети – Примена на инструменти за идентификација	Октомври	– Стручни работници – Одделенски наставници – Одделенски раководители – Предметни наставници	Задавање на инструменти за идентификација	Инструмент за идентификација	Преглед и евиденција на надарените и талентираниите ученици според видот на надареност	Тим		
4. Планирање на работата со надарени и талентирани ученици	Изготвување на програми за работа со талентирани ученици во наставните и во-наставните активности	Септември Ноември	– Одделенски наставници – Одделенски раководители – Предметни наставници	– Стручна литература – Досие за надарен или талентирани ученик	Инструмент за идентификација	Индивидуален напредок во согласност со надареноста или талентираниоста – Поддршка и развивање на надарените и талентираниите ученици	Тим		

АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА РАБОТА СО ТАЛЕНТИРАНИ УЧЕНИЦИ – учебна 2015/2016 год.									
Задача	Активност	Временска рамка (месец)	Носител	Начин на спроведување (ресурси)	Инструменти	Следење			Потребен буџет
						Очекувани резултати	Одговорно лице	☐ ☒	
5. Квалитетна реализација на индивидуалните програми за работа со надарени и талентирани ученици	Следење на реализацијата на индивидуалните програми за работа со надарени и талентирани ученици	Јануари (2016) Јуни (2017)	Тим	Реализирани активности во и надвор од наставата	Инструмент за следење	Целосна и квалитетна реализација на индивидуалните програми за работа со надарени и талентирани ученици	Тим	☐ ☒	
6. Подобрување на социоемоционалниот статус на надарените и талентирани ученици	Советодавно-консултативна работа со ученици, родители и наставници	Тековно	– Стручни работници – Одделенски наставници – Предметни наставници – Родители – Ученици	Индивидуална и групна работа со родители и ученици	– Изготвување на досие на надарен или талентиран ученик – Социометриски тест	– Подобрување на напредокот според надареноста и талентираноста на ученикот – Развивање на позитивен став кај учениците кон надарените и талентирани ученици	Тим	☐ ☒	
7. Следење на индивидуалните постигања на надарените и талентирани ученици	– Евиденција на успехот, редовноста и однесувањето – Анализа на постигањата на надарените и талентирани ученици во воннаставните ученички активности и додатната настава	– Полугодие – Крај на година	– Психолог – Педагог – Одд. наставници – Предм. наставници	– Одд. наставници – Предметни наставници	Инструмент за следење	Проценка и подобрување на постигањата на надарените и талентирани ученици	Тим	☐ ☒	

Прилог 2/17. АКЦИОНЕН ПЛАН НА НАСТАВНИЦИТЕ ЗА ТАЛЕНТИРАНИ УЧЕНИЦИ

АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА ТАЛЕНТИРАН УЧЕНИК

АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА А. А., талентиран ученик по математика (VIII одд.)										2015 – 2016 год.	
Задача	Активност	Временска рамка (месец)	Носител	Начин на спроведување (ресурси)	Инструменти	Следење					
						Очекувани резултати	Одговорно лице	☐	Потребен буџет		
Користење на математичка терминологија при усно и писмено искажување	Во редовната настава задавање на избрани задачи од високо ниво	2015/2016	Наставник по математика – ЛС	Збирки задачи за VIII одд. од различни автори	Континуирано следење на односот на ученикот кон работата	Развиена логичка поврзаност и креативност	Наставник по математика	☒			
Развивање способности за решавање на сложени математички задачи и проблеми	Вклучување и следење на часовите од додатна настава по математика, учество во проекти	2015/2016	Наставник по математика – ЛС	Збирки задачи за VIII одд. од различни автори, НУМЕРУС, стручна литература	Континуирано следење на односот на ученикот кон работата	Развиена креативна способност за самостојно решавање сложени математички задачи и проблеми	Наставник по математика				
Поттикнување на логичкото размислување, разбирање на поимите и степенот на разбирање при нивната примена, развивање на особеноста за решавање задачи	Подготовка за училишни натпревари, регионални натпревари, државни натпревари по математика, меѓународен натпревар „Кенгур“	Март, април, мај 2015/2016	Наставник по математика – ЛС	Збирки задачи за VIII одд. од различни автори, НУМЕРУС, стручна литература	Континуирано следење на односот на ученикот кон работата	Развиена способност за самостојно и самостојно иницијативно истражување на причинско-последични врски, подобрена самокритичност, продлабочени знаења во области од математиката надвор од редовната настава	Наставник по математика				

Подрачје 3. Поддршка на наставата и учењето

Училишниот инклузивен тим е составен од наставници и стручни соработници што имаат високи компетенции за социјална и образовна инклузија (пожелно да се стекнале со звање наставник ментор или наставник советник) што им овозможува да обезбедат поддршка на другите наставници за реализација на наставата и учењето на сите ученици, а особено за работа со учениците со посебни образовни потреби.

3.1. Поддршка на наставата

Членовите на УИТ се залагаат за реализација на настава што ќе им овозможи активно учество на сите ученици, а посебно на учениците со ПОП, преку:

- користење на соодветни методи за работа со учениците индивидуално, во мали групи или со целата паралелка,
- користење на соодветни наставни средства и материјали приспособени на учениците, вклучувајќи ИКТ и асистивна технологија,
- диференцирани приоди во задавањето на задачи во училиште и домашни задачи,
- начини на комуникација приспособени на индивидуалните карактеристики и потреби на учениците и без дискриминација по која било основа.

1. Протокол за поддршка на реализација на наставниот процес

- 1.1. Училишниот инклузивен тим ги информира другите наставници за видовите на поддршка што може да им ги даде и начините како ќе ја обезбеди поддршката (на пр. индивидуални и групни консултации, стручни средби, обука, потоа определуваат редовни или повремени термини за средби, начини за електронска комуникација и размена на материјали и сл.).
- 1.2. Член на УИТ учествува на стручни средби на кои се разгледуваат/усвојуваат обрасци за следење на реализацијата на наставата и се залага во нив да бидат содржани индикатори за инклузивност,

вклучувајќи и индикатори за квалитетот на наставата за ученици што работат според ИОП (прилози 3/1, 3/2, 3/3).

- 1.3. Членови на училишниот инклузивен тим, по потреба (на барање на наставникот, по препорака на директорот), се вклучуваат во непосредно следење на инклузивноста на наставата или во користење на одделни инклузивни приоди.
- 1.4. Училишниот инклузивен тим треба да биде информиран за состојбата со инклузивноста во наставата и да биде вклучен во предлагањето на активности за подобрување.
- 1.5. Училишниот инклузивен тим, на различни начини, промовира добра инклузивна практика (нагледни часови, блог, веб-страница, промотивни настани и сл.).
- 1.6. За наставниците што имаат потреба од професионален развој за реализација на инклузивни приоди во наставата (диференцијација, индивидуализација, инклузија на ученици со различна етничка припадност, маргинализирани ученици...) инклузивниот тим, во соработка со тимот за професионален развој, организира поддршка во вид на консултативни средби – лични или на ниво на активи, работилници, посочување помошна литература и слично.

2. Протокол за обезбедување стимулирачка средина за учење

- 2.1. Членови на инклузивниот тим учествуваат во комисији за избор на учебници, набавка на наставни средства, уредување на просторот и водат грижа тие да се соодветни за инклузивно образование.
- 2.2. УИТ ги поттикнува наставниците при изложувањето на трудовите на учениците да му овозможат на секој ученик да учествува во изборот и изложувањето на своите трудови.
- 2.3. Инклузивниот тим промовира и поттикнува користење асистивна технологија.

3.2. Поддршка на учењето

Во основа сите активности во наставата имаат за цел да се поддржи учењето на учениците, сфатено во најширока смисла (когнитивно, социјално, емоционално). Суштината на инклузивното образование е давање континуирана помош и поддршка на учениците со ПОП за да напредуваат оптимално.

1. Протокол за излегување во пресрет на различните потреби на учениците во наставата

- 1.1. Врз основа на самопроценката на наставниците, извештаите од посетата на часовите на стручните соработници и констатациите за инклузивната практика, училишниот инклузивен тим на тимот за професионален развој на кадарот му помага во проценката на компетенциите на наставниците од областа социјална и образовна инклузија (Правилник за основни професионални компетенции на наставниците во основните и средните училишта), (прилози 3/4, 3/5, 3/6).
  - Инклузивниот наставник се консултира со УИТ како подобро да се излезе во пресрет на идентификуваните образовни потреби на учениците и како да се надминат пречките во процесот на учење на секој ученик, а планирањето и реализацијата на стратегиите и активностите ги изведува самостојно.
  - УИТ заедно со инклузивните наставниците им помагаат на наставниците, кои сè уште ги немаат сите компетенции за инклузивен наставник, во планирање на стратегиите за инклузивна настава. Конкретните активности ги планира и ги реализира наставникот.
  - За наставниците почетници инклузивниот тим организира работилници, обуки, предавања и обезбедува литература. На наставникот му нуди стратегии и активности што тој треба да ги користи во работата со учениците со ПОП. Заедно со наставниците ментори организира реализација на нагледни часови на кои е задолжително присуството на наставникот почетник.

- 1.2. Инклузивниот тим составува збирка од: стручни материјали и примери на добри инклузивни практики, што е достапна за секој наставник (различни стратегии, методи и техники, материјали за поучување за секаков вид на предизвик во училишната, од практиката во училиштето и од други извори). Збирката е достапна за секој наставник (прилози 3/7, 3/8).

2. Протокол за оценување

- 2.1. Училишниот тим за инклузија, во соработка со тимот за оценување, се залага за креирање училишна политика за оценување која:
  - промовира оценување што го поттикува секој ученик за максимални постигања согласно неговите можности,
  - содржи интерни политики за писмено оценување (на пр. број на тестови и писмени проверки во текот на една седмица),
  - содржи определби за оценување на учениците со ПОП и ученици коишто учат според ИОП (прилози 2/7, 2/8).

Член на училишниот тим за инклузија се вклучува во изготвувањето на кодекс за оценување.
- 2.2. Училишниот тим за инклузија се залага за формативно оценување при што во оценувањето на учениците:
  - наставниците континуирано го следат напредокот на учениците што им овозможува навремено да го идентификуваат напредокот и евентуалните тешкотии во учењето и преземат соодветни мерки,
  - се користат методи и инструменти што на секој ученик му овозможуваат на најдобар начин да ги искаже своите постигања,
  - учениците се вклучуваат во оценувањето преку самооценување, меѓусебно оценување, водење портфолија и слично.

ПРИМЕРИ НА ИНСТРУМЕНТИ И МОДЕЛИ НА ДОКУМЕНТИ ЗА ПОДРАЧЈЕТО 3

Прилог 3/1. ИЗВЕШТАЈ ОД НАБЉУДУВАЊЕ НА НАСТАВЕН ЧАС

ИЗВЕШТАЈ ОД НАБЉУДУВАЊЕ НА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВЕН ЧАС

Наставник: _____, датум: _____

Наставен предмет: _____, број на присутни ученици: _____

Набљудувач(и): _____

Цел на набљудувањето:

- да се добие увид во инклузивноста на наставата,
- да се соберат податоци што може да послужат за донесување одлука во врска со професионалниот развој на наставникот,
- да се подобри ефикасноста на наставата во училиштето.

Инструкции за набљудувачот: Обрнете внимание на секоја од наведените точки и доделете ги највисоките оценки само за исклучително ефективна изведба, која може да послужи како модел/добар пример. **Со сиво се означени ставките што особено се релевантни за инклузивноста и ним треба да им се посвето посебно внимание.**

- Точките 14 и 15 се оставени празни за да може да се додадат ставки за набљудување што се воочени, но во инструментот не се експлицитно назначени.
- Набљудувачот треба да остане во училницата за време на целиот час.
- Се препорачува набљудувачот со наставникот да имаат средба во врска со набљудувањето пред и по набљудуваниот час.

Легенда на проценката:

Највисока					Најниска	Не е применливо
5	4	3	2	1	X	

- _____ 1. Ги кажува/најавува/договара целите за наставната единица што се реализира на часот.
- _____ 2. На учениците со ПОП дополнително им ги кажува/објаснува целите на наставната единица.
- _____ 3. Ефикасно ги организира ситуациите за учење во насока на исполнување на целите на часот.
- _____ 4. Користи наставни методи за поттикнување на соодветно учество на повеќе од 2/3 од сите учениците во процесот на учење.
- _____ 5. Користи специфични наставни методи за поттикнување на соодветно учество на учениците со ПОП во процесот на учење.
- _____ 6. Ефективно го користи времето на часот.
- _____ 7. Покажува и пренесува ентузијазам за наставната содржина.
- _____ 8. Комуницира јасно и соодветно на разбирањето на повеќе од 2/3 од учениците.
- _____ 9. Со учениците со ПОП комуницира јасно и соодветно на нивното разбирање.
- _____ 10. Важните идеи ги објаснува едноставно и јасно.

- _____ 11. Демонстрира познавање на наставната содржина.
- _____ 12. Реагира соодветно на прашањата и коментарите на учениците, вклучувајќи ги и учениците со ПОП.
- _____ 13. Поттикнува критичко размислување и анализа.
- _____ 14. _____
- _____ 15. _____

Дали би го препорачале овој наставник како модел (ментор)? (Ве молиме објаснете!)

Кои конкретни предлози би ги дале во врска со подобрувањето на овој час?

Дали имавте средба пред посетата? _____ По посетата? _____

Други забелешки:

Прилог 3/2. АЛАТКА ЗА НАБЉУДУВАЊЕ НА НАСТАВЕН ЧАС

НАБЉУДУВАЊЕ НА НАСТАВЕН ЧАС

Наставник: _____, датум: _____

Наставен предмет: _____, број на присутни ученици: _____

Набљудувач(и): _____

Напомена: Со сиво се означени активностите што се особено важни за работа со деца со ПОП.

Организација на часот

1. Дали беа споделени целите со учениците?	Да	Не
2. Дали наставникот на почетокот го привлече вниманието на сите ученици?	Да	Не
Ако е така, како го направи тоа?		
___ ја објави целта на интересен начин.		
___ раскажа интересна анегдота или соодветна шега.		
___ постави дилема.		
___ постави предизвикувачко прашање.		
___ друго.		
Како наставникот му го привлече вниманието на ученикот со ПОП?		
3. Дали наставникот направил подготовка за реализација на часот?	Да	Не
4. Дали во подготовката планирал диференцијација?	Да	Не
5. Дали во подготовката планирал специфични активности за учениците со ПОП?	Да	Не
6. Ако одговорот е да, дали часот се реализираше соодветно?	Да	Не
7. Дали наставникот им обрнуваше внимание на сите ученици и соодветно реагираше на нивните реакции?	Да	Не
8. Колку често наставникот правеше повторување, резимирање, навраќање, поврзување?		
Доволно	Недоволно	Премногу
9. Во која мера наставникот ги нагласуваше клучните точки?		
Доволно	Недоволно	Премногу
10. Колку информации беа презентирани за време на часот?		
Доволно	Недоволно	Премногу
11. Дали избраните активности беа соодветни на можностите на учениците?	Да	Не
12. Дали наставникот ја поттикнуваше одговорноста кај учениците за понатамошно учење?	Да	Не

Техники на учење

13. Дали наставникот ја имаше контролата над часот?	Да	Не
14. Дали наставникот бараше од учениците да одговараат на прашања?	Да	Не
15. Дали наставникот бараше од учениците со ПОП да одговараат на прашања соодветно на нивните можности?	Да	Не
16. Ако одговорот е да, какви беа прашањата? Отворени Затворени Комбинирани		
17. Дали наставникот користеше „бура на идеи“?	Да	Не
18. Ако одговорот е да, какво беше темпото? Доволно Пребрзо Бавно		
19. Дали сите ученици беа мотивирани да даваат идеи?	Да	Не
20. Дали одговорите беа забележани/запишани и истакнати?	Да	Не
21. Дали беа користени аудио-визуелни средства и/или манипулативи?	Да	Не
22. Дали беа користени средства и/или манипулативи соодветни за децата со ПОП?	Да	Не
23. Дали беа употребени како што беше испланирано?	Да	Не
24. Дали беа соодветно избрани?	Да	Не
25. Аудио-визуелните средства ___ помогнаа или ___ попречија на часот?	Да	Не

Презентерски вештини

26. Дали наставникот воспоставуваше интеракција?	Да	Не
27. Дали наставникот одржуваше контакт со очите и природни гестикулации со рацете и телото?	Да	Не
28. Дали наставникот одржуваше соодветно темпо и гласноста на гласот во говорот?	Да	Не
29. Дали наставникот успешно ги избегнуваше одвлекувачите од темата?	Да	Не
30. Дали наставникот покажуваше ентузијазам во врска со содржините на часот? Да/Многу Малку Недоволно/Не		
31. Дали наставникот беше сигурен и подготвен за часот?	Да	Не
32. Дали поучувањето на наставникот им помогна на учениците да научат, вклучувајќи ги и учениците со ПОП?	Да	Не
33. Дали од учениците беше побарана повратна информација за часот?	Да	Не

Дополнителни коментари:

Набљудувач/и: _____

Прилог 3/3. ОБРАЗЕЦ ЗА СЛЕДЕЊЕ НА НАСТАВЕН ЧАС

СЛЕДЕЊЕ НА НАСТАВЕН ЧАС

Училиште		Учебна година	
Наставник		Следел	
Одделение		Датум	
Наставен предмет			
Тема/наставна содржина			
Средба пред следењето			
Цел на следењето			
Коментари од наставникот			

Напомена: Со сиво се означени активностите особено важни за работа со ученици со ПОП.

Опис: Целосно-Ц, Делумно-Д, Недоволно-Н, Нема можност за манифестирање-/.

I. Планирање и подготовка на часот	Ц	Д	Н	/
1. Целите на часот се јасно дефинирани.				
2. Исходите се јасно дефинирани и произлегуваат од целите.				
3. Определени се начини (стратегии, форми, методи, техники) за реализација на наставната работа.				
4. Планирани се потребните средства, материјали, опрема и користење на ИКТ.				
5. Определена е потребната литература и направена е корелација со други предмети и извори.				
6. Планирани се методи, постапки и инструменти за утврдување на претходните знаења.				
7. Планирани се методи, постапки и инструменти за следење на постигањата на учениците.				
8. Јасно се определени активностите на наставникот и активностите на учениците.				
9. За учениците со посебни потреби се планирани активности според индивидуалниот образовен план.				
II. Организација, тек и изведба на часот	Ц	Д	Н	/
1. Започнувањето на часот е сигурно и опуштено, воспоставува позитивна атмосфера.				
2. Ги утврдува претходните знаења и искуства на учениците.				

3.	Учениците ги запознава со очекуваните исходи.				
4.	Однапред има подготвено соодветни материјали за работа. За учениците со ПОП има подготвени специфични материјали.				
5.	Користи соодветни нагледни средства и помагала.				
6.	Ги користи претходно планираните форми, методи и техники во наставата.				
7.	Користи инклузивни стратегии за учење и поучување.				
8.	Применува различни приоди во поучувањето (решавање проблеми, истражувачки, проектни активности...).				
9.	Применува ИКТ во наставата.				
10.	Упатствата за работа, објаснувањата и прашањата се разбирливи и јасни.				
11.	Нејасните содржини и термини дополнително ги објаснува.				
12.	Сите ученици ги вклучува во реализација на активностите.				
13.	Прави индивидуализација и диференцијација во поучувањето според потребите и можностите на учениците.				
14.	Пренесува јасна порака (заклучок) и ја изведува задно со учениците.				
15.	Организацијата на часот го одржува вниманието на учениците, заинтересираноста и мотивацијата.				
III.	Комуникација со учениците	Ц	Д	Н	/
1.	На учениците им се обраќа по име и со почит.				
2.	Во училницата постојат јасни правила за однесување што ги користат учениците и наставникот за да се обезбеди работна атмосфера.				
3.	Поставува прашања што поттикнуваат и одговара на прашања.				
4.	Користи техники на активно слушање (контакт со очи, невербални знаци на поттикнување и др.).				
5.	Ги поттикнува учениците да поставуваат прашања, да дискутираат и слободно да се изразат.				
6.	Ги стимулира на одговори сите ученици подеднакво.				
7.	Го прилагодува јазикот во зависност од контекстот, ситуацијата и личноста на ученикот, посебно се грижи за учениците со ПОП.				
8.	Идентификува конфликтни ситуации и им помага на учениците праведно да ги разрешат.				
9.	При групна работа сите групи ги поттикнува подеднакво.				
IV.	Оценување на учениците	Ц	Д	Н	/
1.	Користи соодветни методи за утврдување на предзнаењата на учениците.				
2.	Секоја оценувачка активност е соодветна на намената.				
3.	Избира и соодветно користи различни инструменти за оценување.				
4.	Дава позитивна и конструктивна повратна информација.				

5.	Повратната информација е насочена кон поттикнување и понатамошен напредок на учениците.				
6.	Го евидентира напредокот на секој ученик во однос на очекуваните исходи.				
7.	Го следи и го проценува постигањето и развојот на ученикот согласно индивидуалните цели.				
V.	Создавање на безбедна и стимулативна средина за учење	Ц	Д	Н	/
1.	Има изготвено и користи разновидни стимулативни материјали за учење.				
2.	Го приспособува просторот на индивидуалните и групните потреби.				
3.	Овозможува средствата и материјалите за работа да се лесно достапни за сите ученици.				
4.	Во училишниот простор изложува трудови од учениците.				
5.	Воспоставува правила за безбедна употреба на материјалите и средствата.				
6.	Придонесува за создавање добри физички услови во просторот за учење.				
7.	Изработува наставни средства и средства за инклузивна работа.				
8.	Дисциплината во паралелката е заснована врз позитивната одделенска клима и добрата организација и водење на часот.				
Други релевантни констатации					
Средба по следењето					
Наставникот прави рефлексија (постигнатост на целите, тешкотии и насоки за подобрување).		Ц	Д	Н	/
Јаки страни:					
Предлози и сугестии за унапредување на работата:					
Области за понатамошен развој:					
Промени кај наставникот од претходното следење:					

Прилог 3/4. ЧЕК-ЛИСТА ЗА САМОПРОЦЕНКА НА ИНКЛУЗИВНОСТА ИНКЛУЗИВНИ НАСТАВНИ СТРАТЕГИИ

(Самооценување на сопствената практика на наставникот)

Дали користите или дали би користеле некоја од следните стратегии?

Легенда:

- ✓ - ова го користам во мојата настава
- ~ - на некој начин, го користам ова во мојата настава
- X - не го користам ова во мојата настава
- * - би сакал/а да се обидам со ова, иако ми се потребни дополнителни информации или ресурси

Интеракција наставник – ученик

- Ги знам и ги употребувам имињата на учениците онака како што тие избираат да ги нарекувам и со правилен изговор.
- На учениците им давам до знаење како да ми се обраќаат, особено ако доаѓаат од различни образовни и културни средини.
- На почетокот на учебната година (или кога ги сретнувам за прв пат) спроведувам прашалник за да се запознаам со предзнаењата на учениците, нивните претходни образовни искуства, професионални амбиции, интереси, итн.
- Ги поттикнувам учениците да ги посетуваат дополнителните часови и часовите за консултација и да го искористат ова време за да прашуваат за наставните содржини, како и за нивните интереси надвор од часовите.
- На учениците им давам до знаење дека имам високи очекувања од нив и верувам дека сите ученици можат да научат.
- На учениците им давам до знаење дека е корисно да се обидуваат и не е страшно ако веднаш не успеат (да пробаат иако можеби нема да успеат). Да знаат дека неуспехот и предизвикот се важен дел од процесот на учење.
- Настојувам учениците да даваат повеќе одговори или гледишта на поставените прашањата.
- Избегнувам да се шегувам на сметка на учениците.
- Внимавам кои ученици ги прашувам да зборуваат за одредени социјални групи.
- Покажувам грижа за благосостојбата на учениците и споделувам ресурсни информации (на пример, за советување и психолошки услуги, услуги за учениците со посебни потреби и слично).
- Ја користам секоја можност, во разговор или во писмена форма, да искажам дека се залагам учењето да го направам подеднакво достапно за сите ученици.
- Внимателно ги осмислувам активностите што отвораат потенцијално чувствителни или непријатни теми.
- Несогласувањето го преобразувам во продуктивно, насочувајќи ги учениците да критикуваат изјава или идеја, а не говорникот.
- Ја прекинувам или интервенирам во дискусијата ако коментарите стануваат потценувачки или ги девалвираат другите ученици.
- На учениците им давам повратни информации за нивните искуства во текот на учењето.
- Ги поканувам колегите и стручните соработници да посетат и да следат мои часови за да ми дадат повратна информација околу вклучувањето или комуникацијата со различни ученици.

Интеракција ученик – ученик

- Ги поттикнувам учениците да ги научат и меѓусебно да ги користат нивните имиња.
- Употребувам вежби за опуштање низ кои учениците ќе можат да научат едни за други.
- Изработувам упатства, основни правила или заеднички договори за земање активно учество на часот.
- Применувам форми на работа во помали групи.
- Од учениците барам да напишат и да споделат информации за нивното потекло, кои може да придонесат за одредена активност на часот. Различноста на учениците ја претставувам како средство, алатка за да научат повеќе.
- При долгорочна тимска работа од учениците барам да дадат повратни информации во врска со работата на групата.
- Ги пронаоѓам сите можности од наставната програма, кои придонесуваат кај учениците да се изградат вештини за соработка.
- На часовите ја истакнувам важноста на соработката во учењето. На учениците им овозможувам да размислуваат за она што го научиле преку заеднички активности (формални и неформални).
- Намерно формирам мали хетерогени групи во кои се вклучени и маргинализираните ученици.
- Намерно составувам групи од ученици со различни предности и способности.
- Овозможувам учениците да се самооценуваат и применувам меѓученичко (врсничко) оценување.
- Учениците ги вклучувам во мали групни активности што ќе им помогнат да ги согледаат и да ги вреднуваат придонесите на другите.
- Воспоставувам правила за реагирање од страна на учениците, доколку тие чувствуваат дека одредена перспектива е потценета или не е признаена.

Содржина

- Одбирам содржини и активности што ја изразуваат разновидноста на учесниците во одредена област.
- Користам визуелни средства што не ги засилуваат стереотипите, но вклучуваат различни луѓе и перспективи.
- Користам најразлични примери за да ги илустрирам концептите, користејќи информации од повеќе различни области.
- Зборувам за повеќе личности и експерти што придонеле за областа што се изучува и го нагласувам нивното различно потекло.
- Во прашањата од тестовите, задачите, како и темите за истражување, користам различни имиња и социокултурни контексти.
- Избирам материјали, средства и начини за учење, кои учениците ќе можат финансиски да си ги дозволат.
- Ја анализирам содржината на моите примери, аналогии и хумор, од аспект да не придонесат да се отфрлат учениците со различни ставови, знаење или способности.
- Имињата на авторите ги искажувам целосно, а не само иницијалите, кога зборуваме за нив. (Ова може да помогне да се нагласи половата и други видови разновидност или да се разбијат несоодветните претпоставки за авторството).

Наставни практики

- Ги проценувам предзнаењата на учениците за одредена тема за да можам точно да ја усогласам наставата со нивните потреби.
- Им помагам на учениците да ги поврзат претходните знаења со новото учење (на пример, пред воведување на нова тема барам од учениците самостојно да размислуваат за она што веќе го знаат за темата).
- Од учениците барам да дадат или да препознаат примери што го илустрираат разбирањето на содржините.
- Користам разновидни наставни методи и начини на реализирање на наставата (вербална, визуелна, интерактивна, фронтална, итн.), наместо да се потпирам само на еден начин на поучување на учениците.
- Го модифицирам темпото на часот со што на учениците им овозможувам да фаќаат белешки за време на предавањето.
- Ги истакнувам и ги појаснувам моите очекувања и начинот на оценување за секоја задача и обврска што им ја задавам.
- Планирам дел од часот во кој учениците ќе прашуваат и ќе дискутираат во врска со задачите или очекувањата од задачите и обврските.
- Секогаш ја истакнувам големата цел или вредност на содржините што се изучуваат.
- Дискусиите ги градам така што можат да се вклучат поголем број ученици, на пример, барам да ги слушнам оние што не зборувале, почекувам да се зголеми бројот на кренати раце, користам активности за размислување и споделување во парови.
- На часот користам кратки активности за запишување за да добијам повратни информации за она што го научиле учениците и како размислувале.

Прилог 3/5. ПРОФЕСИОНАЛНИ КОМПЕТЕНЦИИ НА НАСТАВНИЦИТЕ ЗА СОЦИЈАЛНА И ОБРАЗОВНА ИНКЛУЗИЈА

ПРОФЕСИОНАЛНИ КОМПЕТЕНЦИИ НА НАСТАВНИЦИТЕ ЗА СОЦИЈАЛНА И ОБРАЗОВНА ИНКЛУЗИЈА

(за самооценување или проценка од член на УИТ)

1. Основни професионални компетенции за социјална и образовна инклузија

Професионални знаења и разбирања

- Познава различни концепти и модели за инклузивно образование.
- Ги разбира социјалните и културните фактори и како тие влијаат врз образованието и како образованието придонесува за социјална кохезија.
- Ги знае различните видови ученици на кои им е потребна дополнителна поддршка во образованието: посебни образовни потреби, тешкотии во учењето и недостатоци од социоекономски причини.
- Ги знае конвенциите за правата на децата и за антидискриминација.

Професионални способности и вештини

- Учествува во процесот на идентификација на специфичните образовни потреби заедно со стручната служба и користи различни методи за диференцијација и индивидуализација на наставата.
- Учествува во тимови за изработка на индивидуални образовни планови.
- Користи стратегии што промовираат почитување на разликите и демократските вредности.
- Работи во училишни инклузивни тимови.
- Дава подеднакви можности секое дете и семејство да учествува во наставните и воннаставните активности, без разлика на психофизичките способности, полот, етничкото потекло, културата, мајчиниот јазик, религијата, семејната структура, социјалниот и економскиот статус.
- Ги подготвува учениците да ги прифатат децата од ранливите групи и децата со посебни образовни потреби.

2. Компетенции на наставник ментор

Развива пристапи за градење на инклузивно училиште

- Работи на проекти и истражувања со и за децата со посебни образовни потреби, меѓуетничка интеграција и/или социоекономска инклузија во рамките на училиштето.
- Им помага на колегите во изработка на индивидуални образовни програми, материјали и пристапи.
- Член е на тимот за училишна инклузија во училиштето.
- Покренува иницијативи и презема активности различностите да бидат препознаени и почитувани на ниво на училиште и во пошироката заедница.

3. Компетенции на наставник советник

Придонесува за инклузија на учениците во пошироката заедница

- Презема активности на ниво на училиштето и пошироката заедница за ефективно надминување и елиминирање на материјалите, ситуациите и активностите што не промовираат еднаквост.
- Предлага и презема активности за активно вклучување на учениците во животот и работата на локалната заедница, без разлика на нивните способности, потекло и социоекономска состојба.
- Учествува во изработка на документи за подобрување на инклузивното образование на централно и на локално ниво

Прилог 3/6. ПРОФЕСИОНАЛНИ КОМПЕТЕНЦИИ НА НАСТАВНИЦИТЕ ЗА СОЦИЈАЛНА И ОБРАЗОВНА ИНКЛУЗИЈА

САМОПРОЦЕНКА НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ НА НАСТАВНИЦИТЕ ЗА СОЦИЈАЛНА И ОБРАЗОВНА ИНКЛУЗИЈА

Училиште		Учебна година	
Наставник			
Одделение		Датум	

Воопшто не е развиена (неопходна е обука)	1
Делумно развиена (има потреба од обука)	2
Добро развиена (нема потреба од обука)	3
Многу добро развиена (може да им даде поддршка на другите)	4

Извршете самопроценка на нивото (степенот) на кое се развиени следните вештини и способности кај вас (внесете го знакот ✓ во соодветната колона).		НИВО			
		1	2	3	4
ПОЗНАВАЊЕ НА УЧЕНИЦИТЕ И ИЗЛЕГУВАЊЕ ВО ПРЕСРЕТ НА НИВНИТЕ ПОТРЕБИ					
1.	Следење на когнитивниот, социоемоционален и психомоторниот развој на учениците.				
2.	Обезбедување и ажурирање и безбедно чување на податоци за секој ученик.				
3.	Индивидуализација и диференцијација во поучувањето базирана на познавањето на потребите на учениците.				
4.	Организирање и реализирање дополнителна настава.				
5.	Организирање и реализирање додатна настава.				
6.	Поттикнување, подготвување и организирање на учениците да учествуваат во разни активности (натпревари, конкурси, изложби, приредби, проекти ...).				
7.	Користење едукативни активности што го поттикнуваат когнитивниот, афективниот и психомоторниот развој на учениците.				
8.	Овозможување демократска партиципација на учениците во животот на училиштето.				
СОЦИЈАЛНА И ОБРАЗОВНА ИНКЛУЗИЈА					
1.	Изработување индивидуални образовни планови.				
2.	Планирање на наставата за цело одделение/клас со почитување на индивидуалните разлики меѓу учениците.				
3.	Применување инклузивни стратегии за учење и поучување.				
4.	Следење и проценување на постигањето и развој на ученикот согласно индивидуалните цели.				

Извршете самопроценка на нивото (степенот) на кое се развиени следните вештини и способности кај вас (внесете го знакот ✓ во соодветната колона).		ниво			
		1	2	3	4
5.	Реализирање инклузивни активности во училиштето.				
6.	Изработување план за работа и соработување со семејствата на децата со посебни образовни потреби.				
7.	Изработување наставни средства за инклузивна работа заедно со учениците.				
8.	Адаптирање на училницата според потребите на учениците со телесни пречки.				
9.	Вклучување на семејствата и учениците во заеднички активности за почитување на различностите и интеркултурна интеграција.				
10.	Професионално ориентирање на учениците со посебни образовни потреби.				
11.	Индивидуално работење со ученици на кои им е потребна помош.				

Прилог 3/7. ПРИМЕР ЗА НАСОКИ ОД УЧИЛИШТЕН ИНКЛУЗИВЕН ТИМ

НАСОКИ ЗА НАСТАВНИЦИТЕ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА ИНКЛУЗИВНАТА ПРАКТИКА

Мото: Преку соработка и насочен напор, сите ученици можат активно да учествуваат

1. **Промовирајте социјализација** – Седнувајте ги учениците со ПОП до други ученици. Кога до ученикот седи возрасен, постои можност другите ученици да се обесхрабени за комуникација со ученикот. Советувајте ги асистентите на ученикот или специјалните едукатори да седат понастрана, малку подалеку од учениците.
2. **Споделувајте ги вашите планирања за наставата** – Не сте сами. Споделувајте ги вашите планирања. Инклузивниот тим може да ги модифицира за да им излезете во пресрет на потребите на учениците со ПОП.
3. **Зборувајте им директно на учениците** – Избегнувајте да им се обраќате на учениците со ПОП преку нивните придружници. Поздравете се директно, обраќајте им се директно кога им објаснувате и прашувајте ги директно нив.
4. **Менувајте ги вашите методи на поучување** – Направете го учењето активно искуство за сите ученици. Формирајте кооперативни групи за учење. Обезбедете мноштво од ресурсните материјали и осмислете различни активности. Направете учениците да ви го демонстрираат знаењето на различни начини.
5. **Запознајте ги вашите ученици** – Поздравувајте ги учениците кога влегуваат во вашата училница. Така ќе им бидете пример и ќе ги научите на социјални и комуникациски вештини. Прашајте ги нешто за дома, за нивните миленичиња, за нивниот друштвен живот.
6. **Секојдневно поставувајте прашања од содржините** – Кога учениците одговараат на овие прашања, покрај тоа што ги учат содржините, тие ги вежбаат и социјалните и комуникациските вештини. Неформалното оценување и следење може да обезбеди корисни информации за евентуални модификации на наставата.
7. **Очекувајте успех** – Очекувајте сите ученици да учествуваат и да учат на часот. Кажете им на учениците кои се вашите очекувања од нив. Прилагодете ги барањата, активностите, задачите да одговараат на можностите на учениците.
8. **Поставете јасни цели на учење** – Работете со инклузивниот тим за да ги разјасните наставните цели за учениците со ИОП. Проверете дали вашите ученици континуирано работат кон исполнување на нивните цели. Вреднувајте го знаењето на учениците без разлика на нивното ниво на знаења или можности.
9. **Однесувајте се кон сите ученици подеднакво** – Одржувајте ги вашите очекувања за однесувањето и методите за обезбедување дисциплина користете ги за сите ученици подеднакво и барајте да ги почитуваат и другите возрасни во училницата.
10. **Споделете ги вашите стравови и ставови** – Искажете ги вашите стравувања и мислења. Изразете ги со соодветни зборови. Наместо да кажете: „Мислам дека овој ученик не припаѓа тука!“, обидете се со: „Како можам да го направам материјалов разбирлив за овој ученик?“

Прилог 3/8. ЧЕК-ЛИСТА ЗА СТРАТЕГИИ ЗА РАБОТА СО УЧЕНИЦИ СО ПОП

СТРАТЕГИИ ЗА РАБОТА СО УЧЕНИЦИ СО ПОП

(приспособување на условите за работа)

Име и презиме на ученикот: _____ одд: _____

1. Физичко разместување во училницата:

- ученикот седи во близина на наставникот
- ученикот седи блиску до позитивен пример
- се стои во близина на ученикот кога се даваат упатства или кога се предава
- се избегнуваат стимулации што го одвлекуваат вниманието
- се организира работа во групи
- друго: _____.

2. Предавање:

- учениците се поделени во парови за да може да ја контролираат сопствената работа
- обезбедена е ученичка поддршка (помош во учењето)
- на табла се испишуваат клучните зборови од лекцијата
- обезбедени се визуелни помагала, големи букви, филмови, шеми, графички прикази
- се предава на начин кој ангажира повеќе сетила: визуелно, аудитивно, кинестетичко
- откако ќе бидат дадени упатства за работа на ученикот му се повторуваат упатствата и од него се бара да ги повтори и да каже/објасни што всушност треба да работи
- покрај усните упатства, може да се дадат и писмени за да може ученикот повторно да ги прегледа и да се потсети на барањата
- на ученикот му се дава пишан преглед/план со главните поими од лекцијата од часот
- на ученикот му се дозволува да го снима предавањето на часот за да може подоцна да го прегледа и полесно да го усвои
- од ученикот се бара усно да даде преглед на клучните зборови од лекцијата
- се дава практичен пример на табла за да може да се одговори на барањата
- се подвлекува и се истакнуваат делови во текстот/лекцијата за да може полесно да се најде главната идеја/детал
- подолгите предавања се делат на покуси делови
- друго: _____.

3. Задачи:

- се дава додатно време за завршување на задачата
- сложените упатства се поедноставуваат
- се намалува нивото и се скратува текстот во задачите
- се бараат помалку точни одговори за завршување (квалитет наспроти квантитет)
- се скратуваат задачите со нивна поделба на помали делови
- на ученикот му се дозволува да ја напише задачата на компјутер самостојно или да ја диктира некому и да ја отпечати
- се користат контролни листи, шеми, картички за потсетување итн. за самоконтрола
- се намалува бројот на домашни задачи, особено задачите што се однесуваат на повеќе читање
- при изработката на задачите се дозволува пишување со печатни букви наместо со ракописни
- се следат задачите со кои ученикот ја одредува сопствената динамика во учењето (дневно, седмично)
- ученикот заминува дома со јасни и конкретни упатства за изработување на домашната задача
- усменото учество на ученикот на часот се признава и се пофалува
- друго: _____.

4. Контролни вежби и тестови:

- се дозволува изработување на тестовите со отворен учебник
- се даваат усни тестови
- се даваат тестови што се изработуваат дома
- се дозволува да дава снимени одговори (на диктафон)
- се организира квиз, наместо тест
- се дава додатно време за одговарање на тестот
- на ученикот му се читаат прашањата од тестот
- наместо ученикот, наставникот ги пишува одговорите на прашањата од тестот
- се избегнува притисок врз ученикот во однос на времето или конкуренцијата
- друго: _____.

5. Организација:

- се обезбедува помош од соучениците при организација на работата
- се одредува еден систем за поврзување на белешките и задачите
- се одредува еден другар доброволец што ќе му помага околу домашните задачи
- на ученикот му се обезбедува додатен комплет на учебници за дома
- однапред се подготвува распоред на учење/пишување со ученикот
- на родителот/старателот му се испраќаат дневни/седмични извештаи за напредокот (редовни телефонски известувања)
- постои систем за наградувања за завршување на работата во училиштето и домашните задачи
- на ученикот му се дава интересна тетратка за пишување на домашните задачи
- друго: _____ .

6. Однесување:

- се поедноставуваат правилата во училницата
- се користи мерач на време за олеснување на завршувањето на задачата
- се одредува одмор и слободно време
- јавно се пофалува одредено однесување
- се користат стратегии за самоконтрола
- се даваат посебни привилегии/позитивни насочувања и поттикнувања
- „мудро се искористуваат“ негативните последици
- се дозволуваат куси одмори меѓу задачите
- ученикот се потсетува да не ја прекинува работата на задачата (невербални сигнали)
- се оценуваат точните одговори на ученикот, а не неговите грешки
- се спроведува систем на управување со однесувањето во училницата
- се овозможува дозволено движење, време кога ученикот не е на своето место (на пр. испратен е да изврши, заврши нешто)
- се игнорира несоодветното однесување што не е во границите на дозволеното во училницата
- на ученикот му се даваат едноставни одговорности во одделението (на пр. да внимава на нагледните средства)
- со ученикот се договара
- друго: _____ .

Наставник:

_____

Подрачје 4. Поддршка на учениците

Грижата на УИТ за учениците со ПОП се однесува на нивното учење и напредување, но и многу пошироко. Тоа се ученици што се емоционално и/или социјално повеќе ранливи и поради тоа е потребно да се обезбедат соодветни механизми за превенција, заштита и поддршка.

4.1. Свкупна грижа за учениците

1. Протокол за заштита од физички повреди

- 1.1. Училишниот инклузивен тим пред почетокот на учебната година со Комисијата за грижа за здравјето се договара за потребните интервенции и преземање превентивни мерки за заштита на здравјето и безбедноста на учениците со ПОП (прилог 4/1).
- 1.2. За учениците со ПОП инклузивниот тим прави индивидуални процедури и определува одговорности за нивната безбедност.

2. Протокол за превенција од насилство

- 2.1. Училишниот инклузивен тим, со тимот за превенција од насилство, се вклучува во изготвување политика за превенција од насилство во која се дефинирани сите облици на однесување на децата и возрасните што се сметаат за насилство, особено водејќи грижа да бидат заштитени децата со ПОП и едуцирани децата со проблеми во однесувањето (прилози 4/2, 4/3, 4/4).
- 2.2. Училишниот инклузивен тим се вклучува во планирање и реализирање активности, работилници, дебати и слични настани за разбивање на стереотипи, предрасуди и дискриминација; прифаќање на различности – на ниво на училиште и на ниво на паралелка во која се присутни овие појави.

3. Протокол за поддршка на учениците со телесни пречки во развојот

- 3.1. УИТ изготвува училишна политика за поддршка на учениците со телесни пречки. За да овозможи пристапност во училиштето (рампа на влез; лифт; ограда на скали и долж ходниците; соодветен тоалет) соработува со локалната самоуправа, советот на родители, невладини и други организации.
- 3.2. Инклузивниот тим за ученик овозможува врсничка поддршка за движењето во училишната зграда и училишниот двор (прилози 4/5, 4/6).
- 3.3. Инклузивниот тим внимава на распоредот на часови (движењето од една во друга училница да биде по најсоодветен пат) и внимава на непреченото движење во училница.

4. Протокол за поддршка на учениците со здравствени проблеми

- 4.1. За учениците што поради хронично заболување или посериозни повреди подолго време отсутнуваат од редовната настава, инклузивниот тим предлага процедури за поддршка во учењето (прилози 4/7, 4/8).
По потреба и во договор со семејството на ученикот, тимот организира посета и поучување на ученикот од страна на наставници и од страна на соученици.

5. Протокол за поддршка на учениците од социјално загрозуени семејства

- 5.1. Инклузивниот тим по потреба ги советува и им помага на родителите на учениците од социјално загрозуени семејства да ги обезбедат правата од социјална заштита преку социјалните служби.
- 5.2. Инклузивниот тим во соработка со комисијата на црвениот крст во училиштето планираат и реализираат хуманитарни акции од најразличен вид: продажни изложби; донации на родители преку советот на родители; донации од локални претпријатија; бесплатен топол оброк во училиштето и слично (прилог 4/9).

6. Протокол за поддршка за учениците со емоционални потешкотии

- 6.1. УИТ прибира податоци за учениците со емоционални потешкотии, без оглед на причината – семејно насилство, семејна негрижа, развод на родителите, болест во семејството, постконфликтни трауми (прилог 4/10).
- 6.2. УИТ во соработка со родителите и релевантните институции – здравствени установи, центрите за социјална работа, полицијата, пронаоѓа решенија, нуди соодветна помош и поддршка за справување со предизвиците.

7. Протокол за поддршка на надарени и талентирани ученици

- 7.1. УИТ прибира податоци за надарените и талентирани ученици и од наставниците бара да изготват соодветни програми за реализација на додатна настава, да ги вклучат во разни натпревари, истражувања, настапи, дебати, тимови, комисији и слично (прилози 4/11 – 4/19).

8. Протокол за поддршка на ученици со ПОП од асистенти/придружници

- 8.1 УИТ дава информации и насоки за работата на асистентите/придружниците (ангажирани од училиштето или родителите) на ученици со ПОП.
- 8.2 УИТ му помага на наставникот и асистентот/придружникот да ја испланираат улогата на асистентот/придружникот во поддршката на ученикот во училиштето.
- 8.3 УИТ ја следи работата на асистентот/придружникот, му дава насоки и препораки за поефективна работа со ученикот.

4.2. Следење на напредокот

1. Протокол за водење евиденција за индивидуалниот напредок на учениците

- 1.1. Училишниот инклузивен тим се залага наставниците да водат целосна и уредна евиденција за постигањата, редовноста и однесувањето, како и за интелектуалниот, социјалниот и емоционалниот развој на учениците со ПОП.

- Во евиденцијата посебно се акцентирани добрите страни на ученикот и неговите развојни потенцијали.
- Во евиденцијата се внесени и податоци за напредокот на ученикот што се добиени како резултат на проценка направена од страна на наставниците, во соработка со стручната служба и родителите на ученикот (прилози 4/20 – 4/33).

2. Протокол за анализа на напредокот на учениците по паралелки

- 2.1. На крајот од секое тримесечје (или на крајот на секој месец) инклузивниот тим прави анализа на напредокот на учениците со ПОП.
- 2.2. По извршената анализа се утврдува дали ученикот има напредок и дали може да премине на усвојување на нови знаења или ќе има потреба од промена на стратегијата во наставата за следниот период.
- 2.3. Подготвените извештаи и анализи за учениците со ПОП ѝ се доставуваат на увид на стручната служба и на раководниот кадар и целосно се достапни за сите други наставници, за родителите и за самите ученици.

3. Протокол за поддршка и следење на напредувањето во средно образование

- 3.1. Училишниот инклузивен тим води грижа посебно да се посвети внимание на професионалната ориентација и советување на учениците со ПОП и за таа цел соработува со училишниот тим за професионална ориентација (психолог/педагог, класните раководители и родителите).
- 3.2. Училишниот инклузивен тим се залага училиштето да обезбеди информации за запишување на учениците со ПОП во средно образование и за нивната успешност во прва година и ги анализира добиените податоци.
- 3.3. Врз основа на добиените податоци предлага мерки за подобрување на инклузивните практики во училиштето.

ПРИМЕРИ НА ИНСТРУМЕНТИ И МОДЕЛИ НА ДОКУМЕНТИ ЗА ПОДРАЧЈЕТО 4

Прилог 4/1. ПРЕВЕНЦИЈА НА МОЖНИ РИЗИЦИ ЗА БЕЗБЕДНОСТ НА УЧЕНИЦИ (со ПОП)

МОЖНИ РИЗИЦИ ЗА БЕЗБЕДНОСТ НА УЧЕНИЦИ (со ПОП)

(Инструментот се пополнува пред да се изведе некоја специфична активност/проект со ученик со ПОП за да се осигура неговата безбедност и да се избегнат опасности)

Име и презиме на ученикот: _____, одд.: _____

Опис на активноста:

--

Спроведена од: _____, датум: _____

Чекор 1: Идентификување на опасности

Биолошки (хигиена, болести, инфекции, алергии)		
☐ Крв/телесни течности	☐ Вирус/болест	☐ Алергии
Друго/детали:		
Хемикалии (средства за чистење, супстанции за експерименти и друго) – хемикалиите треба да бидат означени и придружени со упатство		
☐ Безопасни хемикалии	☐ Опасни хемикалии	
Именувајте ги хемикалиите/детали:		
Критични ситуации – инциденти што резултираат со:		
☐ Заклучување	☐ Евакуација	☐ Рушење
Друго/детали:		
Инциденти од енергетски извори/проблеми што вклучуваат:		
☐ Електрична струја	☐ Гас/нафта/оган	☐ Компресиран гас
Друго/детали:		
Околина		
☐ Изложување на сонце	☐ Вода (извор, река, плажа, брана)	☐ Звук, бучава
☐ Животни/инсекти	☐ Невреме/временски неприлики	☐ Температура (жештина, студ)
Друго/детали:		

Објекти/градби во околината					
☐ Градби и објекти од околината што не се поместуваат	☐ Улица/патека		☐ Работилница/работна соба		
☐ Опрема на игралиште/сала	☐ Мебел		☐ Базен		
Друго/детали:					
Машини, алати и опрема					
☐ Машини – статични	☐ Машини – преносни		☐ Рачни алати		
☐ Возила/приколки	☐		☐		
Друго/детали:					
Мануелна работа					
☐ Мануелна работа (што се повторува, тешка)	☐ Активност на височина		☐ Ограничен простор		
Друго/детали:					
Насилство					
☐ Ученици		☐ Вработени		☐ Родители/други	
☐ Физичко	☐ Психичко	☐ Физичко	☐ Психичко	☐ Физичко	☐ Психичко
Други опасности/детали:					

Чекор 2: Оценување на нивото на ризик

Земајќи ги предвид идентификуваните опасности во претходниот чекор и користејќи ја дадената матрица за оценување, оценете го нивото на ризик.

Веројатност	Последица				
	Незначајна	Мала	Умерена	Голема	Критична
Скоро сигурна	Средно	Средно	Високо	Екстремно	Екстремно
Најверојатна	Ниско	Средно	Високо	Високо	Екстремно
Можна	Ниско	Средно	Високо	Високо	Високо
Неверојатна	Ниско	Ниско	Средно	Средно	Високо
Ретка	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Средно

Последица	Опис на последицата	Последица	Опис на последицата
Незначајна	Нема потреба за третман.	Ретка	Се случува само во исклучителни околности.
Мала	Мала повреда бара третман со комплет за Прва помош (мали исеченици, набиеници, џумки).	Неверојатна	Не може да се случи во блиска иднина или во рамките на траење на циклусот на проектот.
Средна	Повредата бара медицински третман или повеќе време.	Можна	Може да се случи во блиска иднина или во рамки на траење на циклусот на проектот.
Голема	Сериозна повреда што бара специјалистички медицински третман или хоспитализација.	Најверојатна	Веројатно ќе се случи во рамки на траење на циклусот на проектот.
Критична	Загуба на животот, трајна попреченост или повеќе сериозни повреди.	Скоро сигурна	Скоро сигурно ќе се случи во рамки на траење на циклусот на проектот.

Ниво на ризик	Опис на нивото на ризик	Акција
☐ Ниско	Ако се случи инцидент, има мала веројатност дека ќе резултира со повреда.	Извршете ја активноста со постојните услови на лице место.
☐ Средно	Ако се случи инцидент, има некоја шанса за повреда што ќе бара употреба на сетот за Прва помош.	Ќе бидат потребни дополнителни стратегии.
☐ Високо	Ако се случи инцидент, веројатно повредата ќе бара медицински третман.	Треба да се употреби стратегија пред да се реализира активноста. Треба да се следат строги протоколи за да се осигура безбедност.
☐ Екстремно	Ако се случи инцидент, веројатно ќе резултира со перманентна повреда или смрт.	Разгледајте алтернативи за реализација на активноста. Треба да се следат строги протоколи за да се осигура безбедност.

Чекор 3: Контролирајте го ризикот

1. Во дадената табела подолу наведете ги можните ризици.
2. Оценете го нивото на ризик.
3. Објаснете ги мерките што ќе ги употребите за да го елиминирате или намалите ризикот според дадената Хиерархија на стратегии/процедури,

Хиерархија на стратегии	
<p>Најмногу ефективни (високо ниво)</p> <p>Најмалку ефективни (ниско ниво)</p>	Елиминација: Комплетно отстранување на опасноста од активноста или местото на работа.
	Алтернатива: Избор на побезбедна активност.
	Редизајн: Направете ја активноста или процесот побезбедни.
	Изолација: Одвојте ги луѓето од опасноста.
	Администрација: поставете правила, знаци или упатства за да го обезбедите местото за работа или извршувањето на активноста.
	Лична заштитна опрема: Заштитна облека и друга опрема.

Опасности/ризичи и стратегии

Опис на опасноста/ризикот	Ниво на опасноста/ризикот	Стратегија
Други детали:		

Чекор 4: Ревизија на стратегиите

Поднесување	
Активноста ќе биде спроведена во согласност со проценката за ризик, употребувајќи некоја од наведените стратегии во чекор 3. Ако е потребно ќе бидат направени промени во активноста за да се избегнат евентуални опасности и да се осигура безбедност.	
Личност за контакт:	Датум:
Наведете други личности што се вклучени во оваа проценка за ризик:	

Чекор 5: Преглед и ревидирање на стратегиите

Пополнете за време/или по активноста	Да	Не
1. Дали планираните стратегии беа доволни и ефективни за намалување на нивото на ризик?	☐	☐
2. Дали беа направени измени во планираните стратегии?	☐	☐
3. Дали е потребно во иднина да се применува стратегијата?	☐	☐
Детали:		
Прегледот го направил:	Во улога на:	
Потпис:	Датум:	

Прилог 4/2. ЛИСТ ЗА ПРИЈАВУВАЊЕ НА ИНЦИДЕНТ И СЛЕДЕЊЕ НА КОРЕКЦИЈАТА

ПРИЈАВУВАЊЕ НА ИНЦИДЕНТ И СЛЕДЕЊЕ НА КОРЕКЦИЈАТА

Датум:	Име и презиме на ученикот:	Одделение:
Пријавен од:	Негативен настан	Позитивен настан
Име и презиме:	физички напад ☐	пријави инцидент ☐
	вербално малтретирање ☐	поддржа ученик што беше малтретиран ☐
	оштета на имот ☐	му помогна на персоналот да го разреши конфликтот ☐
Потпис:	заканувачко однесување ☐	му помогна на ученикот да го разреши конфликтот ☐
Во улога на:	избувнување/ губење контрола ☐	ја подобри средината ☐
	друго:	покажа сочувство ☐

Опис на инцидентот:

Преземени активности/кој и што направил:

Резултати од активностите:

Насоки за понатаму:

Потпис на одговорно лице: _____

Прилог 4/3. ПРАШАЛНИК ЗА ИДЕНТИФИКУВАЊЕ НАСИЛСТВО

ПРАШАЛНИК ЗА ИДЕНТИФИКУВАЊЕ НАСИЛСТВО

Прочитај го секое прашање и одговори најискрено што можеш. Додека одговараш на прашањата, имај ја предвид оваа дефиниција:

НАСИЛСТВОТО СЕ ПОЈАВУВА КОГА ПОЈАКАТА, ПОМОКНАТА ЛИЧНОСТ ЈА ПОВРЕДУВА ИЛИ ЈА ЗАСТРАШУВА ПОМАЛАТА, ОДНОСНО ПОСЛАБАТА ЛИЧНОСТ, НАМЕРНО И ЧЕСТО.

Денешниот датум: _____

Твоето име (ако сакаш да го напишеш): _____

Пополни ако си момче: Пополни ако си девојче:

Од која националност си? _____

1. Дали некој е дрзок со тебе додека си во училница? Да Не

Ако е, што ти прави таа личност? _____

Колку често ти се случува тоа? (Еднаш дневно? Два пати дневно? Повеќе пати дневно? Еднаш неделно? Еднаш месечно?). Твојот одговор е: _____

2. Дали некој е безобразен со тебе за време на одморот? Да Не

Ако е, што ти прави таа личност?

_____

Колку често? _____

3. Дали некој те задева за време на ужината или ручекот? Да Не

Ако е, што ти прави таа личност?

_____

Колку често? _____

4. Дали некој е насилен со тебе во тоалетите? Да Не

Ако е, што ти прави таа личност?

_____

Колку често? _____

5. Дали некој е агресивен кон тебе во ходниците? Да Не

Ако е, што ти прави таа личност?

_____

Колку често? _____

6. Не го именувај насилникот, туку само опиши го така што ќе означеш на следниот список. Насилникот е...

- на моја возраст, помлад од мене, повозрасен од мене, возрасен,
 момче, девојче, неколку ученици или цела група,
 што уште? _____

7. Дали некому во училиште си кажал/а дека те малтретираат? Да Не

Ако не си кажал, зошто не го сториш тоа? _____

Ако си кажал/а, на кого си кажал/а? _____

Што направи таа личност во врска со тоа? _____

8. Дали малтретирањето престана откако се пожали некому? Да Не

9. Дали уште повеќе си малтретиран/а откако некому се пожали? Да Не

10. Како на тебе ти влијае малтретирањето? Дали на кој било начин го промени твојот живот? Размисли за тоа како се чувствувааш (Добро? Во ред? Лошо? Болно? Уплашено?); Колку си задоволен/на со себе; како ти оди во училиште; кои се твоите пријатели и за што било друго што би можело да има врска со фактот дека некој те малтретира.

11. Колку долго си малтретиран/а? (Една седмица или помалку? Две или три седмици? Месец дена? Неколку месеци? Пола година? Една година? Повеќе од една година? Неколку години? Многу години? Цел живот?)

12. Дали ти некогаш си малтретирал/а некого? Да Не

Ако си малтретирал/а, што правеше? _____

Зошто го правеше тоа? _____

Како се чувствувааш поради тоа? _____

13. Дали моментално малтретираш некого? Да Не

Ако го правиш тоа, дали би сакал/а да престанеш? Да Не

14. Што би можеле да направиме за да го сопремене или да го спречиме насилството во училишната? _____

Прилог 4/4. ЧЕК-ЛИСТА ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА НАСИЛСТВО

ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА НАСИЛСТВО

Денешен датум: _____

Прочитај ја секоја реченица и размисли за изминатата седмица. Означи ја колоната што опишува колку пати ти се случило нешто такво во текот на изминатата седмица.Пополни ако си момче: Пополни ако си девојче:

Оваа седмица во училиште еден ученик:	Ниту еднаш	Еднаш	Повеќе пати
1. Ме навредуваше.			
2. Ми кажа нешто убаво.			
3. Кажа нешто непријатно или грдо за моето семејство.			
4. Се обиде да ме гушне.			
5. Кон мене се однесуваше љубезно и со почитување.			
6. Ме навредуваше.			
7. Ми даде подарок.			
8. Ми кажа дека ќе ме претепа.			
9. Ми даде пари.			
10. Ме присилуваше да му дадам пари.			
11. Ме заплашуваше.			
12. Ми позајми нешто што ми беше потребно.			
13. Ме спречи да учествувам во игра.			
14. Се однесуваше лошо со мене поради нешто што направив или нешто што имам.			
15. Ме омаловажуваше поради мојата облека.			
16. Ме засмејуваше.			
17. Ме излажа.			
18. Ги наведе другите деца да се здружат против мене.			
19. Ме тераше да повредам некого.			
20. Ми се насмевна.			
21. Се обиде да ме доведе во неволја.			
22. Ми помогна нешто да однесам.			
23. Се обиде да ме повреди.			
24. Ми помогна околу задачата.			
25. Ме натера да направам нешто што не сакав.			
26. Разговараше со мене за филм и музика.			
27. Зема нешто од мене без дозвола.			
28. Сподели нешто со мене.			
29. Кажа нешто непристојно или безобразно за мојот изглед.			
30. Ми се дереше.			
31. Играше игра со мене.			
32. Се обиде да ме збунува.			
33. Зборувааше со мене за нешто што сакам.			
34. Ме исмеваше и тоа ме повреди.			
35. Кажа дека ќе се пожали од мене.			
36. Се обиде да скрши нешто мое.			
37. Излажа нешто за мене.			
38. Направи да се чувствувам лошо.			
39. Направи да се чувствувам добро.			
40. Непристојно ме допираше.			

Прилог 4/5. ГРИЖА КОН УЧЕНИЦИ СО ТЕЛЕСЕН ИНВАЛИДИТЕТ

ПРОЦЕДУРА ЗА ГРИЖА КОН УЧЕНИЦИ СО ТЕЛЕСЕН ИНВАЛИДИТЕТ

1. Организирање на наставниот процес согласно потребите на ученикот со телесен инвалидитет:
  - одредување на просториите во кои ќе се следи наставата во зависност од можноста за мобилност на ученикот со телесен инвалидитет;
  - одредување на помошници, негови соученици што ќе му даваат постојана поддршка согласно неговите потреби, кои циклично ќе се менуваат на една недела.
2. Изготвување на индивидуален образовен план.
3. Наставникот и стручните соработници го следат однесувањето на ученикот и неговото напредок во учењето.
4. Стручните соработници по потреба го упатуваат ученикот, заедно со родителот, во соодветна стручна институција.
5. Наставникот и стручните соработници му даваат постојана поддршка на ученикот за негов успешен напредок.
6. Наставникот и стручните соработници се во постојана соработка и комуникација, а во тоа е вклучен и ученикот со телесен инвалидитет, како и родителот на ученикот.

Прилог 4/6. ПРЕПОРАКА ЗА МЕЃУВРСНИЧКА ПОДДРШКА

ПРЕПОРАКА ЗА МЕЃУВРСНИЧКА ПОДДРШКА

Име и презиме на наставникот: _____

Датум: _____

Следните ученици ги препорачувам за давање меѓуврсничка поддршка:

Име и презиме на ученикот	Одд.	Причини за изборот	Тип на поддршка	Временски рок	Ученик примател на поддршката

Прилог 4/7. ГРИЖА ЗА УЧЕНИЦИТЕ СО ЗДРАВСТВЕНИ ПРОБЛЕМИ

ПРОЦЕДУРА ЗА ГРИЖА ЗА УЧЕНИЦИТЕ СО ПРОБЛЕМИ СО ЗДРАВЈЕТО, ХРОНИЧНИ ЗАБОЛУВАЊА ИЛИ ПОТЕШКИ ПОВРЕДИ

1. Родителот е должен да го извести училиштето за здравствената состојба на своето дете, доколку таа е нарушена, како и за видот на болеста и аспектите на кои треба да се внимава во училиштето.
2. Во услови кога ученикот ќе се пожали на здравствени проблеми или повреда за време на наставата, се реагира веднаш на следниот начин:
  - Се известува одделенскиот раководител или стручната служба.
  - Се контактира со родителот и се известува за проблемот.
  - Ученикот не се пушта да си оди сам дома сè додека не се добие дозвола од родителот – пожелно е родителот да дојде и да си го земе детето. Доколку тоа не е можно, училиштето треба да биде сигурно дека има некој дома што ќе го прифати. Доколку се работи за поспецифичен случај, се одредува наставник што ќе го испрати до дома.
  - Во училиштето се реагира при повреда што може да се санира локално, при што се користат содржините од кутиите за прва помош.
  - На учениците не смеат да им се даваат лекаства што се земаат орално, поради можноста детето да е алергично на одреден лек.
  - При итни случаи ученикот се носи во најблиската амбуланта каде што ќе му биде дадена лекарска помош и истовремено треба да се информира родителот за тоа како е постапено.
3. Откако ученикот ќе биде згрижен и ќе му биде дадена помош, одделенскиот раководител се информира и ја следи неговата здравствена состојба, со цел во текот на наставата да се внимава на критични аспекти (на пр. ослободување од физички напор, запазување на определени хигиенски услови, контрола на исхраната итн.).
4. При случаи на хронични заболувања или потешки повреди:
  - Училиштето е должно да ги следи насоките што ги дал родителот врз основа на препораки на лекар и е должно редовно да го известува родителот за промените што се случуваат и биле забележани.
  - Доколку ученикот подолго време отсутува од настава, училиштето е должно да му обезбеди ресурси за учење во домашни услови, односно да организира домашно учење.
  - Домашното учење опфаќа:
    - организирање на начинот на кој материјалите од наставникот ќе бидат доставувани до ученикот и обратно;
    - помош од страна на наставниците во поглед на давање насоки на ученикот и на неговите родители во врска со совладувањето на наставните содржини, во врска со користењето на наставните материјали, изработката на домашните задачи и за сето она што било работено во училиштето во тековниот ден;
    - организирање на тековно следење на постигнувањата (наставни листови, работни задачи, писмени работи) и давање на писмена повратна информација;
    - водење портфолио за ученикот во кое ќе се гледа како течел процесот на поучување и следење на постигнувањата;
    - наставникот, доколку смета дека е потребно, може да го посети ученикот во неговиот дом и да му даде дополнителна помош во учењето.
  - Родителот треба да ја земе потребната документација од лекар, со која се потврдува дека ученикот има потреба од подолго отсуство од настава, и да ја достави во училиштето. Оваа документација е од доверлив карактер и се чува кај стручните соработници на училиштето.

Прилог 4/8. ГРИЖА ЗА УЧЕНИЦИТЕ СО ЗДРАВСТВЕНИ ПРОБЛЕМИ

ГРИЖА ЗА УЧЕНИЦИТЕ СО ЗДРАВСТВЕНИ ПРОБЛЕМИ

Име и презиме на ученикот:
Планирани активности:
<i>Се планираат содржини за ранлива група ученици за кои препорака дава одделенскиот раководител, советот на одделенските наставници, советот на предметните наставници, стручната служба, во соработка со родителите.</i>
Преземени активности:
Јасно дефинирана содржина:
Извештај:
Учесници:
Одговорен наставник: _____ Датум: _____

Прилог 4/9. ГРИЖА ЗА УЧЕНИЦИТЕ ОД СОЦИЈАЛНО ЗАГРОЗЕНИТЕ СЕМЕЈСТВА

ПРОГРАМА ЗА ГРИЖА НА УЧЕНИЦИТЕ ОД СОЦИЈАЛНО ЗАГРОЗЕНИ СЕМЕЈСТВА

Собирни акции/ настани/случувања/ хепенинзи/други интерни активности	Јасно дефинирана содржина, цел и намена и одобрено барање за реализација	Датум на одржување	Одговорни лица	Извештај

Прилог 4/10. ПРЕГЛЕД НА РАНЛИВИ ГРУПИ НА УЧЕНИЦИ

ГРУПИ НА РАНЛИВИ УЧЕНИЦИ							
Може да се означат и повеќе перспективи	Здравствена перспектива барирери во учењето од здравствени причини (хронични болести и долготрајни, но конечни болести)	Развојна перспектива барирери во учењето поврзани со развојот на ученикот (емоционален, интелектуален)	Перспектива на односи и врски барирери во учењето поврзани со комуникацијата	Перспектива на наставна програма барирери настанати од големи пропусти во претходните знаења	Јазично-културолошка перспектива барирери како последица на друг говорен јазик и култура	Економска перспектива барирери како последица на исклучително тешка економска ситуација	Семејна перспектива барирери од дисфункционални семејства; насилство; зависности; самохрани родители
Ученик:	Краток опис за означените полиња:						
1.							
2.							
3.							
4.							
5.							
Вкупно:							

Прилог 4/11. ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА НАДАРЕНИ И ТАЛЕНТИРАНИ УЧЕНИЦИ

КАРАКТЕРИСТИКИ НА НАДАРЕН И ТАЛЕНТИРАН УЧЕНИК

Име и презиме на ученикот: _____, одд.: _____

Проценил: _____, датум: _____

		Никогаш	Понекогаш	Често	Секогаш
Карактеристики на учењето					
1.	Поседува знаења и умевање по различни области.				
2.	Поседува необично богат речник.				
3.	Има одлична перцепција.				
4.	Ги разбира сложените предмети и појави.				
5.	Одвојува битно од небитно.				
6.	Брзо ги согледува фактите и лесно ги сфаќа основните принципи.				
7.	Не избегнува тешки и комплицирани задачи.				
8.	Поседува вештини за критичко мислење и самокритичност.				
Карактеристики во творештвото					
9.	Постојано поставува прашања за различни нешта.				
10.	Не ги прифаќа критиките без аналитичка проверка.				
11.	Создава голем број идеи и решенија за поставените проблеми.				
12.	Прифаќа ризици и потфати за решавање на проблеми.				
13.	Често нуди оригинални решенија на стандардни проблеми.				
14.	Не е конформист и не се плаши да биде различен од другите.				
15.	Покажува смисла за хумор и сатира.				

Мотивациони карактеристики					
16.	Нема потреба од надворешна мотивација.				
17.	Се интересира за прашања за кои се интересираат возрасните.				
18.	Себеси си поставува високи развојни цели и се стреми кон совршенство.				
19.	Целосно им се посветува на преферираните задачи.				
20.	Не е задоволен со рутинските преферираните задачи.				
21.	Не е задоволен со рутински неинвентивни задачи и работи.				
22.	Сака да работи без помош од возрасните.				
23.	Во своите изјави е непопустлив, одлучен истраен.				
Социјални карактеристики					
24.	Добро соработува со околината.				
25.	Презема должности и одговорности.				
26.	Се приспособува на нови услови и социјални ситуации.				
27.	Поборник е за демократски и рамноправни односи.				
28.	Самосвесен е, има доверба во себе и тоа јавно го кажува.				
29.	Може да се соживее со проблемите на другите и затоа е отворен за решавање проблеми.				
30.	Сигурен е во работи што бараат планирање и организирање.				

Прилог 4/12. ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА НАДАРЕНИ И ТАЛЕНТИРАНИ УЧЕНИЦИ

**ПРЕПОЗНАВАЊЕ НА НАДАРЕНИ И ТАЛЕНТИРАНИ УЧЕНИЦИ
НА ПОЧЕТНА УЧИЛИШНА ВОЗРАСТ**
(чек-листа)

Име и презиме на ученикот: _____, одд.: _____

Проценил: _____, датум: _____

Надворешно однесување	
	Покажува љубопитност.
	Покажува исклучително добро помнење.
	Ги разбира броевите и исклучително добро манипулира со нив.
	Рано почнува да чита.
	Поседува добар речник и лесно вербално се изразува.
Квалитативни функции	
	Брзо усвојува нови и необични поими.
	Самостојно се стекнува со нови знаења и способност.
	Поставува прашања што имаат смисла и што честопати се неочекувани од опкружувањето.
	Дава образложени одговори на прашања што му се поставуваат.
	Успешно решава елементарни загатки, логички шеми и сл.
	Го менува планот на работа според потребите.
	Ги организира информациите.
Специфични карактеристики	
	Покажува креативност.
	Манифестира смисла за хумор.
	Има голема концентрација и упорност во работењето.

Прилог 4/13. ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА НАДАРЕНИ И ТАЛЕНТИРАНИ УЧЕНИЦИ

**ПРЕПОЗНАВАЊЕ НА НАДАРЕНИ И ТАЛЕНТИРАНИ УЧЕНИЦИ
ВО УЧИЛИШНА ВОЗРАСТ
(чек-листа)**

Име и презиме на ученикот: _____, Одд.: _____

Проценил: _____, датум: _____

Интелектуално функционирање	
	Ги согледува фактите и лесно ги разбира основните принципи.
	Добро ги согледува и ги разбира сложените предмети и појави.
	Критички размислува и е склон кон позитивна самокритика.
Надворешно однесување	
	Со леснотија усвојува нови знаења и умеања и стекнува нови способности, учи.
	Поседува богат и сложен речник и лесно вербално се изразува.
	Има големо знаење од различни области.
	Самостојно учи од разни извори, при што чита сериозни текстови.
Карактеристики на мотивацијата	
	Поседува силна мотивација за постигнување успех во подрачјето за кое покажува посебен интерес.
	Покажува одлучност за покажување успех.
	Има висок критериум за успешност.
Специфични интереси	
	Посебно се интересира за сродните подрачја што се предмет на негов приоритетен интерес.
	Покажува посебен интерес за одредено подрачје.
Квалитативни разлики во функционирањето	
	Покажува спонтана, вешта, брза и коректна употреба на метакогнитивни компоненти.
	Применува сложени стратегии во решавање на проблеми.
	Поседува способност да го согледа битното и новото во односите помеѓу предметите и појавите.
	Формира точна и јасна слика за материјата што е предмет на разработка.

Прилог 4/14. ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА НАДАРЕНИ И ТАЛЕНТИРАНИ УЧЕНИЦИ

КАРАКТЕРИСТИКИ НА УЧЕНИКОТ

(Прашалник за родители)

Име и презиме на детето: _____

Родител: _____, датум: _____

Легенда: 0 – просечно, 1 – високо, 2 – исклучително.

Карактеристика		Скала на проценка		
		0	1	2
1.	Концентрација: Има способност да се концентрира, не е расеано.			
2.	Знаења и вештини: Има широко знаење за базичните вештини и информации, високо ниво на разбирање.			
3.	Постојаност: Има способност да работи на тешки задачи, сака натпревар, не се деконцентрира лесно.			
4.	Интелектуална љубопитност: Се интересира за да разбере и да ја задоволи љубопитноста, прашува за нештата што се вообичаени или невообичаени, себеси си поставува прашања.			
5.	Прифаќање на предизвик: Ужива во предизвикот од тешки проблеми, задачи и материјали.			
6.	Перцептивност: Внимателен е, перципира, опсервира повеќе во споредба со врсниците, свесен е за многу дразби.			
7.	Вербална способност: Показува особена способност за јазик, употребува зборови лесно и течно, има богат речник.			
8.	Флуентност на идеи: Создава голем број продукти и идеи, често многу брзо.			
9.	Оригиналност: Им пристапува на идеите и проблемите од повеќе перспективи, наоѓа алтернативни начини за решавање.			
10.	Размислување: Логично размислува, генерализира или употребува тоа што го разбрал во нови ситуации, поимите ги употребува пошироко.			
11.	Независност во мислењето: Повеќе ја следи сопствената организација на идеи отколку структурирањето од другите.			
12.	Независност и работни навики: Бара минимално насочување и внимание од возрасните.			
13.	Независност во дејствување: Може да планира и да организира активности и да ја насочува активноста.			
14.	Естетска вредност: Ужива и реагира во убавото во уметноста и во природата.			
15.	Може да наведува причини што можат да бидат елаборации за тоа зошто не се прават нештата на вообичаен начин.			
16.	Ужива во учењето.			

Прилог 4/15. ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА НАДАРЕНИ И ТАЛЕНТИРАНИ УЧЕНИЦИ

ПРАШАЛНИК ЗА РОДИТЕЛИ

Име на детето: _____

Родител: _____

Легенда: 0 – ретко, 1 – понекогаш, 2 – често, 3 – речиси секогаш.

Однесување		Скала на проценка			
		0	1	2	3
1.	Започнува и води „паметни разговори“ со постари деца и повозрасни лица.				
2.	Има префинето забележување и помнење на деталите на предметите и појавите што ги набљудува.				
3.	Може да прераскаже делови од приказна, песна или игра што ја видело на ТВ или ја слушнало од воспитувачот, со точен редослед, без поттикување.				
4.	Вербално може да состави куса приказна, песна или писмо.				
5.	На приказната или песната им додава детали што само ги измислило.				
6.	Поставува прашања на кои е тешко да се одговори со едноставни објаснувања: за сексот, за правдата, за Бог, за вредностите, за смртта, итн.				
7.	Сака самостојно да учи (букви, читање) и за тоа му е потребна моногу мала помош од возрасниот.				
8.	Ги средува играчките и другите предмети, така што во групата ги става предметите што „одат заедно“ (ги класифицира според некој критериум).				
9.	Во дискусиите ја користи логиката, ги поврзува причините и последиците, користи зборови, како: затоа, бидејќи.				
10.	Може да се концентрира на задача или на активност.				
11.	Ужива да разговара за тоа како функционираат машините.				

Однесување		Скала на проценка			
		0	1	2	3
12.	Има богат и жив речник.				
13.	Ги изразува сопствените чувства, дури и кога другите не се согласуваат.				
14.	Интензивно чувствува одделни настани.				
15.	Своеглаво е, упорно во своите уверувања.				
16.	Одделни активност или проблем толку го преокупираат што тешко се префрлува на други активности.				
17.	Многу е љубопитно. Често прашува: Кој? Што? Кога? Каде? Зошто?				
18.	Испитува како работат апаратите, како функционираат предметите.				
19.	Интензивно дискутира за тоа што е така или не е така, за доброто или злото, за вината и праведноста.				
20.	Искажува смисла за хумор. Смета дека некој работи се смешни, дури и кога на повеќето деца не им се.				
21.	Успешно, со пантомима, ги имитира луѓето и животните.				
22.	Искажува нетрпеливост во рутинските обврски и работи како што е средувањето на работите, играчките и слично.				
23.	Некои работи ги извршува поинаку од другите деца.				
24.	Смислува, креира сопствени игри.				
25.	Во играта замислува играчки и соиграчи.				
26.	Способно е да наведе голем број идеи или решенија за проблемот.				
27.	Покажува интелектуална резигнираност, имиграција, мисловно експериментирање во стилот: „Се прашувам што би се случило кога...?“				

Прилог 4/16. ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА НАДАРЕНИ И ТАЛЕНТИРАНИ УЧЕНИЦИ

СКАЛА ПРОНАД

Упатство за наставникот

Скалата ПРОНАД е составена за да ви помогне во проценувањето на *интелектуалната надареност* на конкретен ученик. Одделен ученик не мора во сите особини да биде над просекот од своите врсници, па поради тоа секоја особина оценувајте ја независно од другите особини.

Претпоставка за добра процена е добро познавање на „однесувањето“ на ученикот во различни ситуации, како училишни така и вонучилишни. Затоа, ако не сте сигурни, претходно соберете соодветни дополнителни информации.

Внимавајте, општиот впечаток што го имате за ученикот да не ве наведе некритички да ги давате поединечните оценки.

Водете сметка и за општото интелектуално ниво на одделението во кое се наоѓа оценуваниот ученик, бидејќи на пример, личност и со релативно посиромашни способности може значително да се истакнува во одделение во кое учениците се со понизок интелектуален потенцијал, како што и ученик со навистина висока способност може да остане незабележан во одделение со ученици што во тој поглед се исклучително позитивно селектирани.

Одделени ученици, од различни причини, не мора секогаш да имаат и најдобри училишни оценки, понекогаш се недоволно емоционално и социјално прилагодени, понекогаш изразуваат необично однесување, можат да бидат осамени, незаинтересирани за некој училиштен предмет и слично, а сето тоа може да ги прикрие нивните вистински високоинтелектуални способности.

Скалата ПРОНАД има четири степени (оцени) што означуваат:

1. *Никогаш* или занемарливо ретко (наведениот облик на однесување не е карактеристичен за определен ученик или се јавува само во некои рудиментирани рамки).
2. *Повремено*, незначајно (наведениот облик на однесување се јавува кај одреден ученик, но со мал интензитет).
3. *Често*, значајно (наведениот облик на однесување е чест и интензивен кај определен ученик).
4. *Секогаш*, многу изразено (наведениот облик на однесување е типичен начин на однесување на определен ученик со максимален интензитет).
5. Во приложената скала во рубриката оцена, покрај соодветната индикативна особина на однесувањето на ученикот, ставете знак ✓ во колоната под избраната бројчена оцена!

На крајот од скалата се наоѓа простор со ознака ЗАБЕЛЕШКА, во кој можете да ги коментирате или да дадете образложение за определен број оценки, односно евентуално да се дополнат некои карактеристики на ученикот што не се опфатени со оваа скала, а сметате дека се важни.

Име и презиме на ученикот: _____, Одд.: _____

Проценил: _____, датум: _____

ИНДИКАТИВНИ ОСОБИНИ НА ОДНЕСУВАЊЕТО		Скала на проценка			
		1	2	3	4
1.	Ученикот покажува голема љубопитност за различни работи и појави околу себе. Секогаш поставува прашања за сè и сешто, а покрај добиените одговори бара дополнителни информации. Најчест збор му е „зошто“?				
2.	Ученикот има неверојатно развиен речник за својата возраст. Говорот му се карактеризира со прецизен стил, богатство на изрази, елаборација и течност.				
3.	Ученикот чита многу од областите што го интересираат. Претпочита книги за возрасни. Особено го интересираат енциклопедии, лексикони, атласи, хроники, антологии, годишници, прирачници и стручна литература.				
4.	Ученикот многу лесно согледува и открива проблеми и таму каде што не се лесно видливи. Секоја неуррамнотежена ситуација ја набљудува повеќедимензионално и брзо ги открива причините за таа неуррамнотеженост.				
5.	Ученикот пронаоѓа неконвенционални решенија за проблемот. Во тие решенија се видливи неговата досетливост, оригиналност и богата фантазија.				
6.	Ученикот за решавање на проблемите пронаоѓа најадекватни и најекономични постапки. При тоа покажува способност од дадени премисли да донесува строго логички заклучоци.				
7.	Ученикот е остроумен и внимателен набљудувач во споредба со другите. Гледа и восприема повеќе од прочитаната книга, гледаниот филм, реализираната екскурзија, посетениот музеј и слично.				

ИНДИКАТИВНИ ОСОБИНИ НА ОДНЕСУВАЊЕТО		Скала на проценка			
		1	2	3	4
8.	Ученикот манифестира исклучителна способност за сфаќање на механичкиот принцип, способности за резонирање во математичко-технички проблем. Изработува според нацрти или според сопствени конструкции технички направи и апарати.				
9.	Во работата ученикот е самостоен и самоуверен. Целосно се концентрира на избраната задача, во работата е енергичен, свеж и иницијативен. Среќен е кога се занимава со интелектуални активности.				
10.	Ученикот покажува голем интерес за училиштето. Усвоил голем број информации од општо образование и култура. Учествува на смотри и натпревари каде што постигнува водечка позиција на ранг-листата на натпреварувачи.				
11.	Ученикот има изразита смисла за хумор. Духовито ги поврзува настаните, чија врска не е очигледна. Со досетки и шеги предизвикува ведро расположение.				
12.	Ученикот е насочен кон истражувачка активност. Собира документациски материјал, прави збирки и албуми. Експериментира. Активен е во работата на научни групи и клубови.				
Забелешка:					

Прилог 4/17. ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА НАДАРЕНИ И ТАЛЕНТИРАНИ УЧЕНИЦИ

ИДЕНТИФИКАЦИЈА ЗА ЛОГИЧКО-МАТЕМАТИЧКА НАДАРЕНОСТ/ТАЛЕНТ

Име и презиме на ученикот: _____, Одд.: _____

Проценил: _____, датум: _____

ЗНАЦИ ЗА ЛОГИЧКО-МАТЕМАТИЧКА НАДАРЕНОСТ ВО ДЕТСКАТА ВОЗРАСТ					
Индикативни особини на однесување		Никогаш	Повремено	Често	Секогаш
1.	Детето покажува интерес за броење на предмети.				
2.	Детето покажува интерес за мерење на предмети.				
3.	Детето покажува интерес за групирање по големина.				
4.	Детето лесно манипулира со операции.				
5.	Детето покажува интерес и разбирање за поими поврзани со времето (саат, календар) или пари.				
6.	Детето покажува разбирање и помнење на математички симболи (+, -, :).				
7.	Детето покажува интерес или особена вештина во класифицирање на предмети.				
8.	Детето може долготрајно да го насочи својот интерес кон природните појави и техниката.				
9.	Детето покажува интерес и разбирање за причините и последиците (на растенијата им треба вода, водата во зима замрзнува).				
10.	Детето внимателно ги набљудува настаните.				
11.	Детето со големо внимание ги истражува предметите.				
Забелешка:					

Прилог 4/18. ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА НАДАРЕНИ И ТАЛЕНТИРАНИ УЧЕНИЦИ

ИДЕНТИФИКАЦИЈА ЗА МУЗИЧКА НАДАРЕНОСТ

Име и презиме на ученикот: _____, Одд.: _____

Проценил: _____, датум: _____

ЗНАЦИ ЗА МУЗИЧКА НАДАРЕНОСТ КАЈ ДЕЦАТА				
Индикативни особини на однесување	Никогаш	Повремено	Често	Секогаш
1. Детето покажува интерес за звуците во средината.				
2. Детето се смирува со помош на пријатни звуци или музика.				
3. Детето внимателно ја слуша музиката.				
4. Детето со задоволство учествува во музичките активности.				
5. Детето бара услови за слушање и создавање на музика.				
6. Детето манифестира знаци на задоволство, радост и други позитивни емоции додека слуша музика.				
7. Детето со движења реагира на ритмот и промена на темпото.				
8. Детето покажува тенденција нештата да ги опишува со помош на звуци и мелодии.				
9. Детето ги учи мелодиите додека извршува активности што не се поврзани со музиката.				
10. Детето при оркестарска изведба истовремено ги препознава звуците на различните инструменти.				
11. Детето лесно помни и репродуцира цела мелодија или нејзини делови.				
12. Детето многу лесно и точно ги репродуцира тоновите.				
Забелешка:				

Прилог 4/19. ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА НАДАРЕНИ И ТАЛЕНТИРАНИ УЧЕНИЦИ

ИДЕНТИФИКАЦИЈА ЗА ЛИКОВНА НАДАРЕНОСТ

Име и презиме на ученикот: _____, Одд.: _____

Проценил: _____, датум: _____

ЗНАЦИ ЗА ЛИКОВНА НАДАРЕНОСТ КАЈ ДЕЦАТА					
Индикативни особини на однесување		Никогаш	Повремено	Често	Секогаш
1.	Детето со внимание набљудува репродукции, слики и други уметнички дела.				
2.	Детето покажува интерес за собирање репродукции или друг ликовен материјал.				
3.	Детето чита и анализира книги од областа на уметноста.				
4.	Детето покажува интерес за ликовните карактеристики на предметите (форма, боја и слично).				
5.	Детето прави забелешки за своите ликовни идеи (прави скици, пишува коментари и слично).				
6.	Детето покажува особена способност за забележување детали што други деца воопшто не ги забележуваат.				
7.	Детето покажува изразита способност за помнење на визуелни детали и структури.				
8.	Детето манифестира голем број идеи и има чувство за имагинација.				
9.	Детето поседува технички способности за ликовно изразување.				
10.	Детето има смисла за организирање на предметите во композиција.				
11.	Детето има чувство за можностите и ограничувањата на ликовните средства (моливот, боите, глината итн.).				

12.	Детето покажува способност за користење на различни ликовни средства и лесно преминување од едно на друго ликовно средство.				
13.	Детето има високи критериуми во текот на работата.				
14.	Детето покажува способност за самостојно истражување на формите, боите и слично.				
15.	Детето со леснотија пристапува кон решавање на потешки ликовни задачи и ги надминува тешкотиите на кои наидува.				
16.	Детето е самокритично, т.е. покажува способност за квалитетно самооценување на своите ликовни творби.				
17.	Детето има способност самостојно да задава ликовна задача и да ја реализира.				
18.	Детето има способност за релна проценка на постигнатото и има план за натамошно ангажирање.				
19.	Детето покажува иницијатива при колективно ликовно работење.				
20.	Детето од најрана возраст своето слободно време го користи за ликовна работа.				
Забелешка:					

Прилог 4/20. СЛЕДЕЊЕ НА КРЕАТИВНОСТА И ИНОВАТИВНОСТА

СЛЕДЕЊЕ НА РАЗВОЈОТ НА КРЕАТИВНОСТА И ИНОВАТИВНОСТА

Име и презиме на ученикот: _____, Одд.: _____

Наставник: _____, учебна година: _____

Со знакот x обележете во кој степен се јавува опишаното однесување,
1 – најмалку, 4 – најмногу,

Тврдења	Динамика (прво полугодие, по месеци)															
	IX				X				XI				XII			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1. Генерира нови идеи и можности со цел да се одговори на конкретна ситуација или проблем од реалниот живот.																
2. Генерира голем број разновидни идеи (флуентност и флексибилност), ги одбира најнеобичните (оргиналните) и ги оценува од аспект на можноста за натамошно развивање.																
3. Експериментира и креира невообичаени или уникатни идеи, прашања, изработки или продукти.																
4. Ги претвора идеите или решенијата во сосема нови форми.																
5. Активно бара и следи нови, неистражени и потенцијално ризични правци или пристапи на проблеми од реалниот живот.																
6. Користи физички и дигитални модели и симулации за претворање на идеите во конкретни решенија.																
7. Истражува начини за примена на иновативните решенија во пракса.																

Прилог 4/21. РАЗВОЈ НА ИНТЕЛЕКТУАЛНИ И СОЦИЈАЛНИ СПОСОБНОСТИ

СЛЕДЕЊЕ НА РАЗВОЈОТ НА СОЦИЈАЛНИТЕ И ИНТЕЛЕКТУАЛНИТЕ СПОСОБНОСТИ

Име и презиме на ученикот: _____ одд.: _____

Наставник: _____, учебна година: _____

Тврдења	Динамика (прво полугодие, по месеци)															
	IX				X				XI				XII			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1. Показува разбирање и почитување за чувствата и убедувањата на другите.																
2. Показува толеранција и флексибилност во интерперсонални и групни интеракции.																
3. Го дефинира сопствениот личен културен идентитет.																
4. Показува свесност и разбирање за различните култури, животни стилови, ставови и способности.																
5. Ги разбира последиците од негативното однесување (на пр. предрасуди, апатија, агресија и сл.).																
7. Ги истражува начините на кои граѓаните можат да учествуваат во социјалното живеење како млади и како возрасни.																

Прилог 4/22. СЛЕДЕЊЕ НА КОРИСТЕЊЕТО НА ТЕХНОЛОГИЈАТА

СЛЕДЕЊЕ НА ПРИМЕНАТА НА ИНФОРМАТИЧКО-КОМУНИКАЦИСКИТЕ И ДРУГИТЕ ТЕХНОЛОГИИ

Име и презиме на ученикот: _____, одд.: _____

Наставник: _____, учебна година: _____

Тврдења	Динамика (прво полугодие, по месеци)															
	IX				X				XI				XII			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1. Ги разбира различните намени на технологијата во животот и деловното работење.																
2. Ја користи технологијата при решавањето на проблеми и во процесот на одлучување.																
3. Ја користи технологијата како алатка за комуникација, креативно изразување и креирање на апликативни решенија.																
4. Користи и применува компјутерски софтвер (ворд, ексел, графикони....).																
5. Користи технологија за пребарување информации на локални и пошироки мрежи, интернет-каталози и бази на податоци.																
6. Користи е-пошта, интернет и други медиуми за комуникација и вмрежување со другите.																
7. Има познавања како идеите од математиката и науката се користат и се применуваат во инженерството и другите технолошки науки.																
8. Ги разбира последиците од намерна злоупотреба на информатичката технологија.																

Прилог 4/23. СЛЕДЕЊЕ НА КОМУНИКАЦИСКИТЕ ВЕШТИНИ

СЛЕДЕЊЕ НА РАЗВОЈОТ НА ВЕШТИНИТЕ ЗА КОМУНИКАЦИЈА

Име и презиме на ученикот: _____, Одд.: _____

Наставник: _____, учебна година: _____

Тврдења	Динамика															
	(прво полугодие, по месеци)															
	IX				X				XI				XII			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1. Составува и јасно изразува информации, идеи и мислења во вербални и невербални интеракции.																
2. Организира и напишено изразува идеи, информации и мислења, притоа користејќи точен јазик и соодветни текстуални форми.																
3. Разбира и толкува пишани и усни текстови.																
4. Активно слуша, ги почитува туѓите мислења и поставува соодветни прашања за појаснување.																
5. Користи стандардни референтни материјали за информирање (на пр. речници, каталози, упатства за употреба).																
6. Чита и толкува податоци содржани во симболи, слики, графикони, табели.																
7. Јасно презентира идеи и сознанија, поттикнува прашања и ја анимира публиката.																
8. Активно учествува во дискусии и презентира аргументи со цел да се поткрепи спротивставена страна на некоја теза.																

Прилог 4/24. СЛЕДЕЊЕ НА РАЗВОЈОТ НА КРИТИЧКОТО МИСЛЕЊЕ

**СЛЕДЕЊЕ НА РАЗВОЈОТ НА СПОСОБНОСТА ЗА
КРИТИЧКО РАЗМИСЛУВАЊЕ И РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМИ**

Име и презиме на ученикот: _____, Одд.: _____

Наставник: _____, учебна година: _____

Тврдења	Динамика (прво полугодие, по месеци)															
	IX				X				XI				XII			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1. Поставува битни прашања, ги пронаоѓа проблемите за истражување и ги формулира на јасен и прецизен начин.																
2. Прибира релевантни податоци и информации, успешно ги анализира и ги интерпретира за да може да донесе соодветни решенија и/или одлуки.																
3. Ги применува сознанијата и искуството стекнати при решавање на слични проблеми во минатото.																
4. Размислува и истражува за можните решенија, при тоа проценувајќи ги претпоставките, импликациите и практичните последици.																
5. Развива логички заклучоци, аргументи и решенија, користејќи соодветни критериуми и стандарди.																
6. Комуницира успешно со другите во одредување на можни решенија и носење на одлуки за да реши сложени барања??																
7. Прави критички осврт на добиените резултати и размислува за начините како да ги подобри во наредна работа.																

Прилог 4/25. СЛЕДЕЊЕ НА РАЗВОЈОТ НА ФЛЕКСИБИЛНОСТА

**СЛЕДЕЊЕ НА РАЗВОЈОТ НА
ФЛЕКСИБИЛНОСТА И ПРИЛАГОДЛИВОСТА**

Име и презиме на ученикот: _____, одд.: _____

Наставник: _____, учебна година: _____

Тврдења	Динамика (прво полугодие, по месеци)															
	IX				X				XI				XII			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1. Позитивно реагира на пофалби, опомени и критики.																
2. Се приспособува на различни улоги (ученик, презентер, лидер на тим, член на тим и сл.).																
3. Прифаќа нови правила и процедури.																
4. Разгледува, изнаоѓа и опишува подобри начини за справување со некоја работа.																
5. Показува истрајност при извршувањето на некоја задача сè до постигнување на целта.																
6. Позитивно реагира на пофалби, опомени и критики.																

Прилог 4/26. СЛЕДЕЊЕ НА РАЗВОЈОТ НА СПОСОБНОСТА ЗА ТИМСКА РАБОТА

СЛЕДЕЊЕ НА РАЗВОЈОТ НА СПОСОБНОСТА ЗА ТИМСКА РАБОТА

Име и презиме на ученикот: _____, одд.: _____

Наставник: _____, учебна година: _____

Тврдења	Динамика (прво полугодие, по месеци)															
	IX				X				XI				XII			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1. Активно ги слуша и ги почитува идеите и ставовите на другите членови на тимот.																
2. Придонесува кон откривање на заедничките цели на тимот и нив ги поставува како приоритетни во однос на сопствените интереси.																
3. Показува флексибилност да прифати различни улоги во тимот и да ги координира своите задачи со другите членови на тимот.																
4. Усвојува отворен и транспарентен начин на комуникација при размена/ споделување на податоци, информации и знаења во тимот.																
5. Придонесува за организација на работата и временско распоредување на активностите во функција на постигнување на заедничките цели.																
6. Придонесува за превенција/ разрешување на конфликтите во тимот преку отворена комуникација и компромис.																

Прилог 4/27. СЛЕДЕЊЕ НА РАЗВОЈОТ НА СПОСОБНОСТИТЕ ЗА ПЛАНИРАЊЕ

**СЛЕДЕЊЕ НА РАЗВОЈОТ НА СПОСОБНОСТИТЕ ЗА
ПЛАНИРАЊЕ И ОРГАНИЗИРАЊЕ**

Име и презиме на ученикот: _____, Одд.: _____

Наставник: _____, учебна година: _____

Тврдења	Динамика (прво полугодие, по месеци)															
	IX				X				XI				XII			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1. Поставува јасни и реални цели.																
2. Усвојува сопствени приоритети и дефинира задачи.																
3. План за реализирање на специфична задача.																
4. Открива и користи различни средства/начини за комплетирање на задача.																
5. Селектира и користи ресурси што му се потребни за исполнување на специфична задача.																
6. Документира информации на корисен и соодветен начин.																
7. Демонстрира знаење и вештини во организација на помали настани.																

Прилог 4/28. СЛЕДЕЊЕ НА РАЗВОЈОТ НА ЛИДЕРСКИТЕ ВЕШТИНИ

СЛЕДЕЊЕ НА РАЗВОЈОТ НА СПОСОБНОСТА И ВЕШТИНИТЕ ЗА ЛИДЕРСТВО

Име и презиме на ученикот: _____, Одд.: _____

Наставник: _____, учебна година: _____

Тврдења	Динамика (прво полугодие, по месеци)															
	IX				X				XI				XII			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1. Поттикнува соработка помеѓу членовите на тимот.																
2. Донесува добро информирани и ефективни одлуки.																
3. Ги инспирира другите преку личен пример и несебичност.																
4. Се однесува одговорно со предлозите и интересите на другите.																
5. Определува цели и поставува приоритети.																
6. Прифаќа одговорност за направените грешки.																

Прилог 4/29. СЛЕДЕЊЕ НА РАБОТАТА НА УЧЕНИКОТ ПРИ РЕШАВАЊЕ НА ПРОБЛЕМИ

Име и презиме на ученикот:	Септември					Октомври					Ноември					Декември						
	Одговор/Скала на проценка		Одговор/Скала на проценка		Одговор/Скала на проценка		Одговор/Скала на проценка		Одговор/Скала на проценка		Одговор/Скала на проценка		Одговор/Скала на проценка		Одговор/Скала на проценка		Одговор/Скала на проценка		Одговор/Скала на проценка			
Тврдeња	Да	Не	1	2	3	4	5	Да	Не	1	2	3	4	5	Да	Не	1	2	3	4	5	
Го разбра проблемот.																						
Осмислува и бара патишта за решавање на проблемот.																						
Ја докажува рационалноста на една од варијантите за решавање на поставениот проблем.																						
Донесува заклучок и генерализации за новите стекнати знаења.																						
Ја воочува направената грешка и наоѓа други алтернативи во решавање на проблемот.																						
Усвојува пошироки генерализации.																						

Прилог 4/30. СЛЕДЕЊЕ НА УЧЕНИЦИТЕ СО ПОП

ДОСИЕ ЗА СЛЕДЕЊЕ НА УЧЕНИЦИТЕ СО ПОП

Име и презиме на ученикот: _____, одд.: _____, учебна година: _____

Наставен предмет	Индикатори	Македонски јазик	Математика	Природни науки	Општество	Ликовно образование	Музичко образование	ФЗО	Техничко образование	Изборен предмет			
											По тримесечја/квартали		
Тема: Усојување на материјалот по предмети		I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III
1. Го воочува битното.													
2. Ги поврзува фактите.													
3. Критички расудува.													
4. Самостојно репродуцира.													
5. Лесно апстрахира и воопштува.													
6. Вербално се изразува.													
7. Пројавува креативни способности.													
8. Ги минува рамките на програмата.													
9. Поврзува и заклучува со помош.													
10. Пасивно помни и репродуцира.													
11. Се збунува во нови ситуации.													
12. Тешко заклучува и воопштува.													
13. Учи со стереотипи (по пример).													
14. Успева само со помош на други.													

Наставен предмет	Индикатори	Македонски јазик	Математика	Природни науки	Општество	Ликовно образование	Музичко образование	ФЗО	Техничко образование	Изборен предмет											
											По тримесечја/квартали	I	II	III	I	II	III	I	II	III	
Тема:	Активност на час																				
1.	На сите часови е активен.																				
2.	На повеќето часови е активен.																				
3.	Само на некои часови е активен.																				
4.	Многу ретко е активен.																				

Наставен предмет	Индикатори	Македонски јазик	Математика	Природни науки	Општество	Ликовно образование	Музичко образование	ФЗО	Техничко образование	Изборен предмет											
											По тримесечја/квартали	I	II	III	I	II	III	I	II	III	
Тема:	Однос кон успехот																				
1.	Реално го проценува својот успех.																				
2.	Успехот го поттикнува.																				
3.	Заинтересиран е за својот успех.																				
4.	Обвинува други за својот неуспех.																				

Наставен предмет	Индикатори	Македонски јазик	Математика	Природни науки	Општество	Ликовно образование	Музичко образование	ФЗО	Техничко образование	Изборен предмет											
											По тримесечја/квартали										
Тема:		Однос кон учењето и работата по предмети	И	II	III	И	II	III	И	II	III	И	II	III	И	II	III	И	II	III	
1.	Самостоен.																				
2.	Свесен.																				
3.	Истраен.																				
4.	Педантен.																				
5.	Систематичен.																				
6.	Иницијативен.																				
7.	Повремено му треба поттик.																				
8.	Повремено му треба помош.																				
9.	Работи неизедначено.																				
10.	Без доволно истрајност.																				
11.	Без доволно иницијатива.																				
12.	Несамостоен.																				
13.	Треба редовно да се контролира.																				
14.	Неуреден.																				
15.	Работи само кога мора.																				

Наставен предмет		Индикатори	По тримесечја/квартали												Изборен предмет						
			Македонски јазик		Математика		Природни науки		Општество		Ликовно образование		Музичко образование			ФЗО		Техничко образование			
Тема:			I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	
1.	Однос кон соученик и други лица	Лесно воспоставува контакти.																			
2.		Тактичен.																			
3.		Компромисен.																			
4.		Дава иницијатива.																			
5.		Ги заштитува послабите.																			
6.		Им нуди помош на други.																			
7.		Резервиран – повлечен.																			
8.		Често ги менува другарите.																			
9.		Недоверлив кон други.																			
10.		Ги напаѓа слабите.																			
11.		Склон е на испади.																			
12.		Наметлив.																			
13.		Соработува во група.																			
14.		Не е заинтересиран за група.																			
15.		Пројавува одбивност кон група.																			
16.		Другарите го избираат за соработник.																			
17.		Го толерираат.																			
18.		Не го прифаќаат за соработник.																			

Наставен предмет		Индикатори	По тримесечја/квартали																		
			Македонски јазик		Математика		Природни науки		Општество		Ликовно образование		Музичко образование		ФЗО		Техничко образование		Изборен предмет		
Тема:	Афинитети што ги пројавува		I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	
1.	Теоретски (мисловно-апстрактни).																				
2.	Технички.																				
3.	Мануелни.																				
4.	Спортски.																				
5.	Општествени (социјални).																				
6.	Литературни.																				
7.	Ликовни.																				
8.	Музички.																				
9.	Драмски.																				

Прилог 4/31. СЛЕДЕЊЕ НА УЧЕНИЦИТЕ

УПАТСТВО ЗА ВОДЕЊЕ НА ЕВИДЕНТЕН ЛИСТ ЗА СЛЕДЕЊЕ НА РАЗВОЈОТ И ПОСТИГНУВАЊАТА НА УЧЕНИКОТ

Евидентниот лист за следење на развојот и постигнувањата на ученикот е документ во кој се запишуваат оценките за функционирањето и резултатите од постигнувањата на ученикот со посебни образовни потреби. Документот е наменет за инклузивниот тим (дефектологот, психологот, одделенскиот/класниот раководител) од основните училишта, како и за информирање на родителот/старателот за напредокот на ученикот и е составен дел од ученичкото досие.

Документот се фокусира на одделните аспекти поделени во неколку подрачја и е структуриран на начин кој на корисниците им дава информација за релевантните потреби и функционирањето на учениците со ПОП. Целта е да се добие јасна слика за актуелната состојба на ученикот и да помогне во откривањето на сегментите што можат да се подобрат кај ученикот, како и кои активности треба да се дел од планот на активности со ученикот. Главна придобивка е можноста за создавање на стандарди за работа и, секако, да се обезбеди еднаква можност за поучување на учениците што се со посебни образовни потреби.

За точно пополнување на евидентниот лист ги даваме следните стручни упатства:

1. Во евидентниот лист за следење на развојот и постигнувањата на ученикот на првата страница се запишуваат општи податоци: името на училиштето, место и општина; името и презимето на ученикот/ученичката; одделение и паралелка за основно училиште; учебна година; датум и место на раѓање и наод и мислење од надлежната комисија за проценка на специфичните потреби на децата со ПОП (доколку го има).
2. Во табелите за првите пет подрачја (организираност на психомоториката, гностичка организираност, говорно јазично подрачје, сензорно подрачје и однесување) постојат неколку алатки за следење, наведени во практикумот за работа на специјалниот едукатор и рехабилитатор, но може да се користат и други алатки, односно членовите на инклузивниот тим може сами да креираат или да ги надополнуваат постојните алатки. Во долниот дел под рубриците се запишува име и презиме на соодветниот испитувач. Секое прашање во листата може да се одговори во празното квадратче со запишување на бројот 1 (за недоволно ниво), 2 (за добро ниво) или 3 (за целосно ниво), во зависност од нивото на способност на ученикот на почетокот на учебната година, на првото полугодие и на крајот на учебната година.
3. Во табелите за психолошко и емоционално подрачје, во долниот дел под рубриците, се запишува име и презиме на соодветниот испитувач и секое прашање во листата може да се одговори во празното квадратче со запишување на знакот $\checkmark$ или X (ако одговорот е да) или квадратчето да остане празно (ако одговорот е не).
4. Во табелите за подрачје на животни вештини и учење, исто така секое прашање во листата може да се одговори во празното квадратче со запишување на бројот 1 (за недоволно ниво), 2 (за добро ниво) или 3 (за целосно ниво), во зависност од нивото на способност на ученикот на почетокот на учебната година, на првото полугодие и на крајот на учебната година. Во долниот дел под рубриците се запишува име и презиме на испитувачот (дефектолог, психолог, одделенски раководител или класен раководител).
5. Општата проценка на состојбата за секое подрачје поединечно се утврдува врз основа на добиените резултати.

Скала за проценка	
Добиен резултат	Ниво
до 50 %	недоволно ниво
од 50 до 90 %	добро ниво
над 90 %	целосно ниво

На пр. во првото подрачје за организираност на психомоториката има вкупно 5 способности што ги проценуваме. Доколку сите 5 одговори се означени со бројот 3, добиваме збир 15 (100 %) – целосно ниво. Ако збирот на одговорите е на пр. 11, тогаш $11 \times 100 : 15 = 73 \%$. Во овој случај, општата проценка на состојбата на организираност на психомоториката кај испитаникот е на добро ниво (да се заокружи бројот покрај соодветниот одговор).

Ваквиот начин на проценување овозможува утврдување на нивото на способност кај ученикот за соодветното подрачје, додека добиените резултати даваат насока за планирање на воспитно-образовната работа. Целта е да се утврди на кое ниво функционира ученикот.

ИНСТРУМЕНТ

_____

(Име на основното училиште)

_____

(Место)

_____

(Општина)

ЕВИДЕНТЕН ЛИСТ ЗА СЛЕДЕЊЕ НА РАЗВОЈОТ И ПОСТИГНУВАЊАТА НА УЧЕНИКОТ

_____

(Име и презиме на ученикот/ученичката)

Одделение _____, паралелка _____, учебна 20____/20____ година

Датум и место на раѓање: _____ во _____

Наод и мислење од надлежната комисија за проценка на функционирањето на децата со посебни образовни потреби

_____

_____

_____

I. ОРГАНИЗИРАНОСТ НА ПСИХОМОТОРИКАТА	Прво тримесечје	Прво полугодие	Крај на учебна година
1. Психомоторика на долните екстремитети	☐	☐	☐
2. Психомоторика на горните екстремитети	☐	☐	☐
3. Контрола на моториката на телото во целост	☐	☐	☐
4. Можност за одржување на рамнотежа на телото	☐	☐	☐
5. Координација на движења	☐	☐	☐
ОПШТА ПРОЦЕНКА НА СОСТОЈБАТА	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3 	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3 	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3

Име и презиме, дефектолог – испитувач: _____

II. ГНОСТИЧКА ОРГАНИЗИРАНОСТ	Почеток на учебна година	Прво полугодие	Крај на учебна година
1. Познавање на деловите на телото	☐	☐	☐
2. Познавање на латерализација на себе	☐	☐	☐
3. Познавање на латерализација на друг	☐	☐	☐
4. Доживување на телото во просторот	☐	☐	☐
5. Зачувување на односите во просторот и Претставениот простор	☐	☐	☐
6. Репродукција на модел	☐	☐	☐
7. Доживување и зачувување на време	☐	☐	☐
8. Снаоѓање во микропростор	☐	☐	☐
9. Снаоѓање во макропростор	☐	☐	☐
ОПШТА ПРОЦЕНКА НА СОСТОЈБАТА	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3 	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3 	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3

Име и презиме, дефектолог – испитувач: _____

III. ГОВОРНО ЈАЗИЧНО ПОДРАЧЈЕ	Почеток на учебна година	Прво полугодие	Крај на учебна година
1. Квалитет на гласот	☐	☐	☐
2. Ритам и темпо на говорот	☐	☐	☐
3. Артикулација и употреба на на гласовите	☐	☐	☐
4. Пасивен говор	☐	☐	☐
5. Активен говор	☐	☐	☐
6. Лексички способности	☐	☐	☐
7. Правописно ниво на ракопис – дисортографија	☐	☐	☐
8. Развиеност на семантичко ниво на говор	☐	☐	☐
9. Когнитивен и јазичен развој	☐	☐	☐
ОПШТА ПРОЦЕНКА НА СОСТОЈБАТА	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3 	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3 	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3

Име и презиме, дефектолог – испитувач: _____

IV. СЕНЗОРНО ПОДРАЧЈЕ	Почеток на учебна година	Прво полугодие	Крај на учебна година
1. Аудитивно процесуирање	☐	☐	☐
2. Вестибуларно процесуирање	☐	☐	☐
3. Тактилно процесуирање	☐	☐	☐
4. Густативно процесуирање	☐	☐	☐
5. Олфакторно процесуирање	☐	☐	☐
6. Визуелно процесуирање	☐	☐	☐
7. Проприоцептивно процесуирање	☐	☐	☐
ОПШТА ПРОЦЕНКА НА СОСТОЈБАТА	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3 	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3 	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3

Име и презиме, дефектолог/логопед – испитувач: _____

V. ОДНЕСУВАЊЕ	Почеток на учебна година	Прво полугодие	Крај на учебна година
1. ОДНЕСУВАЊЕ НА ЧАС <ul style="list-style-type: none"> • на местото каде седи • во однос кон соседните ученици • внимание • расположение 	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐
2. ОДНЕСУВАЊЕ НА ОДМОР <ul style="list-style-type: none"> • во училишниот двор • во однос на играта • во однос на група ученици • расположение 	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐
3. ОДНЕСУВАЊЕ КОН АВТОРИТЕТ <ul style="list-style-type: none"> • му се обраќа на наставникот • однесување кон наредбите на наставникот • пофалби • опомени 	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐
ОПШТА ПРОЦЕНКА НА СОСТОЈБАТА	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3 	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3 	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3

Име и презиме, дефектолог – испитувач: _____

VI. ПСИХОЛОШКО ПОДРАЧЈЕ	Почеток на учебна година	Прво полугодие	Крај на учебна година
1. ПОМНЕЊЕ <ul style="list-style-type: none"> • механичко помнење • логичко помнење • краткотрајно • долготрајно 	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐
2. ВНИМАНИЕ <ul style="list-style-type: none"> • концентрирано • површно (дистрактибилно) внимание • дистрибуирано • флукуирачко 	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐
3. МИСЛЕЊЕ <ul style="list-style-type: none"> • сензомоторно • предоперационално • конкретно • формално 	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐
4. ИДЕНТИТЕТ <ul style="list-style-type: none"> • високо мислење за себе • добро мислење за себе • ниско мислење за себе 	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐
5. САМОКОНТРОЛА	☐	☐	☐
6. МОРАЛЕН РАЗВОЈ <ul style="list-style-type: none"> • нема поим за моралност • хетерономна моралност • автономна моралност 	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐

Име и презиме, психолог – испитувач: _____

VII. ЕМОЦИОНАЛНО ПОДРАЧЈЕ	Почеток на учебна година	Прво полугодие	Крај на учебна година
1. Приоѓа и разговара со другите	☐	☐	☐
2. Показува способност за соработка	☐	☐	☐
3. Постојано е со родител	☐	☐	☐
4. Се срами	☐	☐	☐
5. Слободно комуницира	☐	☐	☐
6. Паничен страв	☐	☐	☐
7. Автоагресија	☐	☐	☐
8. Испади на бес	☐	☐	☐
9. Постојано пројавува гнев	☐	☐	☐
10. Неконтролирано смење	☐	☐	☐
11. Постојано е тажен	☐	☐	☐

Име и презиме, психолог – испитувач: _____

VIII. ПОДРАЧЈЕ НА ЖИВОТНИ ВЕШТИНИ	Почеток на учебна година	Прво полугодие	Крај на учебна година
ЛИЧНИ			
1. Одржува лична хигиена	☐	☐	☐
2. Користи тоалет	☐	☐	☐
3. Самостојно се облекува	☐	☐	☐
4. Употребува прибор за јадење	☐	☐	☐
5. Има одговорност во заштита на животната средина	☐	☐	☐
6. Го прилагодува однесувањето поради лична безбедност	☐	☐	☐
СОЦИЈАЛНИ			
1. Употребува пари	☐	☐	☐
2. Употребува часовник	☐	☐	☐
3. Употребува телефон	☐	☐	☐
4. Прифаќа одредени правила	☐	☐	☐
5. Бара помош	☐	☐	☐
ОПШТА ПРОЦЕНКА НА СОСТОЈБАТА	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3 	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3 	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3

Име и презиме, дефектолог/одделенски/класен раководител: _____

IX. УЧЕЊЕ	Почеток на учебна година	Прво полугодие	Крај на учебна година
1. Разбира основни налози за учење	☐	☐	☐
2. Извршува налози за учење	☐	☐	☐
3. Учи невербално	☐	☐	☐
4. Учи вербално	☐	☐	☐
5. Учи механички	☐	☐	☐
6. Учи со разбирање	☐	☐	☐
7. Учи со интерес	☐	☐	☐
8. Учи самостојно	☐	☐	☐
9. Показува истрајност во учењето	☐	☐	☐
ОПШТА ПРОЦЕНКА НА СОСТОЈБАТА	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3 	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3 	<ul style="list-style-type: none"> • недоволно ниво 1 • добро ниво 2 • целосно ниво 3

Име и презиме, дефектолог/одделенски/класен раководител: _____

Прилог 4/32. ЕВИДЕНЦИЈА ЗА ИНДИВИДУАЛНИОТ НАПРЕДОК НА УЧЕНИЦИТЕ

ВОДЕЊЕ ЕВИДЕНЦИЈА ЗА ИНДИВИДУАЛНИОТ НАПРЕДОК НА УЧЕНИЦИТЕ

Ученик		Паралелка	
---------------	--	------------------	--

Постигања на ученикот

Предмет	Редовност и поведење	Успех
– Математика		
– Мајчин јазик		
...		

Идентификувани проблеми

Преземени активности

--	--

Активности од стручната служба за поддршка на учениците и наставниците

Средба/активности	Ученик/наставник	Датум

Ефекти

Јасно дефинирана содржина

Наставник: _____

Родител: _____

Ученик: _____

Датум: _____

Прилог 4/33. ЕВИДЕНЦИЈА ЗА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

ПОСТИГАЊА НА УЧЕНИЦИТЕ

Наставник:	Наставен предмет:			Одделение:	
Лични податоци за ученикот:	Активности/ постигања	Септември/ датуми	Дополнителна настава	Додатна настава	Октомври/ датуми
Име и презиме: _____	Контролен тест				
Паралелка: _____	Усмени одговори				
	Активност на час				
	Домашни задачи				
	Практична работа				
Јаки страни*			Способности што треба да се унапредат*		
Други податоци:			Препорака:		

* На пример: вештини на учење, социјални вештини, комуникациски вештини, самостојност, соработка во група, однесување...

Подрачје 5. Партнерски однос со родителите, со локалната и деловната заедница

Инклузивното училиште се грижи сите учениците да присуствуваат, да учествуваат и да постигнуваат оптимален успех во воспитно-образовниот процес. За постигнување на ова, меѓу другото, неопходно е континуирано одржување на партнерски релации со родителите, со локалната заедница и со деловниот сектор.

Родителите се многу важни, тие најдобро ги познаваат своите деца и можат да споделат многу корисни информации со УИТ. Воедно, информирајќи се за постигањата и предизвиците со кои децата се соочуваат на училиште, добиваат можност да соработуваат во активностите што ја подобруваат вклученоста и успешноста на нивните деца.

Да се обезбеди поддршка и учеството на учениците во заедницата, значи да се обезбеди системски пристап во инклузивното образование што ги надминува рамките на училиштето. Преку зајакнувањето на учениците, семејствата и училиштата, што се дел од локалната средина, се придонесува во подготовката на учениците со ПОП за успешно оспособување за живот.

Инклузивното образование е континуиран процес што се случува во сегашноста и е насочен кон иднината на децата. Затоа, соработката на УИТ со деловната заедница и со невладините организации (домашни и меѓународни), може да ги подобри тековните состојби, но и да создаде услови за реални перспективи на учениците со ПОП, идни граѓани на современото инклузивно општество.

5.1. Соработка со родителите

Најдобро е партнерските релации помеѓу УИТ и родителите да почнат да се градат при уписот на детето во училиштето и континуирано да продолжат да се практикуваат низ различни активности. На тој начин се отстрануваат бариерите и се креира поддршка, со што ученикот се чувствува прифатено, соработува и учествува во воспитно-образовниот процес.

1. Протокол за прибирање податоци за родителите и од родителите на учениците со ПОП

- 1.1. Од родителите на учениците со ПОП се прибираат податоци со интервјуирање, доставување на од и мислење од *Заводот за ментално здравје за деца и младинци* и различни инструменти (прилози 1/2, 1/3, 1/4, 2/13).
- 1.2. Првични податоци за односот на детето со родителот се прибираат и со непосредно набљудување при уписот во I одделение (прилози 1/5, 1/6).
- 1.3. За обезбедување на присуство на сите ученици што се училишни обврзници, УИТ презема активности да се најдат родителите чии деца не се запишани во училиште – со увид во список за упис на ученици по реони, а по потреба се користат и информации од надлежните институции. УИТ се залага да се воспостави добра соработка со овие родители и со родителите чии деца нередовно ја посетуваат наставата (прилог 1/8).
- 1.4. За потенцијално надарените и талентирани ученици се прибираат податоци од родителите за нивната перцепција на учењето и функционирањето на детето (прилози 4/14, 4/15).

2. Протокол за договарање стратегии за соработка со родителите во зависност од нивните потреби и семејниот контекст

- 2.1. УИТ покажува особена грижа да се оствари соработка со родителите на учениците со попреченост и другите ученици за кои се изготвува ИОП. УИТ со родителите организира индивидуални средби на кои се планираат можностите за поддршка. При тоа УИТ од родителите бара согласност за работа на нивното дете според ИОП (прилог 5/1) и дополнителни информации за нивното дете (прилози 5/2 – 5/6). Родителите се вклучени во изготвувањето на ИОП, информирани се за

- напредокот и ревизиите на ИОП (прилози 2/12 – 2/18).
- 2.2. УИТ организира домашни посети, обуки, советувања и предавања за сите родители за прашања на инклузија и особено за прифаќање на учениците со попреченост. За посетите се води евиденција.
  - 2.3. УИТ им помага на семејствата на учениците од маргинализираните групи и ги насочува каде да добијат стручна помош од компетентни и стручни лица надвор од училиштето. На пр. ги испраќа во *Заводот за ментално здравје на деца и младинци* или во други здравствени установи, советувашишта, центри за социјална работа, хуманитарни институции и сл.
  - 2.4. УИТ ги охрабрува родителите на децата со ПОП да се вклучуваат во училишните органи, на пр. во УИТ, училишни комисии, во совет на родители и др., и на тој начин да придонесат за инклузивноста на училиштето (прилози 5/7 и 5/8).
  - 2.5. УИТ ги поттикнува родителите на учениците со ПОП да се вклучуваат во наставниот процес и во воннаставните активности со: учество во училишни работилници, следење на отворени часови, на приредби, преку професионално и волонтерско ангажирање, учество во дополнителни и додатни активности за поддршка на учениците.
  - 2.6. УИТ се залага родителите на учениците со ПОП да добијат јасни, разбирливи и достапни информации за присуството, учеството и постигнувањата со: податоци од дневници, ИОП и ревизија на ИОП, наставни листови, чек-листи, евидентни листи, електронска комуникација, распоред за дополнителна и додатна настава.
  - 2.7. УИТ преку својата работа придонесува родителите да се чувствуваат добредојдени во училиштето.
    - Членовите на УИТ професионално ги планираат средбите со родите-

лите: праќаат покана, договараат термин, наоѓаат соодветен простор, определуваат времетраење на средбата и тема на разговор, подготвуваат прашања и инструменти.

- Членовите на УИТ професионално ги реализираат средбите со родителите. Во комуникацијата се фокусираат на силните страни на ученикот и ресурсите на семејството што ќе се користат како основа на која ќе се надградува поддршката, покажуваат емпатија, градат релации на почитување и доверба, даваат можност за присуство на луѓе што се важни за семејството.

5.2. Соработка со локалната заедница

На децата им се потребни можности оптимално да ги развијат своите потенцијали и успешно да се интегрираат во локалната заедница. Затоа УИТ соработува со сите релевантни лица од заедницата, кои се подготвени да дадат позитивен придонес.

1. Протокол за соработка со локалната заедница

- 1.1. УИТ се вклучува во животот на локалната заедница со учество во заеднички инклузивни проекти.
- 1.2. УИТ го поттикнува учеството на учениците во настани од интерес на заедницата, вклучувајќи ги и учениците од маргинализираните групи.
- 1.3. УИТ ги мотивира учениците со ПОП за волонтерско вклучување во некои активности на заедницата.
- 1.4. УИТ соработува со заедницата заради подобрување на условите за работа со децата со ПОП во училиштето.
- 1.5. УИТ иницира вклучување на волонтери од заедницата во наставните и воннаставните активности, најчесто како поддршка за учениците со ПОП.

5.3. Соработка со деловната заедница и со невладиниот сектор

1. Протокол за соработка со деловната заедница

- 1.1. УИТ соработува и спроведува заеднички инклузивни проекти со стопански организации, занаетчиски работилници, комори и здруженија.
- 1.2. Преку соработката со деловната заедница се овозможува професионално информирање и ангажирање на учениците со ПОП.

2. Протокол за соработка со невладиниот сектор

- 2.1. УИТ истражува и користи можности за подобрување на условите за инклузивно образование преку спонзорства и донации (отстранување архитектонски бариери, користење асистивна технологија, обезбедување наставни средства и помагала за работа со ученици со ПОП и др.).
- 2.2. Преку соработката со НВО, покрај подобрување на условите за инклузивно образование, може да се реализираат едукации и работилници за ученици, родители и вработени во училиштата.

ПРИМЕРИ НА ИНСТРУМЕНТИ И МОДЕЛИ НА ДОКУМЕНТИ ЗА ПОДРАЧЈЕТО 5

Прилог 5/1. ПИСМО ДО РОДИТЕЛ ЗА СРЕДБА ЗА ИЗГОТВУВАЊЕ ИОП

Почитувани,

Сакаме накусо да Ве информираме за потребата од средба со цел да се изготви индивидуална образовна програма за Вашето дете (ИОП). За времето што Вам Ви одговара (во периодот од 1 до 15 септември) и за ваквата средба можете да нè информирате на телефонскиот број _____.

Кога ученикот има потреба од дополнителна поддршка во воспитно-образовниот процес, се изготвува ИОП. Ова е документ со кој се планира воспитно-образовната работа, со цел да им се помогне на децата и на наставниците што работат со нив за да се постигне оптимален успех.

ИОП содржи основни информации за ученикот, цели на наставата соодветна на индивидуалните можности на детето, начини за работа со ученикот, резултати што се очекуваат да ги постигне ученикот и начини на коишто ќе се следат постигнувањата.

Сметаме дека успешната соработката со Вас е многу значајна за да излеземе во пресрет на потребите на Вашето дете.

Ве уверуваме дека ќе ја заштитиме Вашата приватност.

Со почит, УИТ на ООУ _____

Датум: _____

Прилог 5/2. ИНФОРМАЦИИ ОД РОДИТЕЛОТ ЗА ДЕТЕТО (пример од училиште)

КАКО БИ ГО ОПИШАЛ/ОПИШАЛА МОЕТО ДЕТЕ

(Име и презиме на детето)

Физички и здравствени карактеристики

Често се разболува, на промена на време, секогаш во септември и октомври, има послаб имунитет.

Посебни интереси и таленти

Има голема желба да плива, знае добро да плива.

Социјален развој

Има многу добар социјален развој, сака да се дружи со другарчиња и да си игра со нив, знае добро да се приспособи во играта и многу да се забавува, сака да зборува со други луѓе и да ги поздравува, на пример во парк, сака многу животни, сака да си игра со нив и многу му се интересни.

Емотивен развој

Многу е емотивен, знае да се приврзе кон некоја личност и да даде многу љубов; исто така многу е осетлив на личности што не му обрнуваат внимание и кон нив се однесува луто, грубо.

Други карактеристики

Има многу добри навики, особено навики од лична хигиена, хигиена во домот и воспитните активности. Кога ќе добие некоја задача, на пример да си ги измие забите, рацете или лицето, тој знае дека тоа треба да го направи и веднаш го извршува, а понекогаш знае и сам дека тоа треба да го направи. Во домот исто така многу соработува, особено кога учи и пишува, знае дека тоа мора да го направи во текот на работната недела и е прилагоден на сите активности.

Родител: _____

Датум _____

Прилог 5/3. ОТСТРАНУВАЊЕ БАРИЕРИ ЗА УЧЕСТВО (пример од училиште)

Ученик: J.J. Одделение: III Учебна година: 2015/2016				
ШТО МИСЛАТ ЗА БАРИЕРИТЕ?				
Родителите/старателите		Наставникот/наставниците		Ученикот
Бариера за учество	Решение	Бариера за учество	Решение	Бариера/ Решение
<i>Неудобно ѝ е седењето затоа што количката постојано ѝ се оддалечува од клупата.</i>	<i>Да се направи специјална клупа со заоблен дел за да може количката да се приближи до клупата.</i>		<i>Да се адаптира училишна клупа за да седи со соученик.</i>	Може да се побара мислење од ученикот.
<i>Брзо се заморува, што се забележува по положбата на телото. Секое претпадне има вежби со физиотерапевт.</i>	<i>Потсетување правилно да го држи телото.</i>		<i>Потсетување правилно да го држи телото. Флексибилен дневен распоред, зависно од времето на присуство.</i>	
<i>Тешко ги разбира математичките операции.</i>	<i>Да учи собирање и одземање до 20.</i>		<i>Работа според ИОП. Континуирана поддршка од наставникот и соучениците. Работа со манипулативи и преку конкретни примери. Примена на асистивна технологија.</i>	
		<i>Неприсуствување на часовите по физичко и здравствено образование.</i>	<i>Разговор со родител. Вклучување во однапред испланирани активности во пар и во група.</i>	
Мислење на УИТ <i>Отстранување на бариерите за учество, согласно договорените решенија од родител и наставник. Преку соработка со деловната заедница и невладиниот сектор да се обезбеди лифт. Така J. и другите деца со колички ќе можат да се движат и на катот.</i>				

Прилог 5/4. ИНСТРУМЕНТ ЗА ОПРЕДЕЛУВАЊЕ ПРИОРИТЕТИ

ПРИОРИТЕТИ ЗА МОЕТО ДЕТЕ	
Силни страни/способности што ги поседува моето дете се:	
На моето дете можно е да му треба поддршка заради:	
Најважен приоритет за оваа учебна година сакам да биде:	
Дома ќе му помагам на детето со:	
Ќе знам дека моето дете напредува ако:	
Втор приоритет за оваа учебна година може да биде:	
Родител: _____	Датум: _____

Прилог 5/5. АНАЛИЗА СО ПРИМЕНА на МКФ (пример од училиште)

СВОТ АНАЛИЗА

Ученик: _____ Учебна година: _____ Одд.: _____	
<p style="text-align: center;">Силни страни</p> <p><i>Поддршка од потесното семејството</i> <i>Поддршка од врсници</i> <i>Поддршка од професионалци</i> <i>Примање говорни пораки</i> <i>Учење преку копирање</i> <i>Учење преку активности со предмети</i> <i>Учење преку повторување</i> <i>Користење производи и технологија за комуникација</i></p>	<p style="text-align: center;">Можни бариери</p> <p><i>Интелектуални функции</i> <i>Функции на глас и говор</i> <i>Комуникација</i> <i>Фокусирање и насочување на вниманието</i> <i>Поддршка од личен помошник (влијание врз самостојноста и самодовербата)</i> <i>Индивидуални гледишта на членовите од потесното семејството – превисоки очекувања (барање еднакви задачи со останатите ученици)</i></p>
<p style="text-align: center;">Можности</p> <p><i>Да научи да чита</i> <i>Да научи да пишува</i> <i>Да научи да смета</i> <i>Стекнување вештини</i> <i>Основни меѓучовечки интеракции</i> <i>Спроведување на дневната рутина</i> <i>Користење производи и технологија за образование</i></p>	<p style="text-align: center;">Можни бариери</p> <p><i>Конверзација</i> <i>Контрола на сопственото однесување</i> <i>Водење грижа за себе и за својата безбедност</i> <i>Школско образование (одбивање училишни обврски што се несоодветни на неговите реални капацитети)</i></p>

Прилог 5/6. ИНФОРМАЦИИ ЗА НАЧИНИТЕ НА УЧЕЊЕ НА ДЕТЕТО

КАКО НАЈЛЕСНО УЧИ МОЕТО ДЕТЕ?

Размислете како учи вашето дете. Означете го секое од тврдењата подолу што се однесуваат на него.

Како најлесно може да учи детето?		
		
Сака сликички и слојувалки	Сака музика	Сака движење, трчање, качување, скокање
Обожува да црта и да бои	Обрнува внимание на звуци и врева	Сé сака да допре
Го привлекуваат бои, облици, модели	Сака да слуша кога некој му чита	Сака игри со песок
Помни што видело	Памти што слушало	Помни што е направено
Учи преку набљудување	Слуша за да научи	Учи преку имитирање активности
Сака да игра дома	Додека игра си зборува во себе	Не му пречи кога ќе се извалка
Сака да игра во училница	Повеќе сака зборување отколку активности со движење	Повеќе сака да игра надвор, отколку во затворен простор
Друго:		

Прилог 5/7. ПРАШАЛНИК ЗА ВКЛУЧЕНОСТА НА РОДИТЕЛИТЕ

Цел: Целта на прашалникот е да се види согледувањето на родителите за врските на комуникација во инклузивниот процес во училиштето за своето дете. Може да се спроведе на полугодие и на крајот на учебната година.

ПРАШАЛНИК ЗА РОДИТЕЛ

Проценка:	Одлична	Многу добра	Добра	Делумно добра
Како би ја опишале интеракцијата помеѓу Вашето дете и другите во одделението?				
Како би ја оцениле вклученоста на Вашето дете во активностите во одделението?				
Како ја оценувате комуникацијата помеѓу Вас и наставникот?				
Како би ја оцениле комуникацијата помеѓу Вас и стручните соработници?				
Како ќе ја оцените повратната информација што ја добивате од вработените во училиштето?				
Наведете што би требало да се подобри во училишната средина?				
Како и на кој начин Вие сте вклучени во планирањето на активностите за Вашето дете?				

Прилог 5/8. ПРАШАЛНИК ЗА ВКЛУЧЕНОСТА НА РОДИТЕЛИТЕ

ПРАШАЛНИК ЗА УЧЕСТВО НА РОДИТЕЛИТЕ ВО РАБОТАТА НА УЧИЛИШТЕТО

1. Што мислите за прифатеноста на вашето дете?

Од наставниците:

Од соучениците:

2. Како родител, со кои можности за Ваше учество во работата на училиштето сте запознати?

3. Дали досега сте се обиделе да се вклучите во работата на училиштето? (Доброволно сте се пријавиле, сте побарале да учествувате во некои активности?)

Ако е Да, во кои?

4. Кои се начините со кои во моментов сте вклучени во работата на училиштето?

5. Мислите ли дека родителите можат да влијаат врз инклузивните процеси?

Како?

6. Во кои области од животот и работата на училиштето би можеле во иднина да учествувате?

7. Какви се Вашите ставови за инклузивното образование?

8. Како училиштето, локалната заедница, институциите и невладините организации можат да ги унапредат инклузивните процеси?

Родител: _____

Датум: _____

Подрачје 6. Прибирање информации, анализа и евалуација на инклузивноста

Инклузијата е континуиран процес што секоја учебна година се унапредува, а на крајот од учебната година се прави анализа на спроведените активности и евалуација на добиените резултати. Информациите од анализата и евалуацијата ќе дадат реална слика на моменталната состојба и ќе бидат појдовна основа за преземање на идни чекори за подобрување и развивање на инклузивноста во училиштето.

6.1. Прибирање информации

Училиштето треба да воспостави систем за следење на инклузивните практики и за прибирање информации што се потребни за анализа и евалуација на инклузивноста. Тие се однесуваат на сите фази на инклузивниот процес.

1. Фази од инклузивниот процес што може да послужат за прибирање информации

- 1.1. Идентификација на учениците со: опреченост, емоционални тешкотии, тешкотии во учењето, како и идентификација на талентирани и надарени ученици. Во текот на оваа фаза се добиваат првични сознанија за потребите на ученикот и се добиваат информации за понатамошно дејствување (прилози 6/1, 6/2, 4/9 – 4/20).
- 1.2. Евидентирање на учениците со посебни потреби, емоционални тешкотии, тешкотии во учењето и надарени и талентирани ученици. Во оваа фаза почнува да се унапредува соработката со родителите и се добиваат подетални информации. Ако ученикот има наод и мислење од соодветна стручна институција, се евидентира во ЕМИС во делот категорија на попреченост (прилози 6/3 и 6/5).
- 1.3. Изготвување на преглед на ученици со посебни потреби, емоционални тешкотии, тешкотии во учењето и надарени и талентирани ученици. Откако

учениците ќе се евидентираат, тогаш се изготвува прегледот кој може да се менува во текот на годината. Врз основа на податоците од евидентирањето на крајот на учебната година се прави сумарен преглед (прилози 6/6, 6/7 и 6/8).

- Изготвување ИОП (прилози 2/12 – 2/15) и програма за работа со надарени ученици (прилози 2/16 – 2/17). Во изготвувањето ИОП учествуваат членовите на инклузивниот тим за ученикот.
- За надарените и талентирани ученици може да се изготвува индивидуална програма за работа.

- 1.4. Следење на учениците прават: наставниците што му/ѝ предаваат на ученикот/ученичката, стручните соработници и по потреба и останатите членови од инклузивниот тим за ученикот.

- Следење на вклученоста и однесувањето на учениците во сите сфери од училишниот живот: учениците се набљудуваат за време на наставен час, за време на одмор, за време на воннаставни активности и се води евиденција за нивна вклученост во различни активности (прилози 1/9, 1/10, 2/9, 2/10). Оттука се добиваат информации колку и како ученикот е вклучен во училишната средина.
- Следење и анализа на напредокот на ученикот (прилози 4/20 – 4/31, 6/9). Се утврдува дали преземената стратегија дава резултати (дали ИОП се реализира во целост, дали се постигнуваат планираните цели; дали индивидуалната програма за надарени и талентирани се реализира во целост, како се следат учениците согласно нивната надареност или талентираност). Се предлагаат мерки за подобрување.
- Се следи социоемоционалната состојба на учениците. Се предлагаат мерки за подобрување.

- Му се дава повратна и конкретна информација на родителот за напредокот (редовност, успех, педагошки мерки, однесување).
- Посебно внимание му се посветува во периодот на преминот на учениците од одделенска во предметна настава. Се проследуваат сознанијата за состојбата на учениците и се разменуваат искуствата помеѓу одделенските и предметните наставници.
- Континуирано се води досие на ученикот во кое се бележат важните информации.

6.2. Анализа и евалуација на инклузивноста

Врз основа на добиените информации од сите претходни подрачја се прави анализа и евалуација на инклузивноста на училиштето. За анализата може да се користат индикатори за инклузивност (прилог 6/10).

1. Протокол за анализа на ниво на училиште

- 1.1. Анализа на квалитетот на идентификацијата и евиденцијата.
  - Во овој дел се согледува дали процедурите и другите интерни училишни акти поврзани со идентификацијата и евидентирањето успешно се спроведуваат и ја олеснуваат постапката (користени постапки, успешност/грешки во идентификацијата, дали навреме се идентификувани и се евидентирани сите ученици).
- 1.2. Анализа и увид во содржината и квалитетот на изготвените ИОП-и (долгорочен, среднорочен, краткорочен), (прилог 6/11) и квалитетот на диференцијацијата (прилог 2/4).
  - Со увидот во изготвените ИОП-и за секој ученик се анализира реализацијата на ИОП согласно индикаторите во инструментите за увид во ИОП. Оваа активност, како дел од програмата, и акциониот план на тимот за инклузија, покажува дали треба ИОП да се ревидира, со кое темпо ќе се продолжи, како понатаму ќе се планираат целите, како да се подобри стратегијата за работа за секој ученик посебно. На крајот се изготвува извештај во кој сумарно се дадени информации за изготвувањето ИОП на ниво на училиште.
- 1.3. Анализа на ефектите од преземените стратегии за поголема инклузивност и тоа:
  - Како се следени и се оценувани постигањата на учениците; анализа на постигањата според полот, етничката припадност и видот на посебната потреба.
  - Како се следи и се евалуира напредокот на учениците од одделенска во предметна настава, вклучително и социјализацијата и учеството.
  - Кои се начините и постапките, кои се ефектите од следењето, кои се ефектите од континуираната поддршка, дали е понудена помош и насоки за избор на идно занимање, каде треба да се подобрат компетенциите на наставниците за следење на учениците (прилози 3/4, 3/5 и 3/6).
- 1.4. Анализа на соработката со родителите и локалната заедница (прилози 5/7, 5/8) и проценка на нејзиниот квантитет и квалитет, а пред сè проценка на комуникацијата и врските на комуникација со училиштето.

Сите овие активности се активности на инклузивниот тим на училиштето и се дел од извештајот за неговата работа, а резимираните сознанија влегуваат и во годишниот извештај за работата на училиштето. Токму овие се неопходни за да се направи анализа на целокупниот инклузивен процес (прилог 6/11, прилог 6/12).

Анализата на претходните горенаведени подрачја треба да покаже:

- Дали планираните цели за спроведување на процесот на инклузија успешно се реализирани?
- Дали изградената стратегија за работа е соодветна?
- Дали им е даден соодветен одговор на сите ученици, а особено на оние што преминуваат од одделенска во предметна настава?
- Дали преземените чекори ги подобриле постигањата на учениците?
- Колку учениците се вклучени во животот на паралелката, училиштето и локалната заедница?
- Колку е зајакната соработката со локалната заедница, соработката со родителите и нивните вештини и капацитети?
- Дали има подобрување на социјализацијата, самодовербата и самопочитувањето кај овие ученици?
- Дали се чувствува подобрување на инклузивната практика во училиштето?

Најважната цел е всушност во иднина да се тргне од онаму каде што е најпотребно да се подобрува и да се унапредува.

ПРИМЕРИ НА ИНСТРУМЕНТИ И МОДЕЛИ НА ДОКУМЕНТИ ЗА ПОДРАЧЈЕТО 6

Прилог 6/1. ЛИСТ ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА УЧЕНИЦИТЕ СО ПОП

Ученик: _____

Наставник: _____

Однесување на час

1. На местото каде што седи:
  - Упадливо е мирен
  - Складен е
  - Се врти
2. Кон соседите
  - Не му се обаќа никому
  - Им се обраќа по потреба
  - Ги задева соседите
3. Внимание
  - Отсуство на внимание
  - Внимателно ги следи предавањата
  - Вниманието му го одвлекува секоја дразба
4. Расположение
  - Сnižено во однос на причината и групата
  - Усогласено во однос на причината и групата
  - Повишено во однос на причината и групата

Однесување на одмор

1. Во дворот
  - Повлечено однесување
  - Складно
  - Упадливо подвижен
2. Во однос на играта
  - Не се вклучува во играта
  - Организирано игра
  - Пречи во организираната игра
3. Во однос на групата
  - Не ја забележува групата деца
  - Групата деца го привлекува
  - Децата не го прифаќаат
4. Расположение
  - Сnižено во однос на причината и групата
  - Усогласено во однос на причината и групата
  - Повишено во однос на поводот и групата

Однесување во однос на авторитет

1. Обраќање кон наставникот
  - Никогаш самоиницијативно
  - По потреба, складно
  - Прашува без потреба
2. Однос кон наметките на наставникот
  - Збунето ги прифаќа
  - Складно ги прифаќа
  - И без налог станува и шета
3. Пофалби
  - Го засрамуваат, го збунуваат
  - Ги прифаќа складно
  - Не влијаат врз однесувањето и емоциите
4. Опомена
  - Го засрамува
  - Ја прифаќа складно
  - Не влијае врз однесувањето и емоциите

Прилог 6/2. ИДЕНТИФИКАЦИЈА И СЛЕДЕЊЕ НА УЧЕНИЦИТЕ СО ПОП**ПРОЦЕДУРА**

1. Наставникот во текот на наставниот процес препознава, открива ученик со тешкотии во учењето, емоционални тешкотии или посебни потреби.
2. Наставникот ги известува стручните соработници за идентификуваниот ученик.
3. Наставникот пополнува *инструмент за идентификација на ученик со тешкотии во учењето, емоционални тешкотии и посебни потреби*, изготвен од стручните соработници.
4. Наставникот и стручните соработници го следат однесувањето на ученикот и неговиот напредок во учењето.
5. Стручните соработници по потреба ги упатуваат родителот и ученикот во соодветна стручна институција.
6. Наставникот и стручните соработници на ученикот му даваат постојана поддршка за негов што поуспешен напредок.
7. Наставникот и стручните соработници се во постојана соработка и комуникација, а во тоа е вклучен и ученикот со тешкотии во учењето, емоционални нарушувања или посебни потреби, како и родителот на ученикот.

Прилог 6/3. ПОДАТОЦИ ЗА УЧЕНИК СО ПОП

ЕВИДЕНТЕН ЛИСТ ЗА УЧЕНИК

Име и презиме на ученикот	
Датум на раѓање	
Одделение	
Одделенски раководител	
За ученикот има наод и мислење од релевантна институција (ако одговорот е ДА од која институција е)	
Детален опис на посебната потреба на детето (да се опфати социјализациски, емоционален, интелектуален и физички аспект и односот кон учењето)	
Поддршка што ја добива од училиштето (стручна служба, наставници)	
Доколку ученикот добива стручна помош од стручни лица или институции, наведете од која институција, колку пати во неделата, од кое стручно лице ја добива услугата	
Неведете некои информации што се важни, како на пр.: медицински состојби, алергии, хронична болест, хронична терапија	

Датум:

_____

Одделенски раководител:

_____

Стручен соработник:

_____

Прилог 6/4. АНАМНЕЗА ОД РОДИТЕЛ

АНАМНЕЗА ОД РОДИТЕЛ

Име и презиме на ученикот	
Датум на раѓање	
Одделение	
Одделенски раководител	
Кога за прв пат родителите ги воочиле промените кај детето?	
На кој начин ги воочиле промените?	
Каде прв пат се обратиле за помош и дали сè уште добиваат поддршка?	
Како се однесува детето со: – родителите – врсниците – непознати лица.	
Како се однесува детето во различни средини (надвор од домот)?	
Што може да прави во однос на себеси (опис на работните и хигиенските навики)	
Што го интересира најмногу?	
Што сака да прави најмногу?	
Во што е најуспешен?	

Инклузивен тим (претставници):

_____

Прилог 6/5. ЕВИДЕНЦИЈА НА НАДАРЕНИ И ТАЛЕНТИРАНИ УЧЕНИЦИ

ЕВИДЕНЦИЈА НА ВИДОТ НА НАДАРЕНОСТ/ТАЛЕНТИРАНОСТ НА УЧЕНИЦИТЕ

ВИД НА НАДАРЕНОСТ/ТАЛЕНТИРАНОСТ	УЧЕНИЦИ
Надареност за јазично изразување	
Математика	
Ликовна уметност	
Музичка уметност	
Спортски активности	
Мануелна работа	
Комуникации	
Лидерство	
Разбирање на апстрактни односи	
Разбирање на природните појави	
ВКУПНО	

Инклузивен тим (претставници):

_____

Прилог 6/6. ЕВИДЕНЦИЈА ЗА УЧЕНИЦИ СО ПОП

ПРЕГЛЕД

на ученици со посебни потреби вклучени во редовната настава во ОУ
 _____ на почетокот од учебната _____ година

Одд.	Бр. на ученици	Име и презиме, одделение, наод и мислење	Категорија на попреченост во ЕМИС	Пол	Националност
I					
II					
III					
IV					
V					
VI					
VII					
VIII					
IX					
ВКУПНО I-IX					

Прилог 6/7. ЕВИДЕНЦИЈА НА УЧЕНИЦИ СО ЕМОЦИОНАЛНИ ТЕШКОТИИ

ПРЕГЛЕД

на ученици со ***емоционални тешкотии*** вклучени во редовната настава во ОУ
 _____ на почетокот од учебната _____ година

Одд.	Бр. на ученици	Име и презиме, одделение, вид на емоционална тешкотија	Пол	Националност
I				
II				
III				
IV				
V				
VI				
VII				
VIII				
IX				
ВКУПНО I–IX				

Прилог 6/8. ЕВИДЕНЦИЈА ЗА НАДАРЕНИ И ТАЛЕНТИРАНИ УЧЕНИЦИ

ПРЕГЛЕД
 на надарени и талентирани ученици во ОУ _____ во учебната
 _____ година

Одд.	Бр. на ученици	Име и презиме, паралелка	Вид на надареност/ талентираност	Пол	Националност
I					
II					
III					
IV					
V					
VI					
VII					
VIII					
IX					
ВКУПНО I–IX					

Прилог 6/9. ЛИСТ ЗА ЕВАЛУАЦИЈА НА НАПРЕДОКОТ НА УЧЕНИКОТ

ЛИСТ ЗА ЕВАЛУАЦИЈА НА НАПРЕДОКОТ НА УЧЕНИКОТ

Име и презиме на ученикот	
Датум на раѓање	
Одделение	
Одделенски раководител	
Што е преземено за да се излезе во пресрет на потребите на ученикот во наставата? (Опишете дали се изготвува ИОП, како се реализираат целите, кои активности се преземени, кои средства се употребени, кој сè е вклучен во работата со ученикот?)	
Каква е соработката со родителот? (Опис во однос на квантитет и квалитет.)	
Какви се резултатите од реализацијата на планираната стратегија? (Дали ученикот се чувствува прифатен и задоволен од самиот себе и е среќен?)	
Ученикот ги постигна планираните цели: а. во целост б. делумно в. не ги постигна.	
Што треба да се подобри во стратегијата?	

Датум: _____

Одделенски раководител:

_____

Прилог 6/10. ИНДИКАТОРИ ЗА ИНКЛУЗИВНОСТ

Индикатори за инклузивност

Индикатор	Теми
Планирање на наставниците	Поддршка и следење на планирањето на ИОП
Реализација на индивидуален образовен план	Изработување на ИОП Информирање на родителите и учество во изработка на ИОП
Следење на напредокот	Анализа на напредокот на учениците
Постигања на учениците	Следење на постигањата на учениците Подобрување на постигањата Идентификување на образовните потреби и поддршка на учениците
Задржување на учениците	Опфат на учениците Редовност на учениците
Искуства на учениците од учењето	Обезбедување соодветна средина и атмосфера за учење
Оценување како дел од наставата	Оценување согласно изготвениот ИОП
Известување за напредокот на учениците	Известување на родителите за напредокот на учениците
Воннаставни активности	Вклученост на учениците во воннаставни активности
Советодавна помош за понатамошно образование	Давање помош при избор на занимање

Прилог 6/11. ЕВИДЕНЦИЈА ЗА КВАЛИТЕТ НА СРЕДНОРОЧЕН ИОП

Увид во реализацијата на среднорочниот ИОП за ученикот _____, одд.: _____
 тримесечје/полугодие/ _____, учебна _____

Наставник	Предмет	Среднорочен ИОП по теми	Временска рамка	Диференцирани цели	Стратегии	Постигнат успех
		(дали за сите теми има изготвено среднорочен ИОП)	(дали за сите теми има временска рамка за реализација)	(дали диференцираните цели се соодветно испланирани)	(дали планираните стратегии одговараат на диференцираните цели)	(Дали се поставени поставените цели)

Напомена: Овој инструмент може да се пополни на крајот на тримесечјето/полугодието и се однесува на еден ученик и на наставниците што му предаваат. По правилото евиденцијата ја води дефектологот.

ЛЕГЕНДА	1 – воопшто не	2 – делумно	3 – целосно	0 – не треба да има

СУМАРЕН ПРЕГЛЕД НА НИВО НА УЧИЛИШТЕ

Вреднување според легендата	Среднорочен ИОП по теми	Временска рамка	Диференцирани цели	Стратегии	Постигнат успех
0					
1					
2					
3					
Вк. наставници					

Прилог 6/12. ЕВАЛУАЦИЈА НА ИНКЛУЗИВНИОТ ПРОЦЕС

Евалуација на инклузивниот процес на ниво на училиште

Цел: Овој инструмент (краток прашалник) дава општа слика на инклузивниот процес во едно училиште. Исто така може да помогне и во изнаоѓање начини за подобрување. Може да се спроведе на полугодие и на крајот на учебната година.

- 1. Во училиштето постои стратегија за инклузија на ученици со посебни потреби преку која се спречува дискриминација на овие ученици.
(Дали училиштето има програма, акционен план на активности, процедури, правилници, тим за инклузија....)**

Да Не

Насоки и идеи за подобрување:

--

- 2. За да одговорот на индивидуалните потреби на учениците, наставниците го прават следново:**

	ДА	НЕ
Изготвуваат индивидуален образовен план		
Планираат дневни цели и активности		
Времето за активностите соодветно го планираат		
Активностите се соодветни на потребит е за секој ученик		
Средината е соодветно адаптирана на потребите на ученикот		
Сите ученици се вклучени		

Насоки и идеи за подобрување:

--

3. Во инклузивниот процес се вклучени родителите на учениците со цел да им се обезбедат соодветни активности согласно развојните способности.

Да Не

Како и на кој начин се спроведува оваа активност?

Насоки и идеи за подобрување на:

4. Во инклузивниот процес се вклучени стручните соработници од училиштето, а по потреба и надворешно стручно лице.

Да Не

Како и на кој начин се вклучени?

5. Во инклузивниот процес се вклучени врсниците.

Да Не

Како и на кој начин се вклучени?

Насоки и идеи за подобрување:

6. Кога е потребно се прави адаптација на средината за да се задоволат потребите на детето (оштетување на видот и слухот, физички недостаток, користење инвалидска количка, хронично болни итн.).

Да Не

Како и на кој начин се прави адаптацијата?

Насоки и идеи за подобрување:

7. Наставниците посетуваат обуки, предавања, работилници (организирани во училиштето и надвор од училиште).

Да Не

Датум на спроведување на прашалникот:

_____

Тим за инклузија на училиштето

Извори што би биле корисни за одговарање на овој прашалник:

- *Извештај од опсервацијата на часови (инструмент за опсервација – како се распределени активностите, дали се планира за секој ученик, планирани се дневни цели и активности, времето е соодветно планирано за активностите, активностите се индивидуализирани за секој ученик, сите ученици се вклучени).*
- *Анамнеза од родител, средба со родители, учество во ИОП.*
- *Записници од средби на тимот за инклузија.*
- *Записници од стручни активи (работилници, предавања...).*
- *Увид во изготвени индивидуални образовни планови.*

